

**STUDIU - IDENTIFICAREA GOSPODĂRIILOR TRADIȚIONALE ÎN VEDEREA
CONSERVĂRII LOR ÎN SITU.
ZONA OCOLIȘ, POȘAGA, SĂLCIUA, LUPȘA, BISTRA, RÎMEȚ, PONOR,
MOGOȘ, ÎNTREGALDE - JUDEȚUL ALBA**



Beneficiar:

CONSILIUL JUDEȚEAN ALBA INSTITUȚIA ARHITECT ȘEF

arh. șef Eugenia Mărginean
arh. șef Voichița Coman

Elaborator proiect

S.C. CAPITEL PROIECT S.R.L.
B-dul Ferdinand I, nr.8,
Alba Iulia, jud.Alba

Coordonator proiect

arh. Marius Barbieri

Studii de teren

arh. Marius Barbieri, arh. Florin Nistor,
arh. Dona Nistor, arh. Adrian Dumitru,
arh. Raluca Buta, urb. Ecaterina Lorent,
ist. Gligor Mircea

Fotografii

Florin Nistor, Dona Nistor,
Raluca Buta, Gligor Mircea

Redactări grafice

arh. Florin Nistor, arh. Dona Nistor,
arh. Raluca Buta, arh. Adrian Dumitru
arh. Doru Deleu, urb. Ecaterina Lorent

Cuprins:

I. Prezentare generală

Localizare
Cadru antropogeografic
Relieful
Clima
Vegetația și fauna

II. Așezările umane

Așezările și evoluția lor
Tipuri de așezări
Infrastructura de transport a zonei

III. Caracteristicile gospodăriilor tradiționale

Tipurile de gospodării

IV. Ocupații specifice și instalații tehnice tradiționale

V. Elemente de viață spirituală

VI. Fișele gospodăriilor tradiționale

Comuna Ocoliiș

1. Gospodăria familiei Ioanici
2. Gospodăria familiei Teampău
3. Gospodăria familiei Miheuțiu

Comuna Poșaga

4. Gospodăria familiei Boboie
5. Gospodăria familiei Boboia
6. Gospodăria familiei Boța
7. Gospodăria familiei Chirică

Comuna Sălcuia

8. Gospodăria familiei Ioaniciu
9. Gospodăria familiei Turc
10. Gospodăria familiei Bendea

Comuna Lupșa

11. Gospodăria familiei Căbudea
12. Gospodăria familiei Marcu
13. Gospodăria familiei Cristea

Comuna Baia de Arieș

14. Gospodăria familiei Pleșa
15. Gospodăria familiei Ciulea

Comuna Bistra

16. Gospodăria familiei Vințeler
17. Gospodăria familiei Basa
18. Gospodăria familiei Rece
19. Gospodăria familiei Aron
20. Gospodăria familiei Valea
21. Gospodăria familiei Balea
22. Gospodăria familiei Blondu

	Comuna Ponor	
	23. Gospodăria familiei Bercea	75
	24. Gospodăria familiei Iurea	78
	25. Gospodăria familiei Cordea	80
	26. Gospodăria familiei Onea	82
	Comuna Întregalde	
	27. Gospodăria familiei Petric	84
	28. Gospodăria familiei Ciulea	86
	29. Gospodăria familiei Hârbea Aurelia	88
	30. Gospodăria familiei Hârbea Viorica	90
	Comuna Rîmeș	
	31. Gospodăria familiei Buta	94
	32. Gospodăria familiei Râmba	96
	33. Gospodăria familiei Mătârângă	98
	34. Gospodăria familiei Muntean	101
	35. Gospodăria familiei Suliman	103
	Comuna Mogoș	
	36. Gospodăria familiei Miclea	105
	37. Gospodăria familiei Bârlea	108
	VII. Troițe și cruci de hotar	111
3		
6		
10		
14		
17		
21		
22		
24		
26		
28		
30		
32		
34		
36		
39		
42		
44		
46		
48		
50		
52		
55		
58		
61		
63		
65		
69		
72		

I. PREZENTARE GENERALĂ

Localizare:

Studiul "Identificarea gospodăriilor tradiționale în vederea conservării lor în situ", realizat pentru comunele: Bistra, Întregalde, Lupșa, Mogoș, Ocoliș, Ponor, Râmeț și Sălciua, acoperă un areal geografic de 825,10 km², reprezentând 13,2 % din suprafața județului Alba. Acest areal geografic este situat într-o zonă montană din partea central nordică a Munților Apuseni. Este un spațiu geografic etnocultural și spiritual distinct, structurat în jurul culmilor Trascăului și a bazinului mijlociu al râului Arieș, fiind cunoscut sub numele de Mocăniștea Trascăului și Mocăniștea Văii Arieșului.

Recensământul populației din 2011 dezvăluie faptul că pe acest teritoriu trăiesc un număr de 13.106 locuitori, reprezentând 3,62 % din populația județului, densitatea locuirii fiind de 15,88 loc./km².

Acest ținut a constituit de timpuriu o unitate economico-socială distinctă, unde modul de viață a fost întodeauna tributar ocupațiilor tradiționale, precum creșterea animalelor, prelucrarea lemnului și mineritul aurifer de suprafață.

Deși cercetarea arheologică este deficitară în zonă, descoperiri izolate și semnalările efectuate în decursul timpului, au dezvăluit faptul că primele comunități umane stabilite în zonă, aparțin purtătorilor culturii Coțofeni, de la începutul epocii bronzului. Prezența acestora dar și a unor comunități umane din perioada bronzului clasic, a căror economie se baza în primul rând pe creșterea animalelor, sunt semnalate în zona Râmeț și Sălciua. De pe teritoriul satului Poșaga de Sus provine un depozit de bronzuri datat din perioada hallstattului timpuriu și un tezaur dacic de argint, fapt ce confirmă existența în zonă a unor comunități închegate, cu o bună stare materială.

Fenomenul de habitare se extinde vizibil pe Valea Arieșului în perioada dacică și romană, după cum o confirmă urmele de exploatare a aurului aluvionar pe teritoriul comunelor Sălciua, Lupșa, Bistra. Extinderea mineritului aurifer de suprafață în perioada romană este susținută și de existența unei așezări romane la Lupșa precum și de descoperirea unor monede romane pe teritoriul comunelor Ocoliș, Sălciua și Bistra.

Cadru antropogeografic

Teritoriul celor nouă unități administrative teritoriale care fac obiectul prezentului studiu suprapune o parte a Munților Apuseni, ocupând suprafețe care se întind pe teritoriul a 4 unități montane: Munții Gilău și masivul Muntele Mare la nord de Arieș, Munții Auriferi și Munții Trascău. Teritoriul menționat situat în mare parte în bazinul mijlociu al Arieșului, este drenat atât de râul Arieș, cu afluenții săi din bazinul mijlociu dar și de alte râuri marginale, tributare Mureșului, precum: Valea Aiudului, Valea Mănăstirii și Valea Gălzii.

Relieful

Probleme de geomorfologie, teritoriul administrativ al comunei amintite se prezintă ca un mozaic de structuri geologice, care combină formațiunile sedimentare (conglomerate, gresii, argile, calcare), cele eruptive și sedimentar – vulcanogene (tufuri, conglomerate vulcanice etc.), intruziuni magmatice cu un chimism diferit, de la acid la bazic, alături de formațiuni metamorfice (cu grade diferite de metamorfism).

Fundamentul cristalin al zonei îl formează Muntele Mare – cea mai mare insulă cristalină din Apuseni. Atât Muntele Mare cât și Tracăul sunt străpuși pe alocuri de fâșii de calcare și dolomite cristalizate.

Formațiunile sedimentare variază ca și litologie și ca vârstă. Ele formează învelișul rocilor cristaline sau reprezintă umplutura bazinelor post-tectonice. Datorită diferențierilor stratigrafice care apar, învelișul sedimentar este atribuit fie autohtonului de Bihor, fie sistemul pânzelor de Codru sau sistemul pânzelor de Biharia. Formațiuni sedimentare de vârstă triasică se regăsesc în Muntele Mare și Trascău sub formă de conglomerate, calcare și dolomite. Formațiuni mai noi, sarmațiene (nisipuri, argile, pietrișuri, tufuri vulcanice) se regăsesc la nivelul teraselor și a luncilor din cadrul depresiunilor.

Formațiunile eruptive și sedimentar - vulcanogene și intruziunile magmatice aparțin unor cicluri tectonice-magmatice diferite. Astfel intruziunile hercinice de natură granitică, inclusiv banatitice, se regăsesc la nivelul Muntelui Mare, iar cele ofiolitice în Trascău.

Vulcanitele legate de magmatismul negogen, sunt identificate în zona vestică a teritoriului studiat pe mai multe aliniamente, orientate NV-SE. Sunt reprezentate prin andezite, andezite bazaltice, andezite cuarțifere, dacite și riolite. În regiune aceste formațiuni sunt prezente în cadrul corpurilor eruptive de la Baia de Arieș, Rosia Montana – Rosia Poieni și Poienița și Detunata. Produsele magmatice (vulcanice și subvulcanice) de aici sunt însoțite de mineralizații polimetalice, de Au, Ag și Cu.

Relieful actual al zonei studiate a suferit modificări importante, impuse de evoluția sa îndelungată, modificări produse de eroziunea glaciara și de eroziunea recentă, normală, pe fondul existenței unor vechi rețele hidrografice.

Din punct de vedere al morfologiei, bazinul mijlociu al râului Arieș se poate împarti în trei mari zone:

- Zona montană – cu înălțimi cuprinse între 1200 și 1800 m, o formează culmile muntoase ale Muntelui Mare, Trascău și Munții Auriferi.

Muntele Mare delimitează la nord teritoriul județului cât și teritoriul studiat. Este alcătuit din șisturi cristaline vechi și granite, care-i conferă un aspect de monotonie și masivitate. Se prezintă ca o spinare lungă și relativ netedă, cu înălțimi cuprinse între 1632, în Vf. Balomireasa și 1826 m, Vf. Muntele Mare, după care altitudinea scade treptat spre est și sud-est la altitudinea de 1000 m (Vf. Scărița, 1382 m). Aici calcarele cristaline din masivul "Scărița-Belioara" dă un aspect diferit reliefului, prin fenomenele exo și endocarstice existente. În preajma acestora se remarcă extinderea procesului de antropizare la nivelul culmilor sudice, în urma roirii așezărilor inițiale de pe Valea Arieșului spre înălțimi, odată cu extinderea zonelor economice și creșterea importanței animalelor și a prelucrării lemnului în economia așezărilor.

La fel și Munții Trascăului se impun în peisajul zonei prin relieful carstic dezvoltat într-o bandă de calcare, ce se întinde pe direcția nord-sud, de la nordul Arieșului până la valea Ampoiului, formând masive distincte, precum Bujoru, Bedeleu, Colții Trascăului și Platoul Ciurmeri. Trebuie remarcat faptul că masivele Bedeleu - Ciurmeri se caracterizează printr-un procent ridicat al fenomenelor endo și exocarstice (câmpuri de lapiezuri, abrupturi stâncoase, doline, văi oarbe, sectoare de chei, peșteri și avene). Aceste fenomene, pe lângă îmbogățirea peisajului, au contribuit în diferite perioade istorice la procesul de antropizare, prin adăposturile naturale și prin calitatea pășunilor oferite de poienile Strigău-Poiana Ascunsă (Întregalde), platoul Tecșeștilor, Dealul Tarcău, Secu (Râmeț, Sălciua) și Muntele Plaiu-Belioara (Ocoliș, Poșaga).

Dintre fenomenele exocarstice remarcăm prezența în teritoriul studiat a nu mai puțin de 15 chei, săpate în calcare de diferitele cursuri de apă, din care:

- 5 în bazinul văii Râmeț (Cheile Piatra Bălții și Pravului, pe râul Valea Pravului), Cheile Geogelului pe pârâul cu același nume, Cheile Râmețului și cele al Mănăstirii, pe Valea Râmețului);

- 3 în bazinul Văii Aiudului, pe Valea Inzelului (Cheile Bedeleului, Drăganului și Pleșii);
- 4 în bazinul văii Galda (Cheile Găldiței, Cheile Turcului și Cheile Întregaldelor și Cheia Tecșeștilor)
- 3 în sectorul munților Gilău - Muntele Mare (Cheile Poșăgii, pe valea Poșăgii, Cheile Pociovaliștei și ale Runcului, pe valea Ocoliișului).

Alături de chei mai remarcăm complexul carstic Vânătoarea - Huda lui Papară, care adăpostește una dintre cele mai spectaculoase peșteri active din România precum și multitudinea izvoarelor carstice întâlnite la baza calcarelor pe văile Arieș, Mănăstirii și Galda.

Munții Auriferi, reprezintă subramura nord-estică a Munților Metaliferi¹, delimitată de culmile Trascăului, Valea Arieșului și a Abruzelului. Denumirea lor este legată de prezența minereului respectiv în zona Zlatna – Bucium – Roșia Montană – Baia de Arieș. Sunt munți relativ mici, cu suprafețe domoale, străpunse local de conuri vulcanice, legate de vulcanismul neogen (Vf. Negrileasa 1364 m; Detunata 1258 m; Poienița 1437 m). Suprafața lor este marcată de prezența unor importante zone depresionare între care se remarcă Depresiunea Mogoș, în bazinul superior al văilor Gălzii și Râmețului (Valea Mănăstirii) și depresiunea Ponor delimitată de Culmea Trascăului, Valea Arieșului și culmile înalte ale Auriferilor (Vf. Poienița 1437 m, Bucuru 1352 m).

- Zona submontană și depresionară – reprezentată de interfluviile largi care coboară dinspre Muntele Mare și Munții Auriferi spre valea Arieșului și bazinele joase de pe văile Ponor, Mogoș, Râmeț și Galda, în care suprafețele cuprinse între 400 și 600 m ocupa cea mai mare parte a teritoriului. Această zonă a cunoscut un puternic proces de antropizare, prin migrarea treptată a zonelor de locuit până către înălțimi de 800-900 m.

- Zona formațiunilor sedimentare recente, reprezentate prin conurile de dejecții, terasele și luncile cursurilor de apă. Acestea sunt mai bine reprezentate în lungul Arieșului, în cadrul bazinelelor intramontane Bistra, Lupșa și Sălciua, unde aceste forme de relief sunt mai bine reprezentate.

Bazinul mijlociu al râului Arieș are altitudini cuprinse între 400 m și 1.800 m. Altitudinea minimă se află la nivelul albiei majore a Arieșului, în localitatea Buru (357m), iar cea maximă se atinge în Muntele Mare, cu vârful omonim, de 1.826 m.

Clima

Condițiile climatice ale regiunii studiate sunt puternic influențate de circulația generală a atmosferei și de structura variată a suprafeței active. În acest context în cadrul bazinului mijlociu al râului Arieș se pot observa diferențieri climatice regionale și altitudinale, în sensul în care apar diferențe de temperatură dintre zonele de vale și cele înalte. Fenomenul se poate observa și în cazul depresiunii intramontane Mogoș-Ponor, unde temperaturile înregistrate în diferitele momente ale anului au valori diferite în satele din vale față de cele situate pe culmi.

Caracteristicile generale ale climatului în zonă sunt cele specifice unui climat continental moderat (Popescu – Argesel, 1984), fapt ce a permis extinderea procesului de antropizare până la înălțimi de aproape 1000 m. Prin amplasarea zonei în partea estică a Carpaților Orientali, se manifestă discontinuități în evoluția climatică, datorate influențelor vestice, care aduc mase mari de aer umed și cele sud-vestice, raspunzătoare de patrunderea maselor de aer cald, de origine mediteraneană, cât și a fenomenelor de foenizare. De asemenea, în perioada de iarnă se manifestă influențe ale circulației atmosferice dinspre nord și nord-est care aduc mase de aer rece, de origine polară și arctică.

Temperatura medie a aerului scade în funcție de altitudine, cu valori ce pleacă de la 9,50 C în culuarul Mureșului, la 8-90 C în zona depresionară, pentru a coborâ la valori de cca. 4-50 în zona montană înaltă.

¹ Bleahu M., în Evoluția geologică a Munților Metaliferi, 1969

Rețeaua hidrografică a zonei este tributară celor patru cursuri mai importante de apă, râurile: Arieș, Valea Aiudului, Valea Mănăstirii, și Valea Gălzii afluenți de dreapta ai Mureșului mijlociu.

Râului Arieș,

Nicolae Drăganu, în monumentală sa lucrare “România în veacurile IX-XIV pe baza toponimiei și onomasticii” arată că numele Arieșului (atestat sub formele Aranas, Aranos, Aranyas, Aranyos, Oronos, Oronyos înca de la 1075, ar deriva din ungureșcu Aranyos, adică aureus, sau râul cu aur. Forma românească veche, potrivit lui T. Cipariu ar fi Areniaș. Academicianul Ioan-Aurel Pop, într-un curs universitar susține de asemenea că forma actuală a hidronimului Arieș este traducerea maghiarului Aranyos, adică „râul cu aur”, numele său fiind legat de spălarea nisipului aurifer. Ținând seama că această îndeletnicire este cunoscută pe malurile sale de peste 2000 de ani, denumirea sa inițială, preluată de către maghiari, este una autohtonă.

Arieșul cu o lungime de 164 km lungime și o suprafață a bazinului hidrografic de 2970 km², este cel mai important afluent pe care Mureșul îl primește pe partea dreaptă.

Prin afluentul său principal, Arieșul Mare, își adună izvoarele sub masivul Biharia-Vărtop, din pasul Vărtop (1200 m). Râul Arieș se formează în amonte de Câmpeni, la Mihoiești, la confluența apelor celor două Arieșuri (Arieșul Mare și Arieșului Mic). În cursul său superior Arieșul Mare primește o serie de afluenți, printre care: Cobleșul, Gârda Seacă, Albacul (Valea Arăzii), Neagra și Arieșul Mic. Pe cursul său mediu, situat în aval de Câmpeni și până la ieșirea din chingile munților, principalii afluenți sunt văile: Sohodol, Abruzel, Bistra, Lupșa, Valea Lupșii, Poșaga, Ocoliiș, Ocoliișel, Valea Șesii, Valea Largă, Valea Morilor, Remetea etc. Dintre acestea doar Valea Lupșii, Poșaga, Ocoliiș, Valea Șesii, Valea Largă și Valea Morilor intră în cadrul teritoriului studiat.² Pe cursul său mediu, situat în aval de Câmpeni (după confluența cu Abruzelul) și până la ieșirea din chingile munților, principalii afluenți sunt:

- pe stânga, mai multe râuri repezi ce coboară din Muntele Mare: Bistra (lungime de 16 km, suprafața bazinului hidrografic de 44 km²), Bistrisoara, Valea Mare (lungime de 19 km, suprafața bazinului de 70 km²), Dobra, Valea Caselor, Lupșa, Sălciuța, Poșaga (lungime de 22 km, suprafața bazinului de 112 km²), Ocoliiș (lungime de 14 km, suprafața bazinală de 67 km²), Ocoliișel (lungime de 23 km, suprafața bazinală de 67 km²);
- iar pe dreapta Valea Mușcanilor, Valea Șesii, Cioara, Valea Largă și Valea Morilor.

Regimul general de scurgere al Arieșului este relativ constant, debite mai mari fiind înregistrate în perioadele de primăvară și vară, în timp ce debitele cele mai mici se înregistrează toamna și iarna. Din acest punct de vedere regimul debitelor este perfect încadrat în caracteristicile climatice specifice intervalului altitudinal situat între 400 și 1.400 m.

Culmea Bedeleu – Ciumerna și Depresiunea Mogoșului din cadrul Munților Auriferi, la rândul lor sunt drenate de alte râuri mai mici, precum Valea Aiudului, Valea Râmețului (Valea Mănăstirii) și Valea Gălzii, afluenți direcți ai Mureșului.

Valea Aiudului

Valea Aiudului, cu o lungime de 26 km, izvoarește din masivul Bedeleului, de sub Dealul Cireșului, unde poartă numele de Valea Urdașului. Prin intersectarea epigenetică a unei culmi calcaroase, formează cheia eu același nume, de pe teritoriul administrativ al comunei Râmeți. Sub forma văii Siloșului, de unde coboară spre Depresiunea Trascăului. După confluența cu Valea Izvoarelor se îndreaptă spre sud-est, către Depresiunea Aiudului. unde primește ca afluenți Valea Inzelului, Măgini și Rachișului. Cursul acestei văi precum și a unora dintre aluenți se remarcă prin prezența fenomenelor exocarstice; chei, abrupturi, cascade, marmite etc., deosebit de pitorești și spectaculoase, în care elementele naturale se îmbină armonios cu elemente de habitat uman.

Valea Râmețului (Mănăstirii).

Acest curs de apă, cu o lungime de 48 km, are mai multe denumiri, în funcție de localitățile pe care le străbate (valea: Mămăliganilor, Mogoșului, Mănăstirii, Geoagiului Stremțului etc.), dar denumirea cea mai cunoscută este Valea Râmețului. Acest hidronim este legat de sectorul de chei pe care îl străbate, și al teritoriul administrativ al comunei cu același nume. Atât toponimul cât și hidronimul au o origine comună - "râmeți". Potrivit lui I. Ionescu „latinul eremita, -ae provine din grecescul eremitis, -ou (cu sensul de singurteț, eremit eremia, -as = loc solitar, deșert) care a dat în românește printr-o evoluție fonetică normală etimonul râmeț (m.s.), pl. râmeți încă din perioada dacoromană. Valea Râmețului izvorește de sub Vf. Poienița (1438), din Munții Auriferi, drenând prin sectorul său superior o mare parte din această zonă, prin intermediul unor văi de versant și al afluenților săi: Valea Geogelului, Cheia și Valea Pravului pe care îi primește înainte de a intra în sectorul de chei cu același nume.

În cadrul Depresiunii Mogoșului, valea are un caracter transversal și sublongitudinal, față de axa sinclinalului umplut cu depozite cretacee, străpunse pe alocuri de intruziuni vulcanice și cristaline. Din aceste considerente, valea străbate sectoare în care alternează mici bazinete cu porțiuni de defileu și unde talvegul cunoaște o cădere mai mare.

La ieșirea din acest sector, valea se îngustează la traversarea unui prim sector de chei săpate într-o bară de calcar, după care valea se lărgiște din nou, formând un mic bazinet - Cheia. Aici valea în care își unește apele cu cele ale văii Geogelului (Cheia) și Pravului, înainte de a traversa longitudinal creasta Bedeleului, în care a sculptat un impozant sector de chei, în care distanța dintre pereți se apropie la câțiva metri. După ieșirea din chei valea străbate un sector de defileu, unde se lărgiște puțin, favorizând procesul de habitare. Înainte de intrarea în ultimul sector de chei, valea Râmețului primește ca afluent de stânga, Valea Uzii, pe a cărui curs mijlociu și superior se întinde satul cu același nume. Ultimele chei străbătute de acest curs de apă sunt Cheile Mănăstirii, situate în amonte de Mănăstirea Râmeț, una dintre cele mai vechi așezăminte monahale din Transilvania. În aval de mănăstire, valea mai străbate un sector de defileu, după care pătrunde între colinele și câmpia Mureșului, străbătând așezările Geoagiu de Sus, Stremț și Teiuș, înainte de a se vărsa în Mureș.

Valea Gâlzii, cu o lungime de 39 km, își are izvoarele sub vf. Negileasa Mogoșului (1364 m), din Munții Auriferi, bazinul său superior suprapunând în bună parte teritoriul administrativ al comunei Întregalde. După un curs longitudinal spre est, prin depozitele cretacee, își unește apele cu cele ale Gâldiței, urmărind până la Modolești limita vestică a Munților Trascău. Curgând la limita dintre masivul calcaros Ciurnerna și depozitele de fliș cretacic, Gâldița își asigură debitele în principal din izvoare carstice. În sectorul inferior aceasta străbate un sector pitoresc de chei - Cheile Gâldiței, după care primește aportul Pârâului Turcului înainte de vărsare în Galda. Pe teritoriul comunei Întregalde, râul Galda mai primește ca afluent, alături de Valea Gâldiței și văile Schiopu și Modolești. După confluența cu pârâul Modolești, valea își schimbă cursul spre est, traversând bara calcaroasă printr-un sector de chei tipice - Cheile Întregâlzii, după care străbate o zonă de defileu, întrerupt de mici bazinete, dintre care cel mai semnificativ este "Roica", pentru a debușa la Poiana Gâlzii, cea mai importantă depresiune de pe cursul său mijlociu. După un nou sector de chei situat între Poiana Gâlzii și Galda, valea iasă din zona de dealuri spre terasele superioare și lunca Mureșului, unde primește ca afluenți văile Cetea și Cricău.

Apele subterane din zonă sunt cantionate în depozitele de șisturi cristaline și de fliș cretacic, dar cele mai semnificative se regăsesc în calcarele mezozoice. Particularitățile specifice ale acestor calcare a permis formarea unor adevărate râuri subterane precum cel care traversează Huda lui Papară, alimentat de văile de suprafață: Valea Ponorului,

Valea Poienii, Valea Bucuru și Valea Seacă. De asemenea se remarcă prezența unor izvoare carstice cu o bună potabilitate și deosebite ca debit și calitate a apelor, precum "Șipotele" și izvoarele situate la baza versanților în lungul cursurilor de apă din zonă.

Vegetația și fauna

La nivelul zonei analizate vegetația este etajată pe verticală, nivelul superior putând fi regăsit în prezența pășunilor alpine, întâlnite în partea centrală a Muntelui mare, la peste 1600 m.

Cea mai mare suprafață este deținută de către pădurile în amestec, de foioase și conifere (Muntele Mare), și a pădurilor de fag (*Fagus Sylvatica*) în amestec cu gorun (*Quercus petraea*). În cadrul zonei apar și fenomene de inversiune a vegetației, vizibile pe văile umbrite și răcoroase, cu expunere nordică, unde apar pădurile de conifere, în timp ce la aceiași altitudine, pe versanții însoriți domină pădurile de foioase. Făgetele mai pot fi întâlnite în amestec cu alte specii, precum: carpen (*Carpinus betulus*), frasin (*Fraxinus excelsior*), paltin (*Acer pseudoplatanus*), arțar (*Acer platanoides*), tei (*Tilia cordata*).

Pădurile de stejar se întâlnesc mai ales sub formă de petice la poalele masivului Muntele Mare și Trascău, fiind alcătuite, în special, din gorun (*Quercus petraea*), cer (*Q. cerris*), stejar pufos (*Q. pubescens*), cireș sălbatic (*Cerasus avium*), carpen (*Carpinus betulus*), arțar (*Acer platanoides*), ulm (*Ulmus glabra*), frasin (*Fraxinus ornus*), tei (*Tilia cordata*) etc.

Pășunile și fânețele formate din graminee (păiușul roșu, țepoșica), rogozuri, trifoi etc., sunt larg răspândite, fiind folosite de localnici pentru pășunat și recoltarea nutrețurilor. Pe versanții însoriți apar și pajiști xerofile alcătuite din *Festuca valesiaca*, *Chrysopogon gryllus*, *Carex humilis*, *Agropyron cristatum*, *Adonis vernalis*, *Stipa capillata* etc., în timp ce pe suprafețele în care substratul este dominat de roci calcaroase apar pajiști cu graminee, dar și specii calcifile rare, cum este floarea de colți (*L. conthopodium alpinum*) întâlnită în cheile Întregaldelor și ale Râmețului.

În lungul Arieșului dar și al altor cursuri de apă, se dezvoltă o vegetație specifică, formată din specii precum arinul, salcia, plopul, etc., cu rol important în protejarea malurilor, la baza cărora putând fi întâlnite feriga, rogozul lăcrămioare, brebenei, toporași etc.

Pădurile de foioase constituie un bogat fond cinegetic, format din specii, precum: mistrețul, vulpea, căprior, cerb, iepure, pisica sălbatică etc., iar dintre păsări se întâlnesc: privighetoarea (*Luscinia megarhynchos*) ciocănițoarea de stejar (*Dendrocygna modius*), ghionoaia sură (*Picus canus*), graurul (*Sturnus vulgaris*), sturzul de vase (*Turdus viscivorus*), ciocărlia de pădure (*Lullula arborea*) etc.

În arealele calcaroase, pe abrupturi stâncoase, se întâlnesc specii rare precum: fluturașul de stâncă (*Tichodroma muraria*), mierla de piatră (*Monticola saxatilis*), presura de stâncă (*Emberizacia*), lăstunul de stâncă sudic (*Apus melba*), iar în Cheile Râmețului și pe Colții Trascăului trăiește acvila de munte (*Aquila chrysaetos*). Fauna ihtiologică este formată din specii precum păstrăvul indigen (*Salmo trutta fario*), prezent pe văile Râmețului, Gâldiței, Ocolîșului, Ocolîșelului, iar în Poșaga se întâlnește păstrăvul fântânei (*Slyvenilus fontinalis*). Alături de păstrăv mai apar zglăvoaca (*Cottus gobio*) și boișteanul (*Phoxinus phoxinus*). Pe Galda și Arieș, precum și la gurile unora dintre afluenții este prezent lipanul și moioaga, mreana de munte (*Barbus meridionalis petenyi*) și mai rar scobarul (*Chondrostoma nasus*) și cleanul (*Leuciscus cejalus*)

² <http://www.harta-turistica.ro/map.php>

II. AȘEZĂRILE UMANE

AȘEZĂRILE ȘI EVOLUȚIA LOR¹

Câteva considerații privind istoria zonei

Cu certitudine, în decursul preistoriei zona montană a Munților Apuseni era acoperită în mare parte cu păduri, fapt ce limita accesul oamenilor în acest spațiu. Schimbările climatice din mileniul III a.Chr. și accentuarea procesului de stepizare a dus la restrângerea acestor păduri, favorizând extinderea lungului proces de habitare. Pe baza descoperirilor arheologice de până acum apreciem că primii oameni care au depășit culmile montane ale Trascăului au fost purtătorii culturii Coțofeni, la începutul epocii bronzului. Având o economie bazată pe creșterea animalelor, refluxul pădurilor le-a permis să pătrundă tot mai adânc în acest spațiu, pentru pășunat.

Cele mai vechi descoperiri arheologice, constând din tumuli funerari cu manta de piatră și un topor de gresie cu gaură transversală, aparținând bronzului timpuriu, provin de pe teritoriul comunei Sălciua, din apropiere de Vânăta. Tot din aceeași epocă, dar dintr-o fază mai târzie (Bronz D) provine un depozit de bronzuri descoperit la Sălciua de Sus și aflat astăzi în muzeul Miskolcz (Ungaria)⁴. Descoperiri importante din această perioadă sunt semnalate pe teritoriul Râmețului, în punctele „La Cruce”, „Curmătură” și „Vf. Chicerii”.

Din epoca bronzului și Hallstatt timpuriu apar dovezi de locuire pe teritoriul satelor Poșaga, Râmeți și Sălciua de Sus. Descoperiri preistorice spectaculoase provin de pe teritoriul localității Poșaga de Sus. Aici, pe malul pârâului ce traversează satul s-a descoperit la sfârșitul sec. XIX un depozit important de bronzuri, aparținând fazei de început a epocii fierului – Hallstatt. Tot de aici provine un mic tezaur de argint dacic, din care făceau parte și brățări spiralice cu cap de șarpe, descoperit în 1843 și aflat astăzi în Muzeul de Istorie de la Viena. Toate aceste descoperiri arată faptul că în preistorie acest teritoriu era accesibil și locuit de populația locală, care probabil se îndeletnicea cu exploatarea unor resurse minerale, (cupru, aur și argint), din nisipurile aluvionare al văilor.

Schimbările climatice survenite în decursul ultimului mileniu a.Chr. caracterizate prin creșterea umidității și răcirea climei a dus la extinderea suprafețelor acoperite cu păduri de fag în detrimentul suprafețelor libere, acoperite de pășuni. În noul context, odată cu creșterea interesului pentru minereurile aurifere, culese din albia principalelor cursuri de apă, va duce la o extindere a locuirii în perioada dacică, dar mai ales în perioada romană, când mineritul aurifer de suprafață cunoaște o puternică extindere, după cum o dovedesc descoperirile de la Poșaga, Sălciua, Ocoliş, Lupșa-Hădărău și Bistra, dar și din zona Râmețului. Prezența urmelor de spălare a aurului aluvionar s-au descoperit și în preajma satului Vidolm, unde au fost descoperite o secure romană de fier, cărămizi și olane romane, materiale ce indică existența unei așezări. Pe toată valea mijlocie a Arieșului, pe lângă urmele de exploatare al aurului aluvionar, apar și alte artefacte, precum monede romane, ceramică și alte urme de locuire romană. Este posibil ca multe dintre aceste exploatări să fie mai vechi, din perioada dacică. Prezența romană în zonă este ilustrată și prin numărul mare de monede descoperite întâmplător pe teritoriul localităților Sălciua și Ocoliş și a fragmentelor de ceramică și țigle romane provenind de la Hădărău – Lupșa.

Din perioada migrațiilor este semnalată, de asemenea, descoperirea a două topoare de tip avar⁵. Din datele prezentate rezultă extinderea treptată a procesului de habitare, în condițiile extinderii suprafețelor agricole smulse pădurilor.

Descoperirile arheologice și mărturiile istorice dau o imagine generală despre procesul de umanizare al acestui teritoriu începând din zorii istoriei. Deși zona nu a fost cercetată sistematic din punct de vedere arheologic, descoperiri întâmplătoare și semnalări din sec. XIX și XX au evidențiat existența urmelor de locuire din diferite perioade istorice. Menționăm în acest context descoperirea pe teritoriul localității Lupșa, în apropiere de gară a unui val de pământ și a unor movile, unde se presupune că a fost curtea nobiliară a familiei cneziale Cănde, amintită documentar din sec. XIII – XIV⁶.

Evoluția așezărilor

Așezarea este privită în general ca un ansamblu de construcții – locuințe și construcții gospodărești – organizate în unități funcționale și grupate pe un teritoriu numit generic vatră, care servește drept cadru vieții sociale, economice și culturale a unei comunități umane⁷.

Apariția unor așezări încă din preistorie poate fi pusă pe existența unor tipuri diferite de resurse, precum silexul, iar mai târziu minereurile de cupru, aur și argint. Și pentru zona analizată zăcămintele bogate în aceste minereuri din Munții Apuseni au constituit o îndeletnicire pentru mici comunități specializate, a căror prezență este sugerată de către descoperirile arheologice de la Sălciua, Poșaga Lupsa, Baia de Arieș etc. Aceste îndeletniciri au fost perpetuate în timp, mai ales prin aportul unor coloniști străini așezați în zonă, devenind importante centre miniere, precum Baia de Arieș, Roșia Montană și Abrud. În jurul acestora sau în preajma locurilor de extracție apărând în timp alte așezări mai mici, locuite în special de băștinașii care practicau pe lângă minerit și agricultura.

Odată cu extinderea relațiilor feudale și creșterea dependenței sociale, locuitorii unor sate s-au repleat spre alte zone, sau către alți stăpâni, mai omenoși, întemeind noi sate. Fenomenul de roire și de întemeiere a noi așezări a fost amplificat în perioadele liniștite de sporul natural al populației peste capacitatea teritoriului economic de susținere. Din diverse pricini (exploatare, incursiuni militare, calamități, interesul marilor feudali de a valoriza economic noi teritorii etc.) sate întregi își schimbau vatra. În sprijinul acestei aserțiuni vine mărturia bătrânilor satului Sălciua, care în perioada interbelică susțineau că satul lor vechi a fost la țară, în apropiere de Turda, la Plăiești.

Așezările inițiale s-au format în zonele joase, depresionare, din Valea Arieșului și a unora dintre afluenții acestora, precum Lupșa, Ocoliş, Poșaga, Sălciua, Valea Lupșii, Vidolm. Odată cu extinderea procesului de defrișare s-au extins terenurile destinate agriculturii și în special creșterii animalelor. În cadrul acestui proces au fost defrișate prioritar zonele de platou, pantele mai line și terasele înalte, rămânând împădurite în general pantele pietroase și cu o energie de relief ridicată, ale culmilor relativ joase, ce separă platourile. Exploatarea terenurilor agro-pastorale fiind tot mai îndepărtate de vatra satului matcă, au dus la apariția sălașelor ca așezări temporare, Aceste “colibe” fiind expresia unor nevoi directe de locuire, legate de pășunatul animalelor, recoltarea și prepararea produselor acestora și asigurarea nutrețului. Aici s-au așezat cei pentru care creșterea animalelor a devenit ocupația dominantă, sau surplusul de populație provenită din sat, nevoită să plece din lipsa terenului în vatra acestuia, formând așezări permanente care s-au separat în timp de satul matcă. Este cazul celor mai multe sate din comunele Bistra, Lupșa și Mogoș, situate pe pantele dealurilor de pe cele două maluri ale Arieșului, a unora din bazinul superior al Văii Poșaga și a celor situate în Depresiunea Sălciua la dreapta de Arieș, pe platoul Mogoș-Ponor sau în zona de piemont al Trascăului.

Printre cele mai vechi așezări aflate în zona de interes mai amintim: Valea Mănăstirii (Remete Monasteria) datată între 1300-1377 și Lupșa, în calitatea sa de centru unui cnezat local, menționată documentar la 1336 sub numele de villa Lwpsa.

¹ Termenul definește un mod de organizare socială, care stă la baza modului de viață umană.

² Rep. Arh. Alba, 1995, nr. 156-157, pp. 162-163

³ Rep. Arh. Alba, 1995

⁶ Idem, nr. 109, 128, 144, 156, 157, pp. 122, 136, 149, 162-163.

⁷ B. Zderciuc, Mărginile Sibului, Civilizație și Cultură populară românească, București, 1985, p. 124.

Localitatea este menționată câțiva ani mai târziu, într-un document din 1385 când este amintit cnezul Nicolae Cănde (Nicolaus Kendeth de Lupsa), într-un conflict de posesiune cu nobilii de Trascău. Tot în decursul sec. XIV este amintită poss. Zolchwa -Sălciua (1365) și Alsosolczwa (1379), ca posesiune a nobililor de Trascău⁸, în cadrul unui proces de moștenire între doi nobili locali⁹. Tot cu acest prilej apar menționate documentar așezările Poșaga de Jos și Sub Piatră.

În decursul secolului XV și XVI numărul așezărilor din zonă menționate documentar crește semnificativ. Astfel în 1408 este menționată poss. Akloș (Ocolîș), devenit destul de repede Naghaklos (Ocolîșul Mare), în antiteză cu alte sate cu același nume Kysaklos (1449) și Kisokols (1504), iar la 1437 apare documentar satul cnezial Bistra, aflat în posesia cneazului Bezere. Totodată vechiul sat Sălciua (Zolchwa) devine Alsosolczwa (1470 și 1473) respectiv Sălciua de Jos, alături de Felsew Soloczwa actuala Sălciua de Sus. Printr-o situație asemănătoare trece și satul Lupsa, devenit în 1441 Lupșa Mare (Lupșa de Sus) și Lupșa Mică (Lupșa de Jos), actualul sat Valea Lupșii (1518)10. La 1429 este amintit toponimul Mânăstire, ca aluzie la vechea mânăstire de lemn de la Lupșa, din fostul cătun Mânăstire. În 1486, la hotărnicia moșiilor celor două Lupșe în cadrul procesului dintre orășenii din Baia de Arieș și cnezii din Lupșa este amintit satul capitlului Musca (Muska), dar și toponimele: Valea Musca și muntele Călugărului la sud¹¹. Informația este interesantă în măsura în care amintește pentru prima dată existența satului Musca, ca posesiune a capitlului bisericii catolice. Tot în sec. XV (1413) este amintită moșia Dealu Geoagiului, aflată în posesia nobililor de Geoagiu, iat în 1525 satul Întregalde.

În 1603, odată cu secularizarea averilor bisericii catolice de la Alba Iulia și trecerea acestora în proprietatea principilor Transilvaniei este amintit satul Ponor și reamintită Mușca¹². Potrivit lui V. Ș. Cisteianu, în cadrul descripției din 1715, comuna Ponor după numărul de locuitori și mărirea taxei urbariale putea fi încadrat administrativ la categoria târguri, dși nu este menționat ca atare¹³. Cu prilejul unei descripții din 1560 este amintită Belioara, la început crâng iar ulterior sat de sine stătător. Satul a fost contopit mai târziu cu Poșaga de Sus.

Numărul așezărilor crește simțitor; în a doua parte a sec. XVIII, hărțile militare austriece, cunoscute și sub numele de "hărțile iosefine" (1770-1773)¹⁴ oglindesc dezvoltarea reală a spațiului rural, inclusiv în această zonă. Astfel ca reflex a creșterii populației și a unor necesități economice specifice, legate de creșterea animalelor, dar și de dezvoltarea industriei miniere apar noi nuclee de locuire, unele dintre acestea devenind cunoscute ca așezări distincte mai târziu, regăsindu-se în toponimia actuală. Aici sunt prezentate pentru prima dată vatra și structura acestor așezări, noile comunități apărute și tendințele manifestate în dezvoltarea acestora.

Amintim în acest context satele Ciuldești și Hodișești, din Bistra, cunoscute la 1770 sub numele de Valea Bistra Mare; Gănești cunoscut sub numele de Valea Dobri și Hudricești, amintită în sursele menționate sub numele de Valea Bistra Mică.

Totodată zona montană din dreapta Arieșului cunoaște o extindere a așezărilor temporare, legate de pășunat și posibil de minerit, precum actualele sate ale comunei Lupșa; Șasa, Lazuri și Valea Holhorii, denumite Kalibasch von Lupșa, Trifești și Geamăna sub numele de Valea Lupșanilor, iar Vința sub numele de Valea Vinții. Geamăna, Șasa și Vința vor fi amintite în 1825 ca sate de sine stătătoare, iar Hădărău cunoscut la 1770 sub numele de "după Lupșa" (nach Lupsa), în 1869 își va câștiga același statut.

⁸ Idem p. 485.

⁹ Drăganu N., Românii în veacurile IX-XIV, pe baza toponimiei și onomasticii, București, 1933, p. 484/210; Butură V., Etnografia poporului român. Cultura materială, Cluj-Napoca, 1978, p. 48 și 50.

¹⁰ Netea V., Munții Apuseni muzeu istoric și pantheon al poporului român, București, 1977, p. 145; Butură V., 1978, pp. 48-50.

¹¹ Binder P., Geografia istorică a Munților Apuseni în orânduirea feudală, în Apulum 13, 1975, p. 551.

¹² Ibidem, p. 553

¹³ Cisteianu, Virgil Ș. Dicționarul istoric privind atestările documentare pentru localitățile județului Alba, 2004, pp. 16-17

¹⁴ Sursă: <http://mapire.eu/en/map/collection/firstsurvey/>

În cazul comunei Întregalde, sunt amintite satele : Ivăniș, sub numele de Kalibaschen Intregald, Tecești sub numele de Kalibaschen Texes.

Hărțile iosefine dezvăluie existența pe actualul teritoriu al comunei Mogoș, a unei puternice extinderi a spațiului habitational uman, atât la nivelul văilor cât și pe culmile dealurilor din împrejurimi. Multe din acele grupuri de case risipite astăzi reprezintă localități sătești distincte. Începând cu acea perioadă sunt amintite satele: Mogoș, Poienile Mogoș și Valea Țupilor sub numele de Kalibaschen Miklicsdeni; Mămăligani, alea Cocești și Valea Cocești, sub numele de Kalibaschen Mameligani; satele Cristești Bărdești și Cojocani, sub numele de Kalibaschen Kosokani, Oncești sub numele de Kalibaschen Remete, iar Bogdănești și Bocești sub numele de Valea Runkului. În cazul actualei comune Ponor documentele menționate amintesc existența următoarelor așezări: Valea Bucurului sub același nume ca și astăzi; Geogel, sub numele de Kalibaschen Giogeli; După Deal, sub numele de Kalibaschen an Ponor gehöriy și Vale în Jos sub numele de Valea Ponorului. Tot în această perioadă sunt individualizate pe teritoriul comunei Poșaga, viitoarele sate Săgeea (sub numele de An Potsaga), Orăști (sub numele de Mânăstire), Runc (1733), Lunca Largă (1880) și Beliora sau Belavar (Poșaga de Sus) dar se conturează și viitoarele sate: Lunca Largă, Dealul Caselor și Dumești din comuna Săciua.

În cazul comunei Râmeț sunt amintite satele: Vlădești sub numele de Valea Gârbova; Olteni sub numele de Kalibaschen Valtsen; Florești sub numele de Kalibaschen an Remete. Și în acest caz apar nucleele viitoarelor sate Cheia și Valea Poienii, în componența satului Brădești.

La Sălciua sunt amintite satele Dumești, sub numele de Valea Dosului și Valea Largă cu Dealul Caselor sub numele de Calibaschen nach Szoltsva gehöriy.

În decursul sec. XIX și prima parte a sec XX, necesitățile economice ale comunităților locale, dar și măsurile administrative ale guvernării austro-ungare, în condițiile resrângerii continue a parcelelor familiare determină transformarea fostelor măietori sau mutături în așezări permanente. Documentele administrative și hărțile militare austro-ungare din 1869-1887 consemnează apariția unor noi așezări precum: Runcuri în com. Bistra; Ghioncani și Necrilești în com. Întregalde; Geamăna, Hădărău și Vința din com. Lupșa; Mogoș, Mămăligani, Bărlești și Valea Barnii în comuna Mogoș, Lunca Largă în comuna Ocolîș; Joajelu (Geogel) și Valea Satului (Vale în Jos) din com. Ponor; Belioara, devenită ulterior Poșaga de Sus și Orești din comuna Poșaga; Valea Inzelului, Olteni, Cheia, Valea Poenii din comuna Râmeți etc.

Pe lângă așezările enumerate, cele mai multe dintre vechile cătune și grupuri dispartate de case din zona analizată vor deveni sate cu o identitate proprie, recunoscute legal sub actuala denumire, în urma reorganizărilor administrative de la începutul sec. XX, când sunt înregistrate un număr de 10 noi așezări și mijlocul sec. XX. Prin legea organizării administrative din 1956 fostele crânguri/cătune devin sate de sine-stătătoare. Acum își câștigă acest statut un număr de 80 de așezări noi și așezări cunoscute anterior sub al nume; dintre care 33 numai în comuna Bistra; 14 în comuna Lupșa; 14 în comuna Mogoș și 18 în celălalte sate analizate¹⁵.

Tipuri de așezări

Așezări sezoniere

Motivația includerii acestor tipuri de așezări în studiu rezidă în faptul că existența gospodăriilor sezoniere, cu rol pastoral, prin concentrarea lor mai semnificativă într-un anume areal, reprezintă nu numai o caracteristică a economiei locale, ci și un mod de organizare socială și de viață umană care de multe ori au stat la baza formării unor vetre de locuire permanentă.

¹⁵ V. Arpad, <http://www.kia.hu/konyvtar/erdely/erd2002/abete02.pdf>

Acest tip de așezări sunt strâns legate de economia agro-pastorală practică de către locuitorii satelor din zonă. Pentru populația din satele din vale terenurile din munte au constituit întotdeauna locul propice pentru creșterea animalelor datorită resurselor de pășunat și fânețe existente. Dar distanțele mari și lipsa infrastructurii necesară pentru transportul nutrețului în sat i-a determinat pe oameni să-și petreacă o bună parte din timp pe aceste terenuri, atât vara cât și iarna alături de animale lor. În acest scop și-au construit adăposturi proprii pentru ei și animalele lor, depozite de hrană și furaje, cotețe pentru găini, porci și alte anexe, destinate prelucrării produselor animale, sau a lemnului. Pe timpul verii deseori oamenii își amenajau în jurul acestor gospodării mici grădini de zarzavat. În anumite zone aceste amenajări s-au înmulțit, ba mai mult o parte dintre membrii familiei din motive economice și demografice s-au stabilit definitiv aici. Pentru istoria arhitecturii satului românesc fenomenul prezintă importanță prin faptul că aceste roiri s-au materializat îndeosebi sub forma gospodăriilor cu curte închisă și întărită, foarte frecvente în trecut în zona Ocoliş-Poșaga. Aceste gospodării construite la început izolat una de alta, dar ulterior înmulțindu-se, au dat naștere unor forme de așezări incipiente (lătureni, crânguri, cătune), devenind în cele din urmă noi sate, care s-au separat cu timpul de satul matcă. Nașterea acestora au cauze evidente economice și demografice, noile așezări sunt de cele mai multe ori rezultatul roirii vechilor sate, compacte sau adunate din sânul cărora s-au desprins¹⁶.

În acest fel s-au diferențiat și ocupațiile de bază, dacă cei din depresiune respectiv satele matcă și au păstrat mai mult tradițiile de cultivatori agricoli, fără a renunța totuși la animale, cei din așezările nou create s-au specializat tot mai mult pe creșterea animalelor, iar acolo unde condițiile naturale permiteau au început să practice și agricultura. Tendințele de specializare a producției au impus nevoia desfacerii produselor. În acest scop au luat ființă târgurile săptămânale de la Iara Sălciua și Lupșa, unde locuitorii satelor de munte și cei din vale puteau face schimb de produse¹⁷.

Amintim că în acest mod au luat ființă și decursul sec. al XIX și prima parte a sec. XX majoritatea satelor actuale de munte, printre care putem aminti cu certitudine cătunele incluse în urma reorganizării teritoriale din 1965 în categoria satelor, din actualele comune Bistra, Lupșa, Sălciua, Mogoș, Ponor, Întregalde, Râmeț etc.

Așezări permanente

Din cele mai vechi timpuri viața colectivităților umane de pe teritoriul României s-a desfășurat în cadrul unor așezări de mari dimensiuni, numite sate (lat. Fossatum), alături de care au evoluat așezări mai mici, specifice autohtonilor, care au conservat vechea denumire dacică de "cătun"¹⁸. În jurul acestor așezări se întindeau terenurile, valorificate prin diferite ocupații, ce constituia factorul economic de unitate a comunității. Pentru o comunitate cele mai importante erau terenurile cultivate, denumite cu autohtonul "țarină", alături de pădure, pășune, fânaț etc., termeni de origine latină. Pentru obținerea țarinei și a terenurilor agricole în general, oamenii din zonele de deal și munte au practicat pe scară largă despăduririle. Despădurirea se realiza prin diferite procedee, precum arsura¹⁹, curătura²⁰, runcuirea²¹, tăietura²², etc., procedee care se regăsesc până astăzi în toponimie, inclusiv în numele unor așezări²³.

¹⁶ Dunăre N., Gospodării cu curte închisă și întărită în zona fînațelor din Munții Apuseni, în *Apulum* VII, 1970, pp. 525-526.

¹⁷ Apolzan Lucia, Carpații – Tezaur de istorie, 1987, p. 186-187.

¹⁸ Butură, Op. cit. 1978, p. 45.

¹⁹ Teren agricol obținut prin arderea/incendierea pădurii.

²⁰ Loc într-o pădure, curățat de arbori și de mărăcini pentru a putea fi cultivat.

²¹ Termen compus din runc+sufixul ire, ce definește un loc despădurit folosit ca pășune sau pentru a fi cultivat; teren defrișat (curătură).

²² Teren despădurit pe suprafața căruia mai pot fi văzuți butucii, utilizat ca pășunat sau fânaț

²³ Butură V., Op. cit. p. 47-48 și nt. 6.

Pentru satele de pe cursul mijlociu al Arieșului și din cadrul depresiunii Mogoș-Ponor, elementul de unitate l-a constituit factorul economic. În alegerea vetrelor pentru noile așezări s-a urmărit în primul rând ca acestea să ofere condiții cât mai bune desfășurării noilor ocupații, precum accesibilitate la terenurile agricole, la sursele de apă, lemn pentru foc și pentru construcții, și în cazul satelor unde locuitorii se ocupau și cu mineritul, la resursele minerale. Unde zonele joase, de vale nu mai puteau satisface aceste necesități, datorită litologiei și a unor versanți abrupti, oamenii au preferat culmile, unde o parte din populația vechilor sate și-a întemeiat așezări noi, inițial sub forma sălașelor (măietorilor). În timp tot mai multe familii s-au sedentarizat treptat, formând mici cătune dependente inițial de satul de baștină, pentru ca ulterior să-și obțină propria autonomie. Reputatul cercetător și cunoscător al satului românesc transilvănean, R. Vuia stabilește tipologia satului românesc în funcție de următoarele criterii: poziția geografică, planul satului, structura internă, aspectul tipic al satului, raportul dintre uliță și casă, ocupația locuitorilor etc.²⁴.

Așezările zonei studiate sunt în totalitate așezări rurale, cu un anumit specific, legat de amplasament, vechime și tradițiile economice. Conform acestor criterii întâlnim următoarele tipuri de așezări:

- sate cu case izolate;
- sate răsfirate;
- sate de vale;

Satele cu case izolate sau risipite s-au format în decursul timpului, în condițiile creșterii populației și scăderii posibilităților de valorificare a terenurilor agro-pastorale tot mai îndepărtate, obținute prin despăduriri²⁵. În această categorie pot fi încadrate marea majoritate a așezărilor din zonă, printre care: Aronești, Bălești, Bărlești, Chețani, Durăști, Gănești, Hodișești, Mihăiești, Nămaș, Novăcești, Runcuri, Sălăgești, etc. (com. Bistra); Mușca, Geamăna, Șasa, Mărgaia, Curmătură, După Deal, Lazuri, pârăul Cărbunari etc., (com. Lupșa); Dealul Caselor, Valea Largă, Dumești, Sub Piatră (com. Sălciua); Poșaga de Sus, Săgăgea, Icnăști, Orăști (com. Poșaga); Ghioncani, Iliești, Mărinești, Sfărcea, modolești etc. (Întregalde); Băbești, Bărlești, Bărzogani, Bocești, Bogdănești, Butești, Negrești, Oncești, Valea Giogăști, Valea Țupilor etc. (com. Mogoș); Măcrești, Valea Bucurului, Vale în Jos (com. Ponor); Boțani, Cotorăști, Florești, Valea Făgetului, Valea Poienii (com. Râmeți).

Satele răsfirate, deseori întâlnite în spațiul geografic transilvan, morfologic fac trecerea de la satele risipite la cele îngrămădite. Caracteristic acestora este încrângătura de ulițe cu o dezvoltare neregulată și case la stradă relativ rare despărțite de grădini sau așezate în mijlocul proprietății.

În bazinul mijlociu al Arieșului majoritatea satelor sunt localizate în lungul văii principale, în bazine erozionale mai largi precum cele de la Sălciua, Lupșa și Bistra și la confluența râului cu unii afluenți laterali, precum Vidolm, Lunca (Poșaga), Brăzești etc. Alte sate au luat naștere pe văile afluențe, unde acestea ofereau sectoare mai largite, favorabile așezării și practicării ocupațiilor agro-pastorale. În zonă procesul de roire a cunoscut forme timpurii. Deseori o parte din gospodării s-au îndepărtat de vatra inițială a satului vechi, formând o nouă vatră denumită ca dublură a satului de baștină. Așa au apărut satul Sălciua de Jos a fost dublat de către Sălciua de Sus, satul Poșaga de către Poșaga de Sus, Ocolişul de către Ocolişel, iar Lupșa de către Valea Lupșii etc.²⁶

Satele de vale s-au organizat în regiunea deluroasă străbătută de văi înguste și lungi. În acest spațiu geografic satele de vale s-au format în micile bazine din preajma principalelor cursuri de apă. Păstrează multe caracteristici ale satelor răsfirate. Vatra satului este organizată în lungul văii, grupuri compacte de case alternând cu suprafețe de teren agricol, iar spre exterior cu case risipite. Din strada principală ce însoțește de obicei valea, se desprind străzi scurte laterale, ce continuă în extravilan prin drumuri

²⁴ Vuia R., 1975, p. 162. *Satul românesc din Transilvania și Banat*, în SEF 1, 1975,

²⁵ Butură V., *Străvechi mărturii de civilizație românească, București*, 1989, p. 51;

²⁶ Ibidem, p.45-46.

agricole. În această categorie credem că pot fi incluse satele Ocoliş, Runc, Lunca Largă, Valea Lupşii, Poşaga de Jos, Valea Barnii, Cojocani, Cheia, Onceşti, Valea Coceşti (Mogoş); Întregalde, Necreleşti, Ghioncani (Întregalde) etc.

Trebuie subliniat faptul că nici una dintre aşezările menţionate nu are caracteristici tipice de sat izolat, răsfirat sau de vale, fiind mai degrabă o mixtură între toate acestea şi satele risipite. Fenomenul este explicabil prin topografia locului şi ocupaţiile locuitorilor. Rolul important pe care l-a jucat creşterea animalelor în economia acestor aşezări este vizibil tocmai în această discontinuitate de locuite, în prezenţa fâneţelor şi a grădinilor ce serveau pe timpul iernii ca ocol.

În zonă pot fi regăsiţi germeii unor aşezări de sate îngrămădite, în cazul zonei centrale a satelor Bistra, Lupşa, Vidolm şi Lunca sau a satelor situate în lungul drumului, cum este cazul unei bune părţi a satului Valea Şesii, Piţiga a cărui vatră actuală este organizată în jurul DN 75, sau a părţii de vest a satului Lupşa, organizată în jurul aceleiaşi drum.

După alţi cercetători, cele 122 de sate aparţinând unui număr de 9 unităţi administrative analizate în cadrul acestui studiu pot fi încadrate tipului carpatic şi subcarpatic²⁷.

În prima categorie intră satele situate la altitudinii de 600 - 1000 m, caracterizate printr-o mare dispersie a vetrei. Sunt aşezări tinere, formate mai ales în decursul sec. XVIII – XIX şi prima parte a sec. XX, pe structurile anterioare al unor aşezări sezoniere, fiind puternic adaptate unui model economic caracteristic şi a unui mod de viaţă. Cele mai multe dintre ele au fost şi au rămas până la mijlocul sec. XX simple cătune, dependente de o aşezare mai importantă situată de regulă "în vale" în locuri mai propice locuirii. Morfostructural aceste sate sunt de tip dispersat, în formă risipită, deseori formând pâlcuri de câteva gospodării, situate în mijlocul terenului agricol. Cele mai multe aşezări de acest tip fac parte din teritoriul administrativ al comunelor Bistra, cu 34 sate (printre care Aroneşti, Băleşti, Băleşti-Cătun, Cheleteni, Ciuldeşti, Creţeşti, Durăşti, Dâmbureni, Găneşti, Gârde, Lipaia, Mihăieşti, Nămaş, Poiana, Răţiţiş, Sălăgeşti, Tomnatec, Vârşii Mici etc.); Lupşa cu 18 sate (Bârdeşti, Curmătură, Geamăna, Lazuri, Mărgaia Saşa, Valea Holhorii, Vinţa etc.); Mogoş cu 19 sate (Băbeşti, Bărleşti, Bărleşti-Cătun, Boceşti, Buteşti, Cojocani, Negreşti, Onceşti, Poienile-Mogoş, Tomeşti, Valea Barnii, Valea Macli etc) şi Râmeţ cu 13 sate, printre care Boţani, Cotorăşti, Floreşti, Olteni, Valea Făgetului, Valea Poienii, Vlădeşti etc. În comunele Întregalde, Ocoliş, Poşaga şi Sălciua numărul aşezărilor din sec. XIX-XX sunt amintite documentar un număr de 29 de sate. Trebuie subliniat faptul că unele dintre acestea apar în documentele cartografice de sec. XVIII şi XIX, sub un alt nume (vezi Belioara devenită Poşaga de Sus; Mănăstirea devenită Orăşti), sau vechile aşezări au fost divizate mai târziu, apărând sub nume diferite (Mămăliganii Mogoşului menţionat pe hărţile iosefine la 1770 sub numele de Kalibaschen Mameligani, începând din 1956 se împarte în Mămăligani, Valea Bârluţeşti, Valea Coceşti şi Valea Giogeşti.

Tot la tipului de aşezare carpatică poate fi încadrat şi satul răsfirat din zonele montane, caracterizat prin gospodăria amplasate în lungul unor cursuri de apă sau drumuri, dar distanţate unele faţă de altele prin terenuri cultivate sau fâneţe (Întregalde, Valea Barnii, Vinţa, Lunca Largă, Mănăstire, Orăşti, Bonceşti, Valea Lupşii etc). Pe teritoriul acestor sate, fiecare gospodărie este amplasată în mijlocul proprietăţii, fiind înconjurată de terenul agricol, format dintr-un petic de grădină sau teren cultivat cu porumb şi/sau cartofi, restul terenului rămânând fâneţă. Deseori întreaga proprietate este înconjurată cu un gard de rigle sau loabze, care o delimitează de proprietatea vecină sau limitează accesul animalelor proprii în gospodărie.

Cea de a doua categorie o formează satele situate pe cursul Văii Arieşului, în zonele depresionare, la contactul dintre terasele înalte şi câmpia râului, precum şi pe firul unor văi din zonă, la altitudini cuprinse între 300 şi 600 m. Sunt în general sate încheiate, cu o structură urbanistică bine definită, şi cu o

27 Erdeli G., Cucu V., România. Populaţie, Aşezări umane, Economic., Bucureşti, 2007. p. 190.

infrastructură rurală minimală, precum: Bistra, Lupşa, Valea Lupşii, Sălciua de Jos, Sălciua de Sus, Poşaga de Jos, Ocoliş, Întregalde, Mogoş, Ponor etc.

Satele de tip subcarpatic sunt în general sate adunate, cu un contur al vetrei mai bine definit, specifice unor regiuni agricole şi agro-pastorale. Sau format pe marile proprietăţi feudale timpurii, în care a existat o separare aproape totală între vatra aşezării şi terenurile agricole, fenomen puternic estompat astăzi de extinderea vetrei, deseori mai puţin justificată. Pentru zonă satele care pot fi incluse cel mai bine în această categorie sunt satele cele mai vechi, de vale precum: Bistra, Lupşa, Sălciua, Poşaga, Ocoliş, Lunca şi Vidolm. În timp unele dintre aceste sate au suferit mutaţii importante tinzând spre o formă mixtă, complexă, de tip tentacular (Bistra, Lupşa, Valea Lupşii, Sălciua de Jos şi Sălciua de Sus, Muşca, Vidolm etc). Evoluţia unora dintre aceste sate a fost puternic influenţată de cauze naturale locale, precum prezenţa unor cursuri de apă, a unor bazine hidrografice, forma şi locul versanţilor etc., influenţe vizibile în forma lineară a vetrei, dezvoltată în lungul cursurilor de apă şi/sau a drumurilor de acces (Poşaga de Jos, Ocoliş, Runc, Valea Mănăstirii, Lunca, Vidolm, Piţiga, Bonceşti)

În funcţie de locul amplasării vetrei în zona studiată întâlnim:

- Aşezări de vale, situate în lungul principalului curs de apă care străbate zona, râul Arieş şi a unora dintre afluenţii săi, precum Vidolm, Ocoliş, Runc, Poşaga de Jos, Poşaga de Sus, Orăşti, Sălciua de Jos, Sălciua de Sus, Valea Lupşii, Lupşa, Hădărău, Mănăstire, Piţiga Lunca Largă, Bistra; sau la originea unor văi de versant: Vinţa, Vârşi Mari, Vârşi Mici, Valea Bucurului, Bărzogani, Bogdăneşti, Valea Coceşti, Cristeşti, Sub Piatră, Valea Uzii, Necreleşti, Întregalde etc.
- Aşezări situate la la originea unor văi de versant, în locuri adăpostite natural, precum: Vinţa, Vârşi Mari, Vârşi Mici, Valea Bucurului, Bărzogani, Bogdăneşti, Valea Coceşti, Cristeşti, poienile Mogoş Sub Piatră, Valea Uzii, Sfârcea, etc.
- Aşezări situate în zona înaltă, în depresiunea Mogoş-Ponor, pe platforma dealurilor, la altitudini cuprinse între 600 şi 1000 m (Dealul Geoagiului, Tecşeşti, Mărineşti, Iieşti Cotorăşti, Olteni, Râmeţ, După Deal, Buteşti, Inceşti, Runcuri Poiu, Novăceşti, Răţiţiş, Nămaş, Tişoreşti, Aroneşti, Poiana, Băleşti, Durăşti etc.

Infrastructura de transport a zonei

Toate categoriile de aşezări amintite anterior sunt legate între ele printr-o reţea complexă de drumuri; reţea formată dintr-un drum naţional DN 75, ce străbate Valea Arieşului, mai drumurile judeţene, şi drumuri comunale, organizate atât ca drumuri de vale cât şi drumuri de creastă.

Drumuri Judeţene

- DJ 106 H – Ighiu (DJ 107 H) – Iezerul Ighielului – Necreleşti – Întregalde (DJ 107 K), cu o lungime de 32 km.
 - DJ 107 I, Aiud (DN 1) - Râmeţ – Mogoş – Bucium (DN 74), cu o lungime de 76,5 km;
 - DJ 107 K – Galda de Jos (DN 1) – Întregalde – Mogoş (DJ 107 I), cu o lungime de 37,5 km.
 - DJ 750 C – Sălciua de Sus (DN 75) - Ponor – După Deal (DJ 107 I) – Râmeţ – Valea Mănăstirii – Teiuş, cu o lungime de 41,2 km.
 - DJ 750 F : Poşaga de Jos (DN 75) – Poşaga de Sus, cu o lungime de 3 km.
- Drumuri comunale
- DC 62 : Geogel (107 I) – Cheia – Valea Pravului – Dealul Geoagiului (DC 76), cu o lungime de 5 km.

- DC 97 : Bistra (DN 75) – Ciuldești - Bălești – Durăști – Poiana, cu lungimea de 8,8 km
- DC 99 : Lupșa (DN 75) – Hădădău - Pârâu Cărbunari – Șasa – Geamăna, cu o lungime de 7 km.
- DC 100 : Modolești (DJ 107 K) – Dealu Geoagiului (DC 76) – Mărinești – Popești, cu o lungime de cca. 4 km;
- DC 103 : DJ 107 I – Valea Inzelului – Valea Făgetului, cu lungimea de 8 km;
- DC 104 : Brădești (DJ 107 I) – Valea Poienii - Sălciua de Jos (DN 75), cu lungimea de 7 km.
- DC 106 : Geogel (DJ 107 I) – Valea Bucurului – Ponor (DJ 750 C), cu lungimea de 11 km.
- DC 124 : Mogoș (DJ 107 I) – Mămăligani – Valea Geogelului, cu o lungime de 9 km.
- DC 143 : Bistra (DN 75) – Hudricești - Dâmbureni , cu lungimea de 6 km;
- DC 144 : Bistra (DN 75) – Dealul Muntelui – Novăcești, cu lungimea de 11 km.
- DC 151 : Mogoș (DJ 107 I) – Cristești – Bogdănești, în lungime de 3 km.
- DC 152 : Valea Barnii (DJ 107 I) – Bărbești, în lungime de 3 km.
- DC 153 : Cojocani (DJ 107 I) – Bocești – Bogdănești – Butești, în lungime de 5 km.
- DC 154 : Mogoș (DJ 107 I) – Valea Țupilor - Valea Mlacii, în lungime de 3 km.
- DC 155 : Mogoș (DC 124) – Poienile Mogoș, în lungime de 2 km.
- DC 164 : Bărbești-Cătun (DJ 107 I) – Oncești, cu o lungime de 2 km.
- DC 184 : Ocoliiș (DC 89) – Runc – Lunca Largă, cu lungimea de 4 km.
- DC 165 : Mămăligani (DC 124) – Valea Bârluțești, în lungime de 2 km.
- DC 179 : Necriștești (DJ 106 H) – Sfârcea, în lungime de 14,5 km.
- DC 213 : DN 75 – Nămaș, cu lungimea de 4 km

Alături de aceste drumuri comunale zona este străbătută de o serie de drumuri vicinale și de acces, care asigură atât accesul între localități cât și cu zonele agricole și zona economică înaltă (colibe, stâni etc).

III. CARACTERISTICILE GOSPODĂRIILOR TRADIȚIONALE

Sociologic, gospodăria reprezintă o structură socială bazată pe apartenența de neam și ocuparea unui teritoriu comun. O gospodărie include pe lângă locuință și alte spații amenajate cu rol complex, economic și social, precum și împrejurimile ei. Gospodăria reprezintă totodată și "spațiul administrativ" în care proprietarul împreună cu familia lui își desfășoară activitatea. În general o gospodărie este formată din locuința propriu-zisă și anexele aferente cu întreg spațiul deținut. Gospodăria extinsă, mai cuprinde și alte spații precum grădina de legume, livadă, terenul arabil de lângă casă etc., în funcție de zona geografică, de ocupațiile și tradițiile locului.

În general la nivelul fiecărei zone geografice tipul de gospodărie este individualizat printr-o seamă de caracteristici, precum: planul și arhitectura caselor, profilul și numărul construcțiilor anexe, modul de grupare și orientare al acestora în raport de curte, puncte cardinale și stradă. Gospodăria este înțeleasă ca "un organism funcțional în care, alături de casă sunt o serie de construcții economice legate de ocupațiile principale: șuri pentru păstrat fânul sau paie, în care se treierau cerealele și se adăposteau carul și uneltele agricole; crame pentru butoaiele cu vin în zonele pomicole sau viticole; grajduri pentru animale mari; saivane pentru oi; cotețe pentru porci; pătule sau găbănașe pentru cereale"²⁸.

²⁸ Cristina Chițoiu, Habitatul tradițional românesc, leagăn al dezvoltării durabile, în Rev. Urbanism. Arhitectură. Construcții • Vol. 3 • Nr. 3 • 2011

Gospodăria tradițională întâlnită în arealul central-estic al Munților Apuseni, în primul rând în microzonele Arieșul mijlociu și depresiunea Mogoș-Ponor, se încadrează în tipologia mai largă a gospodării tradiționale din zone cu veche tradiție românească, păstrând totuși și anumite caracteristici specifice, datorate condițiilor istorice în care au evoluat comunitățile respective și a ocupațiilor locuitorilor acestor locuri.

În zonele înalte, de munte, unde baza economică a fost și a rămas creșterea animalelor, favorizată de existența unor întinse suprafețe de pășiți montane și fânețe, gospodăriile sunt adaptate vieții pastorale. Acestea sunt și satele cele mai conservatoare, care mai păstrează încă caracteristicile satului românesc arhaic, atât sub aspectul amplasamentului componentelor economice din cadrul gospodăriei, cât și al esteticii geometriei funcționale. Spre deosebire de acestea, satele de vale, înșirate în lungul Arieșului s-au dovedit mult mai deschise schimbării și inovației în planul modernizării.

Tipurile de gospodării²⁹

Analiza tipului de gospodărie se poate face în funcție de mai multe criterii, dintre care cel mai pertinent poate fi considerat cel economic. Pe baza acestui criteriu și a ocupațiilor dominante dintr-un anumit spațiu geografic, gospodăriile cu curțile lor pot fi împărțite în două categorii de bază: agricole – întâlnite în zonele de câmpie și deal, unde baza economiei tradiționale o constituie cultivarea pământului și agro-pastorale sau pastorale, întâlnite în zonele de munte, în care creșterea animalelor reprezintă baza economică. Alături de aceste tipuri de bază mai pot fi întâlnite și alte forme locale, interimare.

Analizate sub aspect structural, în funcție de plan, modul de grupare a componentelor față de locuință, gradul de concentrare în cadrul gospodăriei, acestea pot fi împărțite în: gospodării fără îngrăditură, cunoscute și sub numele de gospodării cu curte deschisă.

Gospodăria fără îngrăditură

Este tipică zonelor înalte, de munte. Caracteristica acesteia este prezența casei, împreună cu toate acareturile ei în centrul ariei de teren deținute. În acest caz în jurul casei și al acareturilor se întinde zona de fânaț pentru animale. La aceste gospodării deseori lipseau gardurile care compartimentau curtea, aceasta fiind reprezentată mai degrabă printr-o bătătură situată în fața casei, restul terenului fiind acoperit cu pășiți, marcate de urmele cărărilor care duceau la construcțiile cu rol economic. În acest caz legăturile dintre diferitele componente ale gospodăriilor se face prin intermediul unor cărări, desori abia perceptibile în iarba înaltă. Este tipul specific așezărilor cu case izolate/risipite din zonele montane, fiind prezente atât pe versanții sudici al Muntelui Mare cât și în depresiunea Mogoș-Ponor.

Gospodăriile cu curți închise, situate pe loturi neregulate

În general aceste gospodării sunt întâlnite pe terenuri mai puțin accidentate, fapt ce a permis amplasarea construcțiilor pe o suprafață mai restrânsă de teren. Amplasamentul casei și a anexelor acesteia diferă în funcție de spațiu, dimensiuni și accesul la stradă. În general șurile și grajdurile de animale erau amplasate în partea din spate a gospodăriei, în timp ce casa de locuit era așezată cât mai aproape de stradă. În acest caz limitele proprietăților, reduse deseori la mici ocoale pentru depozitarea furajelor și a grădinii de legume, sunt marcate prin garduri. Acest tip de gospodării se întâlnesc frecvent în cadrul satele răsfrate în lungul văilor, din zonele înalte, în care morfologia terenului limitează extinderea suprafața acestora. Împrejurimile care delimitează proprietățile sunt realizate în funcție de materialul avut la dispoziție sau de vecini.

²⁹ Cristina Chițoiu, Habitatul tradițional românesc, leagăn al dezvoltării durabile, în Rev. Urbanism. Arhitectură. Construcții • Vol. 3 • Nr. 3 • 2011

²⁹ Butură V., Etnografia poporului român, Cluj-Napoca, 1978, pp. 68-69; Sorin Gavra: Arhitectura populară din Tara Moților, Timișoara, 1977

- Predomină cele din lemn (rigle din lemn), în trecut curțile fiind înconjurată de garduri înalte din nuiele, prevăzute cu strașină din spini, pentru a le mări durabilitatea. Sunt gospodării specifice satelor vechi de vale, a căror vatră s-a adaptat terenului și spațiului pe care sunt amplasate.

Structura gospodăriei și elemente de arhitectură populară

În general o gospodărie este percepută ca un ansamblu format din casa de locuit și dependințe (acareturi), ridicate în funcție de necesitățile economice ale familiei. Satele cu o economie agro-pastorală din zonele de munte au gospodăriile adaptate acestui specific. Aici casele și construcțiile anexe erau în general mai numeroase și spațioase, fiind construite din bârne, pentru a face față temperaturilor din timpul iernii și atacului din partea animalelor sălbatice, cu acoperiș înalt, din paie sau șindrila.

Deseori amplasarea acareturilor în jurul casei de locuit nu respecta un anumit tipar, ele făcându-se în funcție de teren. În zona analizată o gospodărie tipică este formată din două categorii de construcții, în funcție de utilitatea lor:

- Construcții destinate satisfacerii necesităților familiei: casa de locuit și dependințe complementare acesteia; bucătăria de vară (vatra), ridicată alăturat din bârne închise sau sub forma unui spațiu acoperit, având sau nu cuptorul de pâine; cămara pentru haine și alte bunuri; beciul (pivniță); fântâna și alte anexe (colesnă), utilizate pentru depozitarea inventarului agricol și a mijloacelor de transport.
- Construcții pentru animale: poiata și cotețele pentru animale mici (porci, găini); șura cu grajdurile pentru animale mari, a căruia pod servea deseori și pentru depozitarea furajelor; staulul pentru oi etc.

Cea mai veche formă de locuință specifică perioadei prefeudale și feudal timpurie, dar care mai poate fi întâlnită uneori până astăzi, este casa de locuit cu o singură cameră (monocelulară). Ulterior aceasta a fost întregită printr-o nouă încăpere mai mică – cămara, destinată păstrării alimentelor, uneltelor și obiectelor mai valoroase. Din necesități practice încăperilor inițiale i s-a adăugat „tinda”, destinată atât depozitării alimentelor în lipsa cămării cât și a pregătirii hranei. Necesitatea unui spațiu suplimentar resimțit mai ales iarna i-a determinat pe oameni să scoată în afara locuinței atât cămara cât și cuptorul de copt pâinea, amplasat inițial în tindă. În trecut, când sticla pentru geamuri era greu de procurat, casele erau amplasate cu fața spre sud, pentru a primi cât mai multă căldură și lumină naturală pe ușa de intrare și pe geamurile mici de la cameră. Pentru a suplini lipsa de lumină din casă, realizarea unor activități specifice se făcea în fața acesteia pe prispă sub strașină. Ulterior prispa este înlocuită cu târnațul, menit să asigure un spațiu pentru desfășurarea unor activități casnice pe timp de seară sau în perioadele cu lumină puțină.

Începând din sec. al XVIII se generalizează tendința de a transforma amplasamentul cuptorului în bucătărie de vară (cuptoriște), tinda devenind a doua sau chiar a treia cameră de locuit. Pentru casele construite în zonele cu teren înclinat s-a adoptat măsura ridicării unei fundații înalte din piatră, în cadrul căreia era amenajată inițial un beci, completat ulterior cu o nouă încăpere utilizată ca și bucătărie de iarnă, cămară, locuință etc., peste care s-a ridicat casa de locuit cu târnaț, 2 camere, eventual și tindă. Asa au apărut casele pe două nivele...

În cazul acestor gospodării materialele tradiționale folosite sunt piatra și lemnul, iar pentru acoperiș paiele (de grâu sau secară) și/sau șindrila. Piatra era folosită pentru fundații, pivnițe, camea de jos etc., iar lemnul la ridicarea pereților, prispă și pentru acoperiș.

CASA DE LOCUIT (Locuința)

Casa reprezintă cea mai importantă construcție dintr-o gospodărie, fiind destinată adăpostirii și desfășurării vieții de familie. În general, casele sunt de mai multe tipuri, fiind adaptate nevoilor, tradițiilor și unui specific local. Încă din timpurile străvechi în arealul Munților Apuseni, dominante au fost locuințele de suprafață. Bordeiele și locuințele semi-îngropate fiind mult mai rar întâlnite, uneori ca adăposturi în zonele de pășunat, din afara vetrei satului.

În lucrarea sa privind arhitectura populară din zona Munților Apuseni, Sorin Gavra³⁰, distinge mai multe grupe de case/locuințe, în funcție de numărul și dispunerea încăperilor, împărțite în funcție de planul acesteia în mai multe tipuri: locuința monocelulară (cu o singură încăpere); locuința cu o singură încăpere și cămară; locuința cu o cameră și tindă; locuința cu două camere și tindă; locuințele având un plan special.

Locuința monocelulară

Cel mai vechi tip de locuință, datând din preistorie și întâlnită până astăzi în diferite părți ale țării, inclusiv în zona Munților Apuseni, este locuința monocelulară. După cum îi spune și numele, acesta era de fapt o odaie polifuncțională, unde oamenii își păstrau o parte din alimente, își pregăteau hrana, desfășurau anumite activități măncau și dormeau. Pentru satisfacerea acestor funcții odaia era înzestrată, pe lângă vatră și cu piesele de mobilier esențiale satisfacerii acestora. Ca variantă al acestui tip sunt casele care au fixat în exterior cuptorul pentru pâine, la interior având vatra pentru pregătirea hranei și pentru încălzitul odăii. Ulterior locul acestui tip de vatră l-a luat soba, amplasată de obicei în apropierea intrării.

O componentă a locuinței, care în decursul vremii a căpătat felurite forme și care se găsește și la tipul de case formate dintr-o singură încăpere de locuit este prispa, cunoscută în Transilvania sub denumirea de târnaț. Aria de răspândire al caselor prevăzute cu târnaț cuprinde regiuni de străveche tradiție de cultură populară românească, cum sunt: Țara Hațegului și ținutul Pădurenilor din Hunedoara, Munții Apuseni, Argeș, Muscel, Gori, Mehedinți etc.(Vlăduțiu, 1973, p. 159-161).

Locuința cu o singură încăpere și cămară

Casa formată din două încăperi are de asemenea o veche tradiție în spațiul European. La noi acest tip de locuințe cuprinde trei importante arii geografice: zona Țara Hațegului și Pădurenilor, zona Munților Apuseni și zona Gorjului. Acest tip de locuință s-a format prin adăugarea la locuința cu o singură încăpere a unei noi, care să servească ca depozit pentru rezervele de hrană și obiectele valoroase ale familiei. Unul dintre cele mai vechi tipuri de case cu cămară au luat naștere prin închiderea târnațului pe o porțiune, rezultând pentru odaia de dormit și cămară un spațiu de forma literei “L”³¹.

Principalele caracteristici ale acestui tip de casă sunt date de împărțirea internă a planului: camera de locuit și cămara așezate alături, având intrări separate fie direct din curte fie din târnaț, planul general al casei rămânând neschimbat, în formă de pătrat sau dreptunghi, cu un acoperiș în două sau patru ape. Construirea cămării adosată odăii de dormit se putea face odată cu ridicarea casei sau ulterior, prin adăugarea unei alte încăperi și prelungirea acoperișului.

O altă variantă al acestui tip de locuință apare în zonele povârnite, unde panta dealului și lipsa terenului plat i-a determinat pe oameni să se adapteze la condițiile geografice specifice locului. În acest caz oamenii aveau nevoie de o fundație de piatră mult mai înaltă decât pe un loc plat. Pentru a suplini consumul mare de piatră încorporată, dar și din motive practice oamenii și-au lăsat la acest nivel un spațiu

³⁰Gavra, 1977, p. 18-26

³¹Vlăduțiu I., Etnografia românească, București, 1973, p. 161

transformat într-o nouă încăpere, rezultând astfel locuințele pe două nivele. Sus a rămas odaia de locuit iar jos cămara, care mai târziu a fost transformată în pivniță. Din acest tip de locuință s-a dezvoltat casa cu tindă. Prin adăugarea la casa de locuit monocelulară a unei noi încăperi, de trecere, destinată atât unei mai bune protecții termice, cât și păstrării unor produse alimentare (cereale), a uneltelor și al altor bunuri importante în gospodărie³².

Casele cu tindă

Acest tip de locuință, foarte des întâlnit în zonele de munte, a luat naștere prin adăugarea unei noi încăperi de trecere la camera de locuit, care o proteja de frig, adăugând un spațiu suplimentar pentru păstrarea și depozitarea unor bunuri. În general pereții casei sunt ridicați din bărne cioplite sau necioplite, legate în chiotori. Acoperișul în patru ape susținut de căpriori are învelitoarea din șindrilă sau paie, în ultimul caz acoperișul este realizat foarte înalt. Deseori intrarea și fața casei este protejată printr-un pridvor deschis (târnaț, privar), inclus în planimetria acoperișului sau format prin prelungirea strașinii și răzimat pe stâlpi ușori de lemn, uneori încrustați.

Deosebirea față de tipul precedent constă în faptul că accesul în casa de locuit se făcea prin tindă, și nu direct din târnaț.

Încă din sec. al XVIII-lea în Mocăniștea Munților Apuseni, de pe Valea Arieșului mijlociu și din depresiunea Mogoș-Ponor, în tindă, pe peretele opus intrării era amplasat cuptorul pentru pâine, care ocupa o mare parte din spațiu. În decursul timpului cuptorul este scos afara încăperii, în interior rămânând numai gura acestuia cu vatra liberă, transformată ulterior în camniță, unde gospodina pregătea mâncarea. Sistemul de încălzire îl reprezintă vatra liberă, unde se pregătește și mâncarea. Deasupra vetrei se găsește un coș piramidal care conduce fumul în pod, de unde ajunge în aer liber prin deschizături naturale sau făcute intenționat. Începând din prima parte a sec XX vatra împreună cu coșul a fost mutat din tindă, locul ei fiind luat de soba metalică de încălzit.

În cazul în care tinda nu era tăvănită se amenaja o vatră simplă, prevăzută cu un dispozitiv special (cârlig) reglabil pentru atârnat vasul de fier iar deasupra vetrei era amplasată o leasă împletită din niuele, menită a opri scânteile de a ajunge la acoperișul, care deseori era realizat din paie.

Acest tip de locuință cunoaște o multitudine de variante locale, în funcție de prezența sau absența târnațului, a podestului și copertinei pentru protejarea intrării, a cămării realizate în capătul târnațului etc.

În decursul sec. XIX, cuptorul este scos în afara casei, într-o altă clădire mai mică, realizată din bărne sau niuele și utilizată ca bucătărie de vară. Aici era amenajat un soclu, pe care se amplasa cuptorul de pâine. Pe soclu din fața cuptorului gospodina pregătea mâncarea, utilizând un cârlig special sau un trepid metalic pentru susținerea vasului de fier.

Casa cu două încăperi și tindă

Alături de casa cu două încăperi (locuință și tindă), începând din sec al XIX-lea devin tot mai frecvente casele cu trei încăperi, cu sau fără târnaț. Acest tip de locuință cunoaște o largă extindere începând cu sec. al XVIII-lea, în contextul schimbărilor survenite de anumiți factori socio-economici, ajungând ca la începutul sec. XX să reprezinte ponderea cea mai mare (85 %) (Vlăduțiu, 1973, p. 163). Deși este relativ mai rar întâlnită în zonă, acest tip de locuință, se remarcă prin omogenitate și funcționalitate.

Casa are în centru se află tinda flancată de o parte de camera de locuit și de cămară. Intrarea se face dintr-un pridvor/târnaț inclus în arhitectura locuinței, în tindă, de unde se intră în celălalte încăperi. În tindă, pe peretele opus intrării se găsește cuptorul de pâine, montat pe un soclu și înaintea căruia, pe vatra

liberă se pregătește hrana. De obicei tinda nu avea tavan, pentru ca fumul să se poată ridica în voie spre pod, sau poate fi un tavan ușor din niuele sau scândură. Sistemul de încălzire utilizat se reducea la o plită (șpor) amplasată în zona centrală.

În general casa era ridicată pe un singur nivel, planimetria acesteia fiind formată cel mai adesea din: camera de locuit, tindă, cămară și târnaț. Deseori, în cazul caselor ridicate în pantă, se amenaja în zidăria de susținere și o "pivniță" (beci) sau un beci și o altă încăpere cu o destinație diversă. Accesul în beci se făcea prin intermediul unei încăperi secundare, de mici dimensiuni, numit "gârlici". În beci se depozitau produsele care trebuiau ținute la răcoare: fructele, conservele preparate în casă, cada cu varză murată etc.

Un rol important în gospodărie îl juca podul casei. Accesibil de obicei din târnaț sau tindă, podul servea pentru depozitarea și afumarea cârnii și a produselor din carne, păstrarea și afumarea slăninilor. Tot aici se putea păstra, în vase separate cartofii, poamele uscate sau alte produse alimentare.

Casele cu o planimetrie specială

Casele cu o planimetrie specială sunt larg răspândite în zonele de munte ale Apusenilor, forma și structura lor fiind de cele mai multe ori impusă de configurația terenului. În particularizarea acestui tip de locuință arhitectul Sorin Gavra exemplifică prin casa Răduț Teodor din Ocoliş. La o primă privire locuința are două încăperi de locuit și un târnaț în formă de "L", supralărgit la unul din capete, iar la celălalt are amplasat cuptorul de pâine. Pe lângă acestea locuința mai are o cameră fără uși și fără ferestre, accesibilă prin intermediul unui chepeng din pod. Istoria casei și al acestei încăperi fiind legată de necesitatea protejării unor membri ai familiei în perioada de teroare comunistă. Tot în această categorie se încadrează și locuința lui Cir Valeria din Hădărău-Lupșa, în care bucătăria formează un corp separat, amplasat în afara locuinței și legat de aceasta printr-un târnaț acoperit.

Anexele gospodăriei

În cadrul unei gospodării casa este însoțită de mai multe anexe situate în curte. Curtea este percepută în general ca un spațiu închis sau liber, care cuprinde terenul pe care este amplasată locuința și anexele gospodărești (acareturile) aferente acesteia. În general aceste anexe cuprind mai multe construcții cu funcțiuni distincte, precum:

o cămară pentru haine, și/sau alimente (cereale, fructe uscate, ulei, țuică etc.) o bucătărie de vară, constând dintr-o vatră liberă pe care se gătește din primăvară până toamna târziu și unde de obicei se află și cuptorul de pâine. Gospodăria este completată, în zonele agricole mai ales, de șura cu poduri mari pentru fân și grajduri pentru vite, de păture pentru păstrarea porumbului, de cotețe pentru porci și păsări. Uneori acestea din urmă sunt așezate în spatele șurii, în grădină. În satele de vale, o parte din aceste anexe au dispărut, odată cu schimbările survenite în economia comunității. Cum tot mai mulți oameni au renunțat la creșterea animalelor, șurile și alte anexe au fost transformate și adaptate altor utilități (locuințe, spații comerciale, ateliere etc).

A. Anexele din curte: bucătăria de vară, cuptorul de pâine, cămara pentru haine și alimente

Bucătăria de vară este o clădire separată situată în imediata apropiere a locuinței, ridicată de obicei din bărne, unde este clădit cuptorul. Pe vatra acestuia în timpul verii gospodina pregătea și mâncarea. În cazul gospodăriilor mai înstărite și cu mulți membri se mai întâlnea o a doua cămară situată în exterior, construită din bărne sau scândură și destinată păstrării unor articole de îmbrăcăminte cu o utilizare mai

³² Butură, 1989, 100.

restrânsă, alimente și alte produse care nu mai pot fi depozitate în casă, tindă sau cămară (cereale, fructe uscate, țuică etc).

B. Șura și anexele pentru animale, grajd, poduri pentru fân, pătule pentru porumb, cotețe pentru porci și păsări.

Șura, având de obicei o dimensiune mai mare decât casa, reflectă importanța pe care omul o acorda creșterii animalelor. Este construită din bârne, cu acoperiș înalt, din paie sau șindrilă, unde podul încăpător servea la depozitarea fânului și/sau a bucatelor (în zonele joase). Partea de jos era ocupată de una sau mai multe grajduri și un spațiu în mijloc utilizat pentru pregătirea hranei animalelor și/sau îmblătitul cerealelor (în zonele de șes). O tipologie aparte o reprezintă șura poligonală, cunoscută în Munții Apuseni sub denumirea de Șură de îmblătit cu gurgui sau șănitură, semnalată de către R. Vuia. Un element de cultură materială specific acestui tip de acaret, cu caracteristici locale este includerea unui spațiu special, destinat îmblătitului grâului cu mijloace arhaice, tradiționale (cu îmblăciul), e unde și denumirea.

În gospodăriile unde creșterea oilor constituie baza economiei, șura, în accepțiunea sa generală își pierde importanța, locul ei fiind luat de "staul" sau "staor". Acesta este un loc îngrădit, de obicei de formă poligonală, cu pereți înalți de bârne, ce servește pentru adăpostul oilor pe timpul iernii. Când acesta este delimitat parțial de alte acareturi se formează gospodăria cu ocol închis.

Deseori, atașat grajdurilor sunt amplasate cotețele pentru porci și păsări. Acestea sunt construcții mai modeste, realizate din bârne sau scânduri groase.

Construcții cu locuire temporară (sezoniere)

Necesitățile specifice ale vieții pastorală, legate de practicarea unor activități productive, de protecția bunurilor și adăpostirea oamenilor și a animalelor au impus apariția unor construcții specifice, prezente atât în apropierea satelor cât și în zona fânețelor și în zona înaltă, montană. Astfel, pe lângă gospodăriile din vatra satului aproape fiecare gospodar are în aceste zone un nou ansamblu de construcții sezoniere, cunoscut sub numele generic de «colibi» sau «sălășe», în structura cărora intra coliba, ca adăpost pentru oameni, grajdurile pentru animalele mari și adăposturile pentru oi.

- Construcțiile pastorale din zonele montane, unde creșterea oilor este o îndeletnicire tradițională, cunoscute sub numele generic de stâni, spre deosebire de Valea Sebeșului sunt mult mai reduse ca dimensiune, cu caracter sezonier și funcțiuni multiple: adăpost pentru personalul stâniei, atelier de preparare și depozit de păstrare pentru produsele obținute din lapte, depozit de alimente etc.

Construcțiile agro-pastorale

Acestea sunt formate din adăpostul pentru animale și cel pentru păstori:

- În funcție de animalele crescute avem: grajdurile pentru animale, cu 1 sau două încăperi destinate adăpostirii acestora. Deseori lângă acestea mai sunt amplasate și alte construcții precum staulul pentru oi, cotețul pentru porci sau adăpostul pentru câine. Acest tip de construcții cunosc o largă dezvoltare în extravilanul comunelor Sălciua, Poșaga, Ocoliș, și Râmeți.
- Pentru adăpostul păstorilor în imediata apropiere a grajdurilor era amplasată căsuța acestora, formată dintr-o singură încăpere, cu dimensiuni care în general nu depășește 3,00 x 3,00 m, prevăzute pe lângă ușa de intrare și cu una sau două geamuri mici. Mobilierul acesteia este extrem de limitativ, rezumându-se la o măsuță, câteva scânduri fixate pe butuci, având rolul de pat și o vatră sau sobă pentru încălzit. În general în zona intrării, strașina este mult mai lată, servind ca adăpost pentru lemnele de foc. Într-o formă mai evoluată acesta a fost înlocuită cu un mic pridvor.

Deoarece astăzi, în condițiile schimbărilor economice și de mentalitate nu se mai construiesc astfel de gospodării, crește importanța documentară și cea istoricodocumentară a celor care s-au păstrat.

MATERIALE DE CONSTRUCȚIE

Materialele tradiționale pentru construirea caselor utilizate pe teritoriul actual al României în decursul timpului a fost lemnul, pământul (sub formă de chirpic și piatră) și piatra. Ponderea în care unul sau altul din aceste materiale au fost folosite în decursul timpului a depins de mediul geografic local. Pentru cea mai mare suprafață a țării materialul de construcție predominant a fost lemnul, în zonele montane predominând bradul în timp ce în zonele de piemont și deal s-a utilizat pe scară largă stejarul, în timp ce în zonele de câmpie și luncă s-a utilizat salcâmul și pământul.

Întinsele păduri de stejar, fag, frasin și mesteacăn, ce acopereau în trecut regiunea dealurilor, dar mai ales cele de brad, care se întindeau peste întreaga zonă subalpină și alpină, au furnizat din cele mai vechi timpuri materialul principal – lemnul, atât de necesar pentru construcția caselor și a clădirilor anexe din cadrul gospodăriei.

Chirpicul a fost materia primă dominantă în construcția de locuințe, pentru o lungă perioadă de timp mai ales în zonele joase, de luncă și de câmpie. Începând din a doua parte a sec. XIX și prima parte a sec. XX cărămida capătă un rol tot mai important în construcția de locuințe.

Piatra s-a folosit de asemenea, mai ales pentru construcțiile cu rol social (biserici, conace și mai puțin pentru locuințe), exceptând anumite zone, mai izolate, tradiționaliste în care utilizarea pietrei s-a utilizat începând din preistorie. Cu toate acestea piatra a fost utilizată pe scară largă în zonele montane, unde era ușor de procurat, pentru realizarea fundațiilor și a pivnițelor.

Alte materiale precum cimentul și betonul pătrund în arhitectura rurală de abia în a doua parte a sec. XX.

În ansamblul gospodăriei o atenție specială era acordată fațadei de la casă, mai ales intrării, pridvorul - numit aici privar - cu stâlpii de susținere, ornamente de la ferestre, streșini și porți. Aceste elemente constituie tot atâtea ocazii pentru meșterul popular - care în cele mai multe cazuri este proprietarul însuși - de a-și exterioriza simțul artistic. Și astăzi gospodăriile din satele aflate în zonele înalte, colibele și stănele care mai există sunt ridicate din lemn, mai rar din piatră, materia primă aflată la îndemână și în a cărei prelucrare locuitorii excelau. Pentru a deveni cât mai călduroase pereții exteriori ai camerelor de locuit, ulterior al întregii case erau "cercuiți", cu niulele de alun și tencuiți cu un amestec de nisip cu var stâns, numit în graiul locului vâcălaş.

În vechime construcțiile erau acoperite în general cu șindrilă/șiță mai ales la poalele Muntelui Mare și a Gilăului, pe când în depresiunea Mogoș-Ponor și pe versanții Trascăului, unde culturile cerealiere jucau un oarecare rol, erau predominante învelitorile cu paie. Caracteristica construcțiilor din aceste zone, era înălțimea mare a acoperișului, cu pante abrupte, pentru a facilita scurgerea rapidă a precipitațiilor.

Începând cu prima parte a sec. XX se înmulțesc tot mai mult numărul gospodăriilor acoperite cu țiglă și a cartonului gudronat, pentru ca în a doua parte a secolului să crească interesul pentru utilizarea tablei metalice și a plăcilor de azbociment. Astăzi la construcțiile noi pe lângă țiglă se utilizează tot mai mult sisteme moderne, precum tabla multistratificată, țiglă metalică, șindrilă bituminoasă sau din plastic.

IV. OCUPAȚII SPECIFICE ȘI INSTALAȚIILE TEHNICE TRADIȚIONALE

Agricultura

Cu îndelungate tradiții în zona Munților Apuseni, agricultura s-a dezvoltat în condițiile unei economii închise specific feudale, când schimburile de produse cu zonele de câmpie practic nu existau, din lipsa căilor de transport. În bazinul mijlociu al Arieșului, această ocupație s-a dezvoltat în strânsă interdependență cu creșterea animalelor. Fiind nevoiți să-și lucreze terenurile slab productive de pe versanții mai lini și culmi, și să-și extindă terenurile prin despăduriri, oamenii erau nevoiți și să le conserve fertilitatea printr-un sistem biennial de cultivare și creșterea animalelor, a căror gunoi era utilizat ca fertilizator. Intensitatea acestor exploatare agricole este vizibilă și astăzi sub forma răzoarelor ce străjuiesc micile loturi agricole, iar prezența colibelor și a amenajărilor specifice creșterii animalelor ilustrează eforturile depuse pentru menținerea acestor exploatare agro-pastorale. Aceste construcții (colibe, șuri, iernături) destinate creșterii animalelor sunt frecvente în zonă, ele adăpostind păstori și animalele lor, venite la pășunat sau la iernat în vederea fertilizării loturilor³³.

Cultivarea plantelor se practică atât în zonele de luncă cât și pe înălțimi, fiind însoțită de creșterea animalelor până la altitudinea de peste 1000 m, așa cum este cazul satelor, Lupșa, Sălciua de Jos și Sălciua de Sus, Poșaga și Săgăgea, care beneficiau către mijlocul sec. XX de întinse suprafețe agricole, cultivate cu grâu, ce acopereau de cele mai multe ori necesitățile locale. Agricultura se practica pe dealurile line, ușor ondulate, la nivelul depresiunilor a teraselor și pe lunca Arieșului și a unora dintre afluenții săi mai importanți. Se cultiva grâu grâu de primăvară, grâu de toamnă, orz și ovăz, iar pe terenurile joase din vale și porumb. Aceste culturi se realizau peste tot pe unde terenul permitea, utilizând terase, a căror urme pot fi văzute și astăzi. În funcție de natura culturilor și de modul de folosire, terenurile agricole se împart în mai multe categorii:

- fânețe din apropierea zonelor de locuit numite țărini,
- terenurile îngrădite din apropierea caselor folosite tot ca fânețe numite troașe,
- terenurile de pe culmi unde se însămânțează cereale etc.

În trecut o importanță aparte pentru comunitățile din zonă a avut-o cultivarea cânepii, din fibra căreia se realizau diferite piese de îmbrăcăminte, articole pentru pat și alte obiecte casnice (lepedeie, perne, ștergare etc) funii și ștreanguri.

Creșterea animalelor, a rămas activitatea agricolă dominantă, așezările păstrându-și un caracter pastoral cu toate că nu se poate vorbi de sate exclusiv pastorale ci mai degrabă de o activitate pastorală acomodată condițiilor specifice³⁴. Localnicii se ocupă în special cu creșterea oilor, care alături de creșterea vitelor se menține ca ocupație principală pentru satele situate în lungul văilor. Dar datorită condițiilor geografice specifice aici nu s-a dezvoltat păstoritul pe scară mare ca în Carpații sudici, ci mai degrabă un păstorit local, caracterizat prin numărul redus de oi pe gospodărie, lipsa tovărășiilor și a transhumantei. În general păstoritul a fost bine reprezentat la nivelul satelor Ocoliș, Runc și Poșăgii, unde media era de 50 oi / gospodărie. Principala zonă de pășunat o constituia zona înaltă de pe Muntele Mare, utilizat ca pășunat un anumit timp din fiecare la care se adăuga pășunatul sezonier de la nivelul satului și a dealurilor mărginașe. În satele comunelor Lupșa și Sălciua un rol important l-a jucat creșterea vitelor, a căror pășunat se realiza de asemenea diferențiat, în preajma satului primăvara și toamna și vara în zonele înalte ale Muntelui Mare, Trascău și Metaliferi.

Posibilitățile limitate de transport a furajelor în sat i-au obligat deseori pe localnici să se mute cu animalele dintr-o zonă în alta, unde aveau furaje și să stea până acestea erau terminate. Această sarcină revenea bărbaților din familie. Din aceste motive au fost nevoiți să-și construiască colibe și șuri pentru animale, uneori staula (oi) sau ocoale (vite).

³³ Butură V., Sisteme de cultură în Munții Apuseni, în *Apulum VIII*, 1971, p. 510-511.

³⁴ Apolzan, 1987, p. 196.

Mobilierul colibe se reducea la strictul necesar, respectiv: vatra pentru foc, câteva scânduri pe post de pat, un scaun și o "giobă" sau ladă pentru brânză/ alimente³⁵. Șurile de regulă aveau una sau două poieți, în funcție de numărul de animale.

În satele în care fiecare familie își avea păstoriile ei de obicei femeile mai în vârstă sau fete, produsele lactate se pregăteau la colibe, de unde erau aduse periodic (săptămânal) acasă. Rezultate bune agricole se obțineau prin fertilizare naturală în cadrul stânelor mixte (vite și oi), utilizând gunoiera cu ajutorul staulor de vite și/sau a ocoalelor.

Mineritul aurifer

Mineritul este o ocupație ancestrală a cărei începuturi se pierd în negura vremilor, fiind documentat arheologic încă din perioada preromană, când se practica în special sub forma exploatareii aurului din aluviunile Arieșului și a unora dintre afluenții acestuia. Mineritul a cunoscut o largă dezvoltare în zonă, odată cu colonizarea sașilor pe teritoriul actualului oraș Baia de Arieș, când se trece practic pe scară largă de la valorificarea aurului aluvionar la exploatarea în galerii. Într-o descriere din 1560 pe lângă minele de aur din Abrud și Baia de Arieș sunt menționate și alte locuri unde se existau exploatare aurifere aparținând de domeniul Trascău, printre care sunt menționate: Lupșa, Lunca, Sălciua de Sus, Vidolm, situate pe Arieș, dar și sate precum Poșaga, Ocoliș, situate pe afluenții ai Arieșului³⁶. Acestea sunt cele mai vechi confirmări privind exploatarea aurului aluvionar în zonă.

Spălarea aurului aluvionar (curăritul) a constituit în general o ocupație complementară pentru populația săracă a satelor situate în lungul râurilor cu aluviuni bogate cum era Arieșul, Ampoiul, Crișurile etc. Această îndeletnicire necesita unele relativ simple, precum: scaunul pe care se așeza un petec de lână și șaitrocul pentru alesul aurului, la care se adăuga o unealtă obișnuită pentru săpat.

Aurăritul ca meșteșug specializat se leagă de vechimea și de tradițiile îndelungate ale mineritului în Transilvania, fiind bazat pe cunoștințe tehnice acumulate în decursul timpului. Simplitatea uneltelor folosite denotă icsușința deosebită și atașamentul față de această ocupație, deosebit de grea și nesigură³⁷. Exploatarea aurului aluvionar s-a practicat în toate satele situate în aval de Câmpeni, din care la Lupșa până în perioada interbelică. În trecut, mai ales pe teritoriul fostelor comune Mușca și Geamăna (astăzi incluse în cadrul comunei Lupșa) se practica exploatarea aurului în galerii. Prezența mineritului în galerii este ilustrată de numărul mare de toponime cu tentă minieră. Numai pe teritoriul fostei comune Mușca sunt menționate două toponime de acest fel; „Mina la Blânda” și „Mina lu Cioruța”. Și alte toponime vorbesc despre vechi exploatare miniere precum „Baia Cirului” din Valea Lupșii și Baia Hulpi-Lupșa.

Dezvoltarea mineritului din zona Baia de Arieș - Roșia Montană în perioada modernă dar mai ales în perioada comunistă, i-a determinat pe mulți localnici din zonele învecinate, inclusiv din Lupșa și Sălciua să intre în subteran.

Alte ocupații

Fiind situate în apropierea unor zone cu importante resurse forestiere, precum Muntele Mare locuitorii zonei s-au îndeletnicit cu:

- **exploatarea și valorificarea lemnului.**

Cum în trecut cele mai multe case erau acoperite cu șindrilă sau paie, producerea șindriile era o ocupație importantă a localnicilor, alături de care se mai practica dogăritul. Meșterii locali produceau marfa atât pentru necesități locale cât și pentru a fi valorificate în cadrul târgurilor locale sau în țară. Când timpurile permiteau locuitorii acestui spațiu valorificau și lemn fasonat, destinat construcțiilor.

Ocupații prezente dar mai puțin semnificative pentru economia acestor așezări a fost **pesculitul** în apele Arieșului sau a unora dintre afluenții acestora. Se pescuia de obicei păstrăv indigen, clean, mreană (Barbus barbus), scobar (Rutilus rutilus) etc.

³⁵ Apolzan, 1987, pp.196-197.

³⁶ Binder, 1975, p. 13.

³⁷ Butură, 1989, p. 380.

Se practica ca și ocupație complementară, în special către populația săracă, pentru completarea resurselor de hrană, peștele fiind folosit ca supliment în alimentație mai ales în perioadele de post. Pentru pescuit se utilizau instrumente specifice, precum cârligele, coșurile împletite, vârșă, plasa etc.

De asemenea, local se practica **apicultura**, de către unii localnici, mierea fiind un aliment important în consumul casnic, mai ales înainte de producerea industrială a zahărului, iar cearea se folosea până recent în iluminat. În trecut se foloseau "coșnițele" confecționate din trunchiuri de copac, împletite și lipite cu bălegar. Începând din a doua parte a sec. XX locul acestora este luat tot mai mult de stupii sistematici³⁸

Industria casnică și textilă

În lumea satului de altădată, fiecare gospodar își producea singur tot ce avea nevoie pentru sine și întreaga familie, începând de la îmbrăcămintea și încălțăminte, până la textilele care împodobesc interioarele, inclusiv ustensile și unelte pentru gospodărie, toate erau făcute „în casă”. Mai rar se găsea în fiecare sat câte un „om universal” care se pricepea la toate meseriile: tâmplărie, fierărie, zidărie etc.

Până în ultimii ani în așezările din această zonă se putea vorbi de o adevărată industrie textilă, care își conserva în mare măsură caracteristicile sale esențiale³⁹

Industria casnică textilă asigura întregul necesar de articole casnice (țoale, fețe de perne, ștergere etc.) și de îmbrăcăminte, pentru toți membrii familiei, cât și materiale textile de interes economic (saci, funii etc.), fiind o activitate aproape exclusiv feminină. Dacă materia primă necesară acestei industrii formată în special din lână și cânepă și mai puțin din in, se producea pe plan local sau era cumpărată din târg, și o mare parte din uneltele și instrumentele necesare producției de industrie casnică textilă, erau produse în gospodărie, doar războiul de țesut, spata, fusele, pieptenii, foarfecele erau lucrate de către meșterii fierari și lemnari ai satului⁴⁰. Până astăzi mai pot fi întâlnite la nivelul acestor sate a unor femei meștere în ale țesutului și cusutului artistic, care cunosc foarte bine tradițiile locale în domeniu, precum Olivia Timă din Sălciua.

O altă caracteristică specifică acestei industrii este că ea produce numai pentru nevoile gospodăriei, fapt ce exclude din ecuație atât banii cât și intermediarii în relațiile de schimb. Deseori unele dintre activitățile economice de bază erau plătite tot în natură. În satele unde creșterea oilor era mai semnificativă, precum Ocoliş, Runc, Poșaga, Sălciua etc., unde lâna era disponibilă, se folosea ca mijloc de plată pentru servicii către terți. Această materie primă era utilizată ca factor de schimb mai ales pentru plata secerii. Astfel locuitorii din Săgăgea plăteau către mijlocul secolului XX, 5 zile de seceră cu 2 kg de lână.⁴¹

Spre sfârșitul secolului al XVIII-lea, de când avem mărturiile cele mai concludente în satele care fac obiectul studiului de față erau cel puțin 60 de instalații hidraulice țărănești, prin care aceștia își măcinau bucatele, își prelucrau țesăturile sau lemnul.

Un rol important în economia satelor din zonă l-a avut utilizarea energiei hidraulice, obținută prin îmblânzirea apelor Arieșului, sau a onora din afluenții acestuia (Valea Caselor, valea Lupșii, Poșaga, Ocoliş etc) pentru a măcina cerealele obținute cu atâta trudă pe peticele de ogor sau aduse în urma schimbului de la „țară”, cum numeau locuitorii acestor sate câmpia Mureșului. În decursul timpului morăritul a constituit o preocupare deosebită pentru comunitățile din zonă. Pentru că morăritul a fost din totdeauna o sursă importantă de venit morile aparțineau „domnilor de pământ” sau inaliților funcționari ai stăpânirii și mai puțin oamenilor locului. La începutul secolului XX numai în centrul satului Lupșa erau amintite cinci mori de apă...⁴², din care astăzi mai sunt două, una pe valea Caselor și una în centru, în apropiere de biserică. Ultima acționată deja electric.

³⁸ Andrieș, în Monografia Lupșei, 2009, vol III, p.483.

³⁹ Apolzan, 1987, p. 198.

⁴⁰ Ibidem p. 200.

⁴¹ Ibidem p. 199.

⁴² Andrieș S., Aur și oameni, în Monografia Lupșei (Lupșa, aur și oameni – o comună din Țara Moților), vol III, 2009, p. 298.

Ca auxiliare în cadrul acestei industrii sunt înregistrate o serie de activități anexe precum "pieptănatul lânii" (dărăcit), pivele, vâltoarele etc., care contribuiau la calitatea produsului finit. Astăzi instalațiile de acest fel s-au redus semnificativ. Pe lângă cele menționate anterior mai semnalăm existența unei mori de apă pe Valea Lupșii și la Săgăgea.

Alături de mori un rol important în viața unor comunități miniere l-a jucat șteampurile pentru zdrobit minereurile aurifere, cândva o prezență firească pe valea Mușca și Șasa. Acestea au dispărut din peisajul acestor localități după 1948, odată cu naționalizarea minelor și desființarea mineritului particular.

În lumea satelor din zonă mai puteau fi întâlniți și alți „meseriași” sau „meșteșugari” care se specializau într-o singură direcție, rămânând tot în lumea satelor. Așa întâlnim și pe Arieșul mijlociu, aproape în fiecare localitate, 1-2 fierari, rotari, dulgheri și zidari, tâmplari, numiți „măsari”, croitori, cojocari și cizmari, care făceau la comandă cizme din piele de bovine pentru „domni” și opinci pentru țărani români.

Fierarii jucau un rol important în viața comunităților în general, fiind una dintre cele mai vechi specializări meșteșugărești. Rolul fierarilor în cadrul comunității era deosebit de important deoarece aceștia asigurau buna desfășurare a activităților productive, începând cu cele casnice și terminând cu prelucrarea diferitelor produse și materii prime în vederea satisfacerii cerințelor acestora⁴³. Produsele mai complexe de fier erau în general scumpe și se achiziționau din târguri sau direct de la atelierele fierarilor. Pentru zona cercetată cel mai important centru de metalurgie a fierului era Rimetea, recunoscut prin calitatea fierului și a produselor realizate. Pe lângă atelierele de fierari specializate la nivelul fiecărui sat mai important exista un atelier de fierărie, deservite de cele mai multe ori de fierari țigani. Aceștia asigurau ferecarea roților la care, repararea/recondiționarea plugurilor, a grapelor și topoarelor, a diferitelor obiecte de uz casnic, vase de bucătărie, anexe pentru vetrele de foc⁴⁴. Pe lângă acestea o parte din activitatea lor de bază o reprezenta potcovitul animalelor de povară, a boilor și cailor.

De valorificarea unor produse secundare ale păstoritului și creșterea vitelor sunt legate meserii precum: *tăbăcitul pieilor și cojocăritul*, pentru care unul dintre centrele locale a fost Sălciua. În prima parte a secolului XX începe să-și facă simțită tot mai mult prezența și alte meserii de sorginte urbană, precum cizmăria, croitoria și măcelăria, întâlnite și astăzi în economia unor localități.

În viața economică a comunităților din zonă, aflate departe de centrele urbane un rol important l-au jucat târgurile bilunare precum cele de la Lupșa și cele lunare de la Sălciua. Acestea sunt prilejurile cele mai semnificative pentru localnici de a-și valorifica produsele muncii și a-și completa necesitățile cu alte bunuri.

INSTALAȚII TEHNICE TRADIȚIONALE

Instalațiile tehnice folosite în lumea satului pentru prelucrarea diferitelor produse (cereale, semințe oleaginoase, textile, lemn etc.), au evoluat din uneltele casnice de mână, prin utilizarea unor mecanisme simple de acționare, făcând astfel posibilă sporirea capacității de prelucrare și ușurarea muncii oamenilor. În trecut lumea satului folosea o serie de instalații și dispozitive tehnice, care-i asigurau o serie de facilități, atât în gospodărie, cât în cadrul vieții sociale.

Printre cele mai arhaice instalații țărănești putem aminti vâltoarele, pentru spălătul pânurii și a articolelor de îmbrăcăminte și morile de apă cu roată orizontală și verticală. Un pas uriaș în dezvoltarea acestora l-a constituit descoperirea roții verticale, acționată de forța apei, pentru prelucrarea diferitelor produse, făcând trecerea de la moara de apă, pentru măcinarea cerealelor la alte mecanisme, precum joagărele acționate hidraulic pentru debitarea lemnului, a maielor pivelor pentru prelucrarea pânurii, a pisălugilor de la pivele de ulei, a săgeților de la șteampurile pentru zdrobirea minereurilor, sau a ciocanelor pentru fierari⁴⁵.

⁴³ Butură, 1989, p.363

⁴⁴ Ibidem, p. 371

⁴⁵ V. Butură - Srăvechi mărturii de civilizație Românească, Transilvania, București, 1987, pag. 323

Mesteșuguri specializate în prelucrarea produselor agro-alimentare

Încă din preistorie una dintre cele mai importante ocupații casnice era legată de prepararea alimentelor de bază. În acest scop s-au folosit două unelte simple: râșnițele și pivele acționate manual. Odată cu creșterea necesităților de producție și a capacităților tehnologice au apărut instalații tot mai complexe, denumite mori și acționate prin forța animalelor a apelor sau vântului.

În zona Munților Apuseni, inclusiv pe cursul mijlociu al Arieșului și în depresiunea Mogo-Ponor, cele mai utilizate mori, au fost morile cu roată verticală, acționate hidraulic. Iată cum descrie Valer Butură o asemenea instalație. „Pe lângă diferitele tipuri de mori, roata verticală a acționat și alte tipuri de instalații; prin angrenaje simple de pene, ridicau pisiugii pivelor de ulei, maiurile pivelor de pănuri, ciocanele grele ale fierărilor, sigelile șteampurilor pentru măcinatul minereurilor etc. Pe fusul orizontal al roții verticale a apărut o roată cu măsele, bine fixată pe latura dinspre interiorul morii. Acestea angajau în turații mai rapide o altă roată, de pe un fus vertical de fier, la al cărui capăt superior se afla piatra alergătoare. Roata de pe fusul vertical era mai mică și se învîrtea mai repede; de aceea era numit; prisnel. Aceasta era alcătuită din două roițe de scândură tare, între care se aflau bare rotunde din lemn rezistent, fixate la distanțe egale în așa fel încât să intre printre ele măselele roții verticale, pe care împingându-le, să învîrtească fusul și odată cu el, piatra alergătoare”⁴⁶

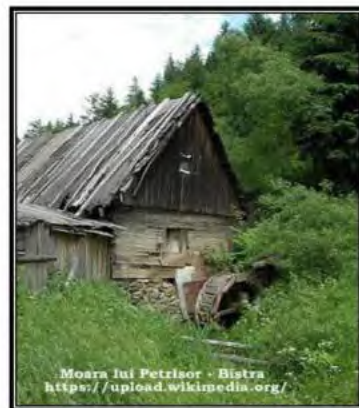
Deseori pe un amplasament funcționau două sau mai multe asemenea instalații, pe lângă moară mai puțin funcțională o pivă de ulei sau pentru prelucrarea postavului, sau chiar un joagăr acționat de forța apei. Pentru acționarea concomitentă a două din instalații se utilizau scocuri duble, care puteau funcționa concomitent la debite mari sau alternativ dacă debitele văii scădeau simțitor.

Creșterea spectaculoasă a mijloacelor de acționare moderne, generalizate mai ales după extinderea alimentării cu energie electrică a tuturor localităților, a dus la restrângerea, până la dispariție a multora dintre vechile instalații țărănești. Astăzi numărul lor este simbolic, în teritoriul analizat nemai-fiind funcționale nici unul dintre aceste instalații. Se mai păstrează doar câteva exemplare pe teritoriul comunelor Bistra Lupșa, Poșaga, Ocoliș și Mogoș.

1. Moara lui Petrișor din Bistra – este o instalație hidrotehnică tradițională, de acest gen, construită din bârne de strejar cioplite cu barda. Potrivit tradiției moara a fost ridicată în 1583 pentru măcinatul cerealelor. Astăzi instalația nu mai este funcțională, dar se mai păstrează cea mai mare parte din mecanismul inițial.



Moara de la Ocoliș



Moara lui Petrișor - Bistra
<https://upload.wikimedia.org/>

2. Moara de la Poșaga de Sus

Moara de la Lupșa

Moara de la Mogoș, amenajată în satul Valea Barnii asigură în trecut măcinarea cerealelor pentru satele și cătunele din zonă. Astăzi nefuncțională, moara este amplasată la parterul casei de locuit. Instalația se conservă relativ bine, cu unele deteriorări ale roții verticale. În interior se păstrează inclusiv instalația de ridicare a pietrii alergătoare în vederea „ferecării” (refacerii rugozității suprafeței active).



Alte mori nefuncționale mai sunt semnalate la Sălciua (2); Lupșa (2)

Văltoarea⁴⁷

Văltoarea sau șteaza, este considerată cea mai veche intralație care a folosit forța apei, a căror începuturi coboară până în perioada preromană, când era larg folosită în întreg spațiul carpato-balcanic. Văltoarea este o instalație tradițională care utilizează forța apei pentru spălarea și limpezirea produselor textile de mari dimensiuni. Este o construcție în formă de trunchi de con, realizat din scândură mai groasă, amplasat cu vârful în jos, parțial îngropată, în care se rotește un curent puternic de apă, adusă dintr-un râu de munte și drenată cu ajutorul unei ecluze. În partea inferioară aceste scânduri sunt unite între ele, în timp ce în partea superioară sunt astfel tăiate încât să permită scurgerea apei fără ca acesta să deverseze peste marginile ei superioare.

Cu ajutorul acestei instalații, pânura utilizată la confecționarea îmbrăcămintei, țolurile sau cergile erau spălate, îngroșate și scâmoșate, devenind mai rezistente, mai moi și mai călduroase. Instalația menționată se găsește în două variante constructive, cu alimentare laterală sau cu alimentare superioară, în plan vertical, fiecare din acestea producând un vârtej în plan orizontal sau vertical. Cu ajutorul ecluzei debitul apei poate fi controlat în permanență, în funcție de debitul disponibil din râu.

Dintre vechile instalații hidraulice existente în lumea satului vâltoarele sunt cele care s-au conservat cel mai bine până astăzi. Desi numărul lor s-a redus drastic, mai pot fi întâlnite asemenea instalații în multe dintre satele montane sau premontane, dar utilitatea lor s-a restrâns la spălarea covoarelor, a preșurilor, păturilor etc., și mai puțin a postavurilor tradiționale.



Văltoarea de la Ivăniș - Întregalde, alimentată cu apă din Valea Ivănișului, afluent al râului Galda



Văltoarea de la Întregalde, alimentată cu apă din Valea Găldiței, afluent al râului Galda

⁴⁶ Ibidem, pag. 317

⁴⁷ Georgeta Stoica Georgeta, Petrescu, P., – Dicționar de artă populară, București, 1997, p. 275; <https://dexonline.ro/definitie/>; Butură V., *Etnografia Poporului Român*, Cluj-Napoca, 1978, p. 397.

V. ELEMENTE DE VIAȚĂ SPIRITUALĂ

A. Obiective patrimoniale și identitare

În cadrul comunităților locale din zonă un rol important îl joacă construcțiile cu caracter obștesc, menite să satisfacă o serie de cerințe sociale și spirituale. Dintre acestea un rol important îl au cele cu destinație cultică, respectiv bisericile, cimitirele și troițele.

Bisericile, ca manifestări ale vieții spirituale în cadrul comunităților tradiționale rămân cele mai fidele mărturii ale creștinismului românesc. Au fost construite la început de către cneji locali iar mai târziu de către comunități, din materiale locale, lemn sau piatră, la fel ca și casele de locuit, dar păstrând compartimentarea impusă de necesitățile cultului. Nesiguranța vieții de zi cu zi și riscurile unor incursiuni dușmane în lumea satului se reflectă în amplasamentul celor mai vechi biserici, pe promtorii mai înalte din preajma satelor, funcționând și ca punct de supraveghere a împrejurimilor și de alarmare în caz de pericol. Alarmarea se făcea prin tragerea clopotelor, care pe lângă practicile cultice, îndeplinea și un important rol în viața socială, anunțând calamitățile, incendiile, răzmerițele, războaiele și incursiunile dușmane⁴⁸ etc. În zona mocăniimii de pe Arieș se întâlnesc atât biserici de lemn cât și biserici de piatră, cele mai vechi și mai valoroase dintre ele fiind introduse în Lista monumentelor istorice cu valoare de patrimoniu. Prezentăm mai jos cele mai semnificative obiective de cult sau cu valoare cultică din cadrul fiecărei unități administrative, atât pe cele incluse în listele de patrimoniu cât și cele mai puțin importante pentru valoarea lor patrimonială, dar deosebit de valoroase pentru comunitățile locale.

Bistra

- Biserica "Nașterea Maicii Domnului" din Bistra, construită între anii 1844-1892, este unul din cele cel mai mari lăcașuri de cult din Munții Apuseni. Biserica a fost ridicată pe temeliele unei biserici mai vechi, din 1757-1758, cunoscută sub numele de „Biserica lui Aron”. Piatra de temelie a fost pusă la 3 august 1844 de către preotul Ioan Fodor. Biserica construită din piatră și cărămidă în stil tradițional, dispune de o navă amplă, o absida poligonală decroșată și turn-clopotniță. Acoperită la început cu șindril, în prezent e acoperită cu tablă. Biserica a fost pictată în frescă de pictorul Nițulescu Vasile din Brașov, între anii 1986-1989, iar catapeteasma a fost executată tot în acești ani de sculptorul Manea Dumitru din Targu-Neamț. O parte din obiectele de cult provin de la edificiile anterioare, între care ctitoria episcopului Petru Pavel Aron din 1731, demolată în anul 1936, în timpul preotului Marcu Traian. Biserica nu este inclusă în listele de patrimoniu.
- Bustul și placa comemorativă, din centrul localității dedicată lui Nicodim Ganea (1878-1949) - compozitor și dirijor al fostelor societăți i corale "Carmen" din București și ale Societății Academice "Petru Maior" din Budapesta. Nicodim Ganea este totodată autorul mai multor compoziții patriotice și al unui volum de poezie intitulat "Din sârmana mea grădină". Bustul este opera sculptorului I. Berindei
- Monumentul și placa comemorativă închinată episcopului unit al Blajului, Petru Pavel Aron (1709-1764), originar de aici. Petru Pavel Aron este întemeietorul primului seminar și liceu românesc din Transilvania (Blaj în 1764), a tipografiei de la Blaj și a unui mare număr de școli sătești. Monumentul este amplasat în centrul localității Bistra, lângă clădirea Primăriei.
- Placa comemorativă închinată lui Vasile Ladislau-Fodor (1814-1865) - tribun al lui Avram Iancu și apărătorul al trecătorii Remetea - Ponor împotriva pătrunderii armatelor maghiare în anii 1848 - 1849.
- Mănăstirea Valea Bistrei, purtând hramul Sfinților Iorest și Sava Brancovici, ridicată în 1998-2002 ca schit aflat în subordinea Mănăstirii Lupșa. Prin decizia Sinodului Mitropolitan al Mitropoliei Ardealului din data de 28 septembrie 2012, Schitul Valea Bistrei este ridicat la rang de mănăstire cu viață de obște, cu destinația de mănăstire de călugărițe, purtând denumirea Mănăstirea Valea Bistrei.

Lupșa:

- Complexul mănăstiresc Lupșa având hramul „*Înălțarea Sfintei Cruci*”, își are începuturile în secolul al XV-lea (1429), când familia cnezială Cănde de Lupșa, ctorește aici prima mănăstire, având importante atribuții cultural-administrative în districtul românesc de la obârșia Arieșului⁴⁹. Prima biserică a mănăstirii (Biserița mică) are hramul „Sfântul Nicolae” este una din cele mai vechi biserici mănăstirești caracterizată prin elementele de stil gotic. Scăpată ca prin minune de tunurile generalului Bukow, este preluată de către creștinii grco-catolici, fiind treptat dată uitării. Este de tip biserică-sală, tăvănită, cu absida poligonală decroșată și întărită cu contraforți. Deasupra părții vestice a fost ridicat în decursul secolului XVIII un turn-clopotniță din lemn. În secolul al XVII-lea biserica și-a pierdut vechiul decor mural, iar în 1694 bolta semicirculară a fost înlocuită cu un tavan casetat cu elemente decorative renascentiste fiind pictată de Johannes Somosinus și Ștefan Ghearlos și tencuită în 1865. Are un valoros candelabru cioplit în lemn și o colecție de icoane din secolul al XVIII-lea. Monument istoric, cod LMI 2010 - AB-II-m-A-00384; Noua comunitate monahală de aici, deosebit de activă a reușit să ridice după anul 2000 un alt lăcaș de rugăciune (Biserica mare), cu hamul „Adormirea Maicii Domnului” și „Sfântul Siluan”
- Biserica ortodoxă de zid „Sfântul Gheorghe” din Deal (Lupșa), construită în anul 1421 de către cneazul Vladislav, peste ruinele unei biserici mai vechi. Turnul clopotniță a fost adăugat în secolul XVIII. Păstrează trei straturi de pictură, între care cea mai veche și mai valoroasă datează din secolul al XV-lea. Este Monument istoric, cod LMI 2010 - AB-II-m-A-00248 ;
- Biserica ortodoxă de zid „Pogorârea Sfântului Duh” din satul Hădărău, construcție de secolul XVIII - lea (1770-1800), pe locul alteia mai vechi din lemn⁵⁰. Dispune de monumental turn clopotniță și de o pictură de sec XIX. Cod LMI 2010 - AB-II-m-B-00234;
- Biserica „Sf. Nicolae” din Valea Lupșii construită în jurul anului 1694 și reconstruită în 1865. Monument istoric, cod LMI 2010 AB-II-m-A-00384.
- Biserica ortodoxă de zid „Nașterea Maicii Domnului” din satul Valea Lupșii, construită în secolul XVIII-lea (1799-1804) prin contribuția localnicilor. A fost pictată între 1824-1829 de către Cuc Zugravul, cel care a donat și terenul. Biserica este monument istoric, cod LMI 2010 - AB-II-m-B-00385 ;
- Crucea de la Luncă, de tip troiță, datând din 1805, situată lângă drumul spre gara Lupșa. Monument istoric, cod LMI 2004

Ocoliș:

- Biserica de lemn „Botezul Domnului” din satul Lunca Largă, datând din sec. al XVIII-lea. Monument istoric, cod LMI 2010 - AB-II-m-B-00246 ;
- Biserica de lemn „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil” din satul Runc, datând din 1733 și refăcută la 1852. La 1860 Ioan Cuc, pictor din Lupșa, și Constantin Jurj, pictor din Runc, au zugrăvit naosul și altarul, utilizând motive și elemente decorative ale școlii brâncovenești. În patrimoniul mobil al bisericii se află icoane pe sticlă provenind din centrele Nicula și Făgăraș. Monument istoric, cod LMI 2010 - AB-II-m-A-00312;

Poșaga:

- Biserica de lemn „Sf. Arhangheli” din Poșaga de Sus (Belioara), datând de la sfârșitul sec XVIII (1789). Monument istoric, cod LMI 2010 - AB-II-m-B-00265 ;

⁴⁹ Ioana Cristache-Panait, Biserici de lemn, Monumente istorice din Episcopia Alba Iuliei..., Alba Iulia, 1987, pp. 86-87

⁵⁰ Ibidem, p.86.

⁴⁸ Butură, 1989, p. 164-165.

Sălcia

- Biserica de lemn "Sf. Treime" și „Sf. Prooroc Ilie” din satul Valea Largă, construcție din 1782, monument istoric Cod LMI 2010 - AB-II-m-B-00382. Picturile și inscripțiile pe care le păstrează reprezintă o mărturie grăitoare a înfloririi artei penelului atinsă în zonă, a conservării tradițiilor bizantine, precum și numele ctitorilor și a unelor aspecte din viața obști locale.
- Biserica de lemn "Cuvioasa Paraschiva" a Mănăstirii de Sub Piatră, satul Sălcia de Jos, construcție de sec. al XV-lea (1798), monument istoric. Cod LMI 2010 - ABII-m-B-00361..

Alături de aceste monumente de sfințire creștină pe teritoriul comunelor amintite mai sunt și alte lăcașe de cult vechi, neincluse în Lista Monumentelor Istorice 2010, dar de o certă valoare istorică, identitară și spirituală precum:

În Lupșa

- Biserica ortodoxă de zid cu hramul "Pogorârea Sfântului Duh" situată în centrul satului Lupșa, în imediata apropiere a Muzeului etnografic, datând din 1835.
- Biserica ortodoxă de zid "Sfântul Nicolae" din satul Geamăna, construită în 1826 (astazi dezafectata) , se remarcă prin valorosul ansamblu pictural datorat zugravului Gheorghe din Lupșa⁵¹ ;
- Biserica ortodoxă⁵² din satul Mușca, cu hramul "Sf. Mihail și Gavril", datând din 1767;
- Biserica ortodoxă „Sfântul Mihail” din satul Vința, datând după toate probabilitățile din 1775, conform înscrisului de pe clopot, a fost pictată în 1819-1821 de către Simion Silaghi Cuc Zugravul din Lupșa.
- Biserica ortodoxă „Nașterea Sf. Ioan Botezătorul” din satul Mărgaia, ridicată din piatră, în a doua parte a sec. al XIX-lea (1870).

În Ocoliiș

- Biserica din lemn "Adormirea Maicii Domnului", datând din 1799.
- Biserica de lemn "Adormirea Maicii Domnului" din satul Vidolm, datând din sec. al XVIII-lea , monument istoric neinclus în Lista 2010.

Poșaga

- Biserica Mănăstirii "Izvorul Poșaga" din Poșaga de Jos, datând din 1935. Mănăstire de călugări, aflată pe Valea Poșăgii, mică bijuterie arhitecturală sculptată în lemn și piatră. Se remarcă prin sculpturile deosebit de frumoase ale catapetesmei, a ușilor de la intrare, a stâlpilor bisericii și a clopotniței, sculptură executată de meșterul Vasile Sălăjan din Baia Sprie și Ioan Achiței din Moldova. În imediata apropiere se află izbul "Izvorul Maicii Domnului", căutat de către credincioși pentru proprietățile sale tămăduitoare .
- Bisericuța schitului cu hramul "Adormirea Maicii Domnului" din anul 1935.

Sălcia

- Biserica ortodoxă din Sălcia de Jos;
- Biserica ortodoxă din Sălcia de Sus.

Alături de aceste monumente istorice de factură religioasă memoria locului și a oamenilor săi este marcată de alte monumente locale din categoria celor de „for public” precum:

- Crucea - Eroii neamului - 1914 – 1918 din Lupșa;
- Crucea - Eroii neamului - 1914 – 1918 din Mușca;
- Troița - eroilor din primul război mondial, - Lupșa; Troița din fața intrării în Biserica "Pogorârea Sfântului Duh" din Lupșa, cu acoperiș triplu, aidoma celei păstrate în Muzeul de Etnografie de la Cluj-Napoca.
- Crucea - eroilor din primul și al doilea război mondial - Lupșa;
- Monumentul Eroilor din satul Ocoliiș;
- Monumentul Eroilor din Sălcia de Jos;

⁵¹ Biserica situată pe un mic promtoriu de pe malul lacului de pe Valea Șesii a fost acoperită pațial de ape în timp.

⁵² Biserica a aparținut înainte de 1848 cultului greco-catolic

- Troițele de lemn sau piatră întâlnite pe teritoriul tuturor localităților din bazinul mijlociu al Arieșului.

B. Troițele de drum și monumentele funerare

Tot în cadrul construcțiilor de interes obștesc de factură religioasă sunt incluse și cele cunoscute sub genericul de «troițe» sau cruci de hotar. Confectionate din piatră sau lemn de stejar, acestea au diferite forme, mai mult sau mai puțin elaborate, începând cu cele în formă de cruce simplă, în formă de cruce celtică sau cruce grecească etc.

Alături de acestea în zonă se întâlnesc troițe acoperite, înalte de 2,5-3 m, având unul sau mai multe acoperișuri în formă pătrată și/sau circulară, cu învelitoare din tablă și mai rar din șindrilă. Deosebite sunt cele cu acoperiș supra-etajat, precum cea de la Mănăstirea Lupșa, având acoperișul inferior în 4 ape ce acoperă crucea, suprapus de alte două cu formă conică și terminată în vârf cu o altă cruce. O troiță asemănătoare, provenită tot din Lupșa se găsește la Muzeul Etnografic al Transilvaniei, din Cluj. Troițe și cruci de hotar pot fi întâlnite și în sate, pe dealuri sau la câmp între hotare, dar și în centrul de comună, în cimitirul bisericii sau chiar în curtea unor case. La unele din ele se făceau procesiuni religioase la diferite sărbători, altele erau amplasate pe limita dintre sate, servind și ca indicatoare de orientare.

Ca materiale utilizate pentru confectionarea acestora s-a folosit în decursul timpului, atât piatra, cât și lemnul, troițele de piatră fiind întâlnite mai ales în zonele înalte ale Râmeșului Sălcia (Dumești) și Ponor.

Un exemplar interesant de troiță este cel existent în fața bisericii din Popești, comuna Întregalde. Structural reprezintă o cruce prevăzută la partea superioară cu un acoperis în două ape, care are pe fiecare braț câte o cruce dublă. Peste crucea clasică este suprapusă o cruce al Sf. Andrei, care la rândul ei are pe fiecare braț o nouă cruce. Pe brațul superior al crucii este marcat locul unde era montată icoana, astăzi lipsă. Întreg ansamblul era montat într-un bloc de piatră rotunjit (prea mare pentru a fi piatră de moară). Astăzi troița se găsește în stare de degradare accentuată, cu puține șanse de a fi reparată în condițiile în care comunitatea locală este pe cale de dispariție.



Troița din fața bisericii de la Popești - Întregalde

Troițele de piatră au de asemenea forme și dimensiuni foarte diferite, de la cele de tip cruce clasică, asemănătoare crucilor de mormânt, la cele în care crucea este de abia schițată în corpul unei pietre de hotar. De multe ori acesta sunt fixate în scobitura unei pietre de moară scoasă din uz sau într-un postament de piatră.

Ca și în alte părți motivele ornamentale sculptate pe troițele din lemn și piatră sunt mai ales geometrice, cu trimiteri spre un cult al soarelui: cercuri concentrice, rozete, cruci cu laturile egale sau îndoite în formă de elice, triunghiuri cu vârful în sus (semn al focului), romburi, pătrate, linii în zigzag sau motive care trimit la cultul uranicelst: săgeata, arborele, unghiurile singulare sau paralele, coarbele ca simbol al lunii etc. De asemenea mai pot fi întâlnite și alte motive precum funia împletită – formând noduri sau cruci înscrise în cerc și spirala, ca simboluri ale aspirației spre infinit, alături de motive vegetale (frunze, flori, tulpini), legate de simbolistica pomului vieții⁵³ .

⁵³ Irina Bozan, Troița românească, biserică în miniatură și emblemă a identității noastre: <http://www.ro.teazarromnesc.ro/arhitectur259-539259r259neasc259/troiia-romneasc-biseric-n-miniat>

Alte cruci, precum crucea din Dealul Mușca (1945), amplasată pe un postament din piatră de râu în formă de trunchi de piramidă, au un rol comemorativ. În cazul dat crucea reprezentând Monumentul Eroilor din al Doilea Război Mondial originari din Mușca⁵⁴.

Crucile cimitirelor sunt foarte diverse ca formă și materiale de construcție. În trecut predominau crucile din lemn sculptate, utilizate din vechime în zonă, cu brațele reprezentând fiecare în parte o cruce de tradiție bizantină, dar și cruci din piatră, întâlnite la mormintele celor cu dare de mână. În decursul secolului XX în cimitire și-au făcut apariția și s-au înmulțit crucile metalice și cele turnate din beton. În general la înmormântare meșterii locali executau o cruce simplă din lemn, care ulterior era înlocuită cu una de piatră, ciment sau alte materiale. Pentru a fi ferite de ploaie uneori crucile de lemn sunt apărute de două scânduri fixate pe cele două brațe, unindu-se, în formă de triunghi, în vârful crucii, sub o bucată de scândură mai mică.

Se remarcă de asemenea porțile de intrare în cimitire, realizate din lemn de stejar sub formă de porțiță, cu acoperiș în două ape. Și aici ca și în alte zone ale României se întâlnește motivul bradului, pus la căpătâiul tinerilor holtei (înainte de căsătorie), fiind purtat de doi feciori înaintea carului mortuar⁵⁵.

DIFERITE TIPURI DE TROIȚE DIN ZONĂ



Troiță de lemn de pe Valea Poienii (Război)



Troiță Război - Lupșu



Troiță de lemn - Lupșu



Troiță - Război - Vădăștii



Troiță - Poienii



Troiță Popoștii - Război



Troiță lemn - Lupșu



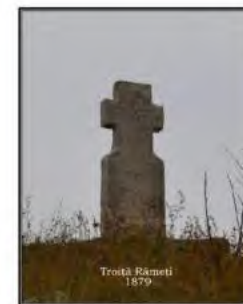
Troiță Sălciuma de Jos



Troiță - Sălciuma de Jos



Troiță de hotar Ponor-Sălciuma



Troiță Război 1879



Troiță - Izvorul lui Ghelășan - Război

C. Alte obiective de interes patrimonial și turistic

O parte semnificativă din valorile etnografice ale mocanilor de pe Arieș s-au adunat în decursul timpului în cadrul Muzeului Etnografic din Lupșu. Muzeul înființat prin stăruința prof. Pamfil Albu este situat în localitatea centru de comună, fiind amplasat într-o clădire care datează din 1872, având parterul din piatră și etajul din lemn. Anterior organizării muzeului, partea de jos a fost folosită ca spațiu pentru jandarmerie, iar etajul ca școală și casă parohială. În cadrul colecției de etnografie rețin atenția obiecte cu valoare deosebită sau chiar cu valoare de unicat: gujbe sau gândile (lanțuri de lemn), colecția de spegmnărițe (mosoare pentru firul de fuior), pieptenii din piele de arici, fereastra cu obloc și cu burduf, camniță. Muzeul adăpostește importante colecții de materiale arheologice printre care un topor neolitic din gresie șlefuită, două greutăți pentru război din piatră șlefuită aparținând bronzului timpuriu, și un topor-lance cu toartă din bronz aparținând bronzului clasic, alături de colecții de haine reprezentând portul popular, cărți rare de sec. XVII-XVIII și o valoroasă colecție de icoane pe lemn și sticlă.

- Centrul de încrustături în lemn Bistra
- Colecția muzeală școlară, fondată și îngrijită de profesoara Cornelia Gâta;
- Colecția muzeală etnografică, a familiei Ciulea Sima Nicolae din Baia de Arieș

⁵⁴ Andrieș, 2007, p. 19.

⁵⁵ Marian S. Fl., În mormântarea la Români, Studiu etnografic, București, 1892, p. 98-100

Amintim de asemenea înființarea unui Muzeu Etnografic sătesc în localitatea Sălciua de Jos, care să continue tradițiile vechiului muzeu etnografic școlar din localitate, într-un local nou, rezultat prin reconstruirea unei case tradiționale sălciuane, a cărei original se găsește la Muzeul Satului – București, precum și propunerea existentă de conservare în situl a adăposturilor din zona Pomnoale – Bedeleu, ca elemente de peisaj cultural. Muzeul nou înființat poartă numele reputatului cercetător și etnograf „Valer Butură”, originar de pe aceste meleaguri.

Zestrea materială și spirituală a moșilor s-a îmbogățit la începutul sec. XX, odată cu construcția liniei ferate a mocăniței. Deși aceasta a devenit anacronică la începutul noului mileniu și desființată ca fiind nerentabilă economic, ea a jucat un rol major în deschiderea spre lume a acestor locuri. Astăzi o parte din vechile construcții precum gări, poduri, tunele au devenit bunuri de patrimoniu, îmbogățind zestrea spirituală și turistică a zonei. Între aceste elemente menționăm;

- Ansamblul Calea Ferată Îngustă Abrud-Vidolm datând din 1912. Cod sit AB-II-a-B-20914.
- Halta CFR din Bistra, ridicată în 1912 ca punct de oprire pe traseul Turda Câmpeni. Gara precum și linia ferată este inclusă în Lista Monumentelor Istorice, din 2010 cod LMI 2010 - AB-II-m-B-20914.04
- Halta CFR Lupșa, datând din 1912, odată cu înființarea liniei ferate . Cod LMI AB-II-m-B-20914.05.
- Tunelul Lunca Arieș, datând din 1912, odată cu înființarea liniei ferate . Cod LMI 2010 - AB-II-m-B-20914.14.
- Halta CFR Ocoliș, din satul cu același nume, ridicată în 1912, odată cu înființarea liniei ferate . Cod LMI 2010 - AB-II-m-B-20914.09.
- Podul CFR Ocoliș, peste valea cu același nume, construit în 1912, odată cu înființarea liniei ferate . Cod LMI 2010 - AB-II-m-B-20914.13.
- Halta CFR Vidolm, datând din 1912, odată cu înființarea liniei ferate . Cod LMI 2010 - AB-II-m-B-20914.10.
- Podul CFR Poșaga de Jos, datând din 1912, odată cu înființarea liniei ferate . Cod LMI 2010 - AB-II-m-B-20914.12.
- Halta CFR Sălciua datând din 1912, odată cu înființarea liniei ferate . Cod LMI 2010 - AB-II-m-B-20914.08.
- *Cascada "Șipote"* .
- Rezervația botanică Molhașurile de la Căpățâna

VI. Fișele gospodăriilor tradiționale

Legendă

Comuna Ocoliş

1. Gospodăria familiei Ioanici
2. Gospodăria familiei Teampău
3. Gospodăria familiei Mihuțiu

Comuna Poșaga

4. Gospodăria familiei Boboaie
5. Gospodăria familiei Boboia
6. Gospodăria familiei Boța
7. Gospodăria familiei Chirică

Comuna Sălciua

8. Gospodăria familiei Ioaniciu
9. Gospodăria familiei Turc
10. Gospodăria familiei Bendea

Comuna Lupșa

11. Gospodăria familiei Căbudea
12. Gospodăria familiei Marcu
13. Gospodăria familiei Cristea

Comuna Baia de Arieș

14. Gospodăria familiei Pleșa
15. Gospodăria familiei Ciulea

Comuna Bistra

16. Gospodăria familiei Vințel
17. Gospodăria familiei Basa
18. Gospodăria familiei Rece
19. Gospodăria familiei Aron
20. Gospodăria familiei Valea
21. Gospodăria familiei Balea
22. Gospodăria familiei Blondu

Comuna Ponor

23. Gospodăria familiei Bercea
24. Gospodăria familiei Iurea
25. Gospodăria familiei Cordea
26. Gospodăria familiei Onea

Comuna Întregalde

27. Gospodăria familiei Petric
28. Gospodăria familiei Ciulea
29. Gospodăria familiei Hârbea Aurelia
30. Gospodăria familiei Hârbea Viorică

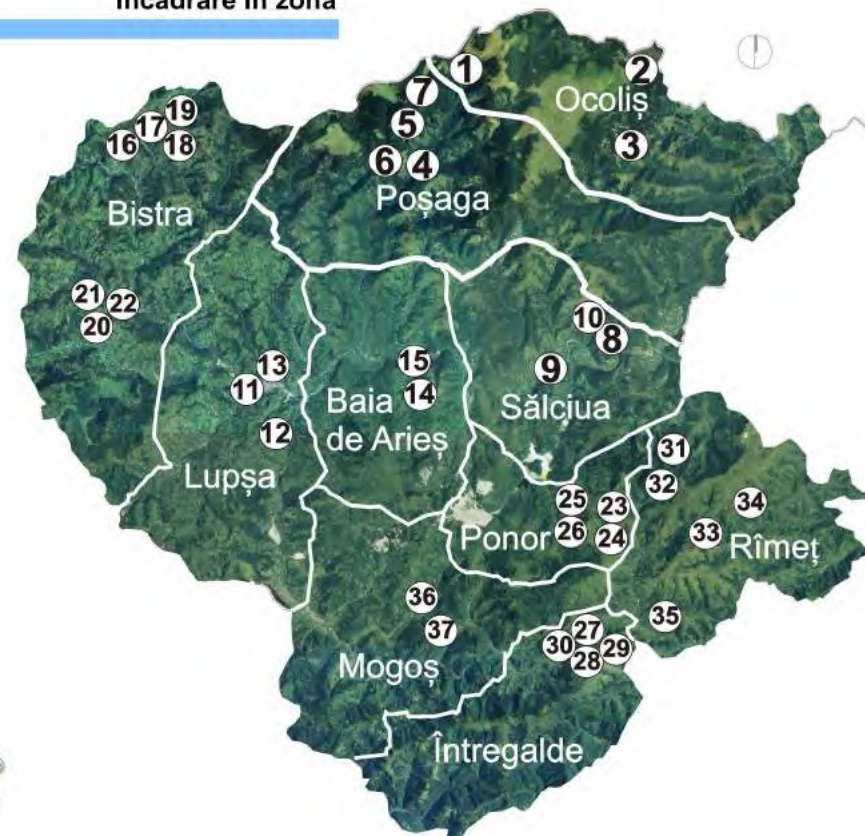
Comuna Rîmeț

31. Gospodăria familiei Buta
32. Gospodăria familiei Râmba
33. Gospodăria familiei Mătărăngă
34. Gospodăria familiei Muntean
35. Gospodăria familiei Suliman

Comuna Mogoș

36. Gospodăria familiei Miclea
37. Gospodăria familiei Bârlea

Încadrare în zonă



Încadrare în județ



1 Zăpodie, Ocoliș Gospodăria familiei Ioanici



Descriere

Tipul categorial

Locuință și acaret - grajd

Localitatea și localizare

Zăpodie, Ocoliș

Nume/prenume, poreclă

Ioanici Pavel

Vârstă, ocupație, naționalitate

74 de ani, pensionar, român

Suprafața parcelei:

2.5 ha

Coordonate geografice

46.520085N 23.338776E

Alt.: 605 m

Număr de animale, pe specii

7 vaci

Forma de proprietate

Proprietate extratabulară

Data confecționării :

Existența construcției este cunoscută din anii 1980.

Funcția:

Servea ca locuință permanentă, acum sezonieră.

Tehnica de construire:

Planul construcției

Doua locuințe în plan dreptunghiular, unicelelure și un grajd.

Temelia

Fundație din piatră

Pereții:

Lemn

Starea de conservare:

Deficitară;

Utilizarea actuală

În folosință.

Organizarea interiorului:

Existent

Șarpanta/ Materialul învelitorii

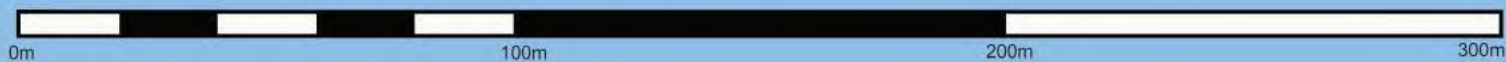
Lemn și paie

Pavimentul:

Pământ

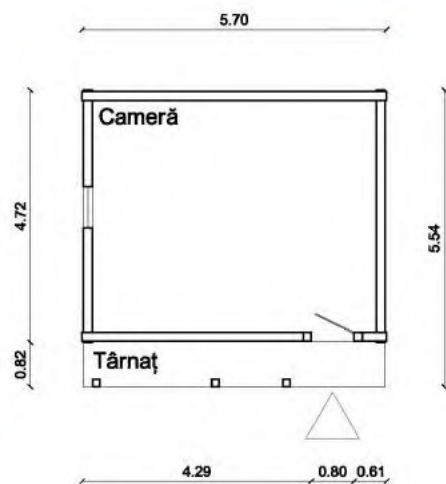


L - Locuință
G - Grajd



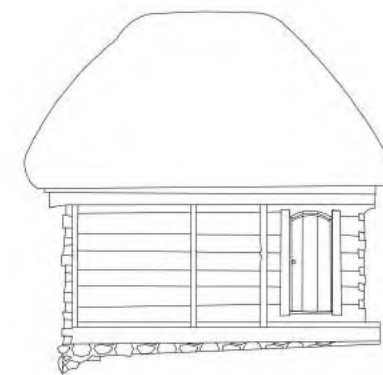
Plan Parter sc. 1:100

Locuință



Fațade sc. 1:100

Locuință



Perspective

Locuință



2 Zăpodie, Ocoliș Gospodăria familiei Teampău



Descriere

Tipul categorial:

Locuință

Localitatea și localizarea:

Locație, sat, comună
Zăpodie, Ocoliș

Coordonate geografice
46.521918 N 23.460648 E
Alt.: 605 m

Proprietarul:

Nume, prenume / Poreclă:

Teampău Vasile - decedat, Teampău Valentin

Vârsta, ocupație, naționalitate
52, țaran, Român

Suprafața parcelei
cca. 2.5 ha

Număr de animale, pe specii

3 vaci

Forma de proprietate

Proprietate extratabulară.

Data confecționării:

Existența construcției este cunoscută din anii 1950.

Funcția:

Servește ca locuință sezonieră

Tehnica de construcție:

Planul construcției

Construcție dreptunghiulară. În doua celule,
o cameră și o tindă, cu suprafața de
3,1x5,3m.

Temelia

Fundație de piatră

Pereți

Pereți din lemn

Starea de conservare:

Deficitară; necesită restaurare.

Utilizarea actuală:

În folosință.

Organizarea interiorului: existent/reconstituit

Existent.

Șarpanta/Materialul Înelitorii

Scândură

Paviment

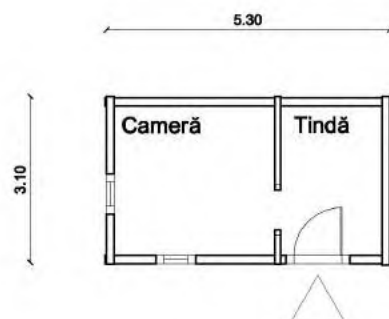
Pământ



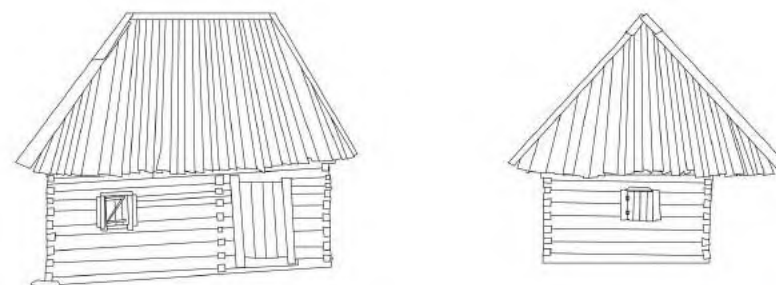
L - Locuință



Plan Parter sc. 1:100
Locuință



Fațade sc. 1:100
Locuință



Perspective
Locuință



3 Ocoliș, Ocoliș Gospodăria familiei Mihuțiu



Descriere

Tipul categorial:

Locuință

Localitatea și localizarea:

Locație, sat, comună

Zăpodie, Ocoliș

Coordonate stereo

46.478446 N 23.460648 E

Alt.: 488 m

Proprietarul:

Nume/ Prenume / Poreclă:

Mihuțiu Simion (Hurti)

Vârstă, ocupație, naționalitate

71 ani , pensionar , Român

Suprafața parcelei

300mp.

Număr de animale, pe specii

2 bovine.

Forma de proprietate

Proprietate extratabulară.

Data confecționării:

Locuința a fost construită în anul 1920.

Funcția:

Servea ca locuință permanentă.

Tehnica de construcție:

Planul construcției

Locuința în plan dreptunghiular.

Temelia

Fundație de piatră

Pereții

Pereți de lemn.

Organizarea interiorului: existent/reconstituit

Existent

Șarpanta/Materialul Înelitorii

Lemn și paie

Paviment

Pământ.

Starea de conservare:

Bună.

Utilizarea actuală:

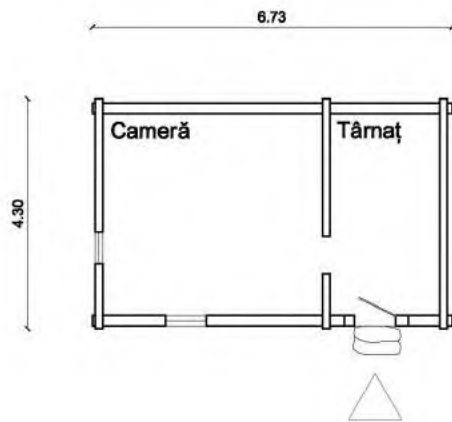
Abandonată



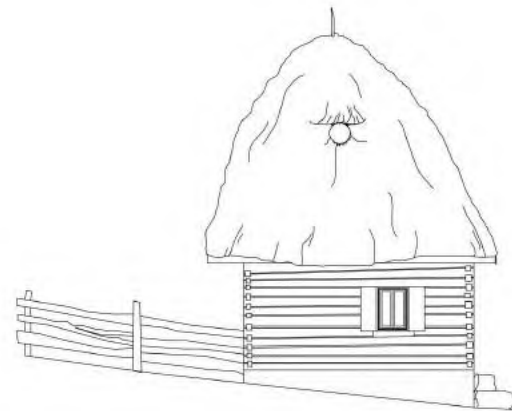
L - Locuință



Plan Parter sc. 1:100
Locuință



Fațade sc. 1:100
Locuință



Perspective
Locuință



4 Săgecea, Poșaga Gospodăria familiei Boboiaie



Descriere

Tipul categorial

Instalație tehnică - Moară

Localitatea și localizare

Săgecea, Poșaga

Coordonate geografice
46.483693 N 23.314970 E
Alt.: 794 m

Proprietarul:

Nume/ Prenume, Poreclă
Boboiaie Ioan

Vârstă, ocupație, naționalitate
decedat, țaran, român

Suprafața parcelei : -

Număr de animale, pe specii:

-

Forma de proprietate

Proprietate extratabulară

Data confecționării :

Locuința a fost construită în jurul anilor 1930.

Funcția:

Servea ca moară

Tehnica de construire:

Planul construcției

Construcție dreptunghiulară unicelulară,
5,5x4,1 m

Temelia

Fundație din piatră

Peretii:

Lemn

Organizarea interiorului:

Existent

Șarpanta/ Materialul Învelitorii

Lemn și paie

Pavimentul:

Pământ.

Starea de conservare:

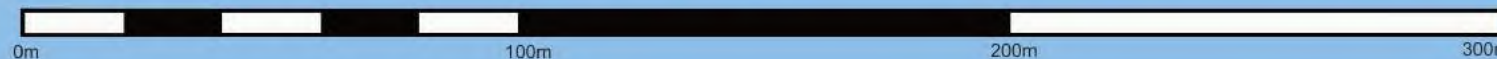
Deficitară;

Utilizarea actuală

Abandonată.

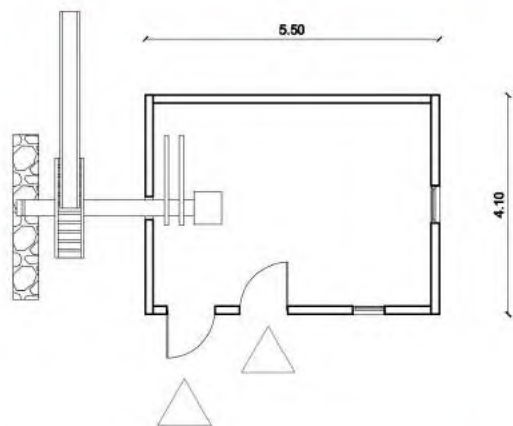


M - Moară



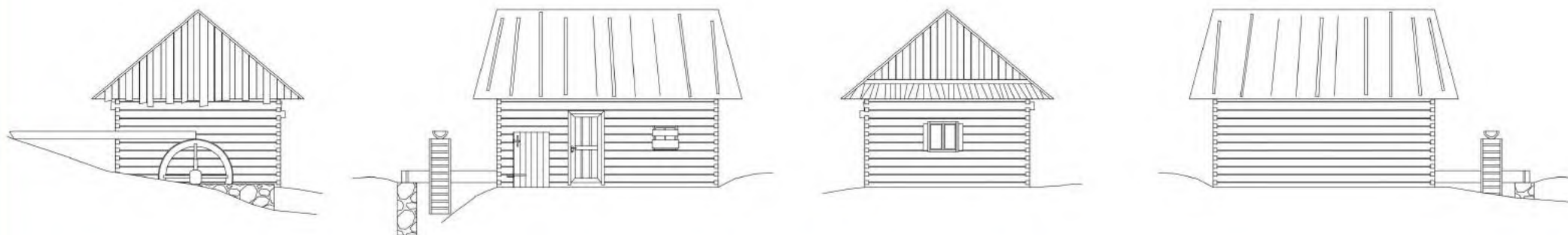
Plan Parter sc. 1:100

Moară



Fațade sc. 1:100

Moară



5 Săgacea, Poșaga Gospodaria familiei Boboia



Descriere

Tipul categorial

Acaret - Grajd

Localitatea și localizare

Săgacea, Poșaga

Nume/prenume, poreclă

Boboia Ioan

Vârstă, ocupație, naționalitate

57 de ani, țăran, român

Suprafața parcelei:

50 arii

Coordonate geografice

46.484219 N 23.297580 E

Alt.: 914 m

Forma de proprietate

Proprietate tabulară

Data confecționării :

Locuința a fost construită la în perioada anilor 1940.

Funcția:

Servea ca locuință permanentă, acum sezonieră.

Tehnica de construire:

Planul construcției

Construcție dreptunghiulară unicelulară,

5.00x7.20m

Organizarea interiorului:

Existent

Șarpanta/ Materialul învelitorii

Lemn și paie

Pavimentul:

Pământ

Temelia

Fundație din piatră

Peretii:

Lemn

Starea de conservare:

Bună;

Utilizarea actuală

În folosință

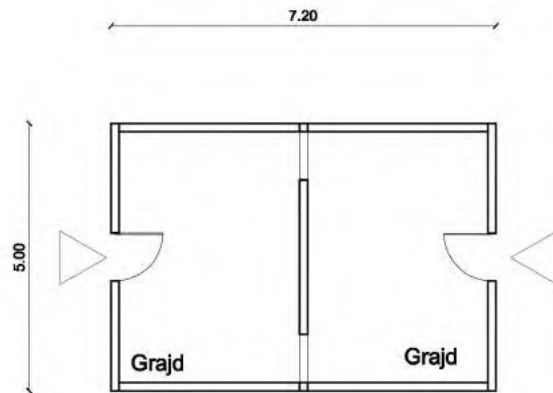


G - Grajd

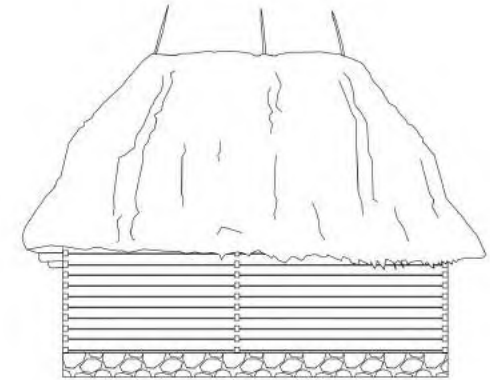
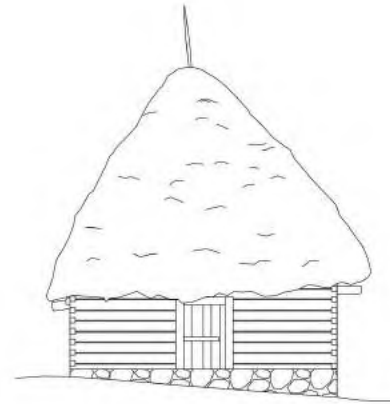


30

Plan Parter sc. 1:100
Grajd



Fațade sc. 1:100
Grajd



Perspective
Grajd



6 Săgacea, Poșaga Gospodaria familiei Boța



Descriere

Tipul categorial

Locuință

Localitatea și localizare

Săgacea, Poșaga

Nume/ prenume/ poreclă:

Boța Sabin

Vârstă, ocupație, naționalitate

peste 70 de ani, țăran, român

Suprafață parcelă:

25 ari

Coordonate geografice

46.475450 N 23.341492 E

Alt.: 667 m

Număr de animale, pe specii

Fără animale.

Forma de proprietate

Proprietate tabulară

Data confecționării :

Locuința a fost construită în perioada anilor 1940.

Functia:

Permanentă.

Tehnica de construire:

Planul construcției

Construcție dreptunghiulară cu două camere, târnaț și piviniță

Temelia

Fundație din piatră

Peretii:

Lemn

Starea de conservare:

Deficitară;

Utilizarea actuală

Abandonat.

Organizarea interiorului:

Existent

Șarpanta/ Materialul învelitorii

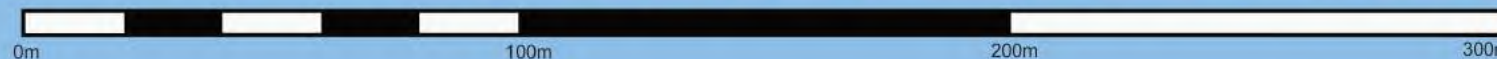
Lemn; Folie și șită

Pavimentul:

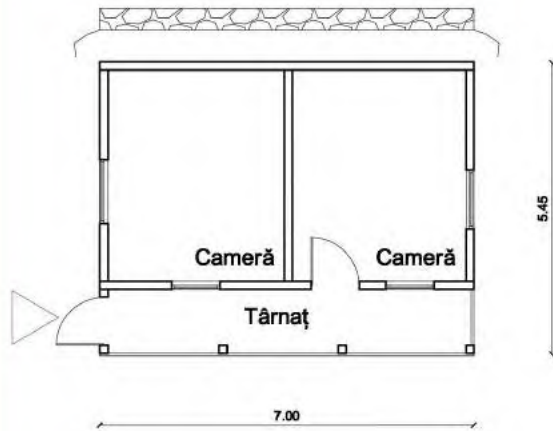
Podină de lemn



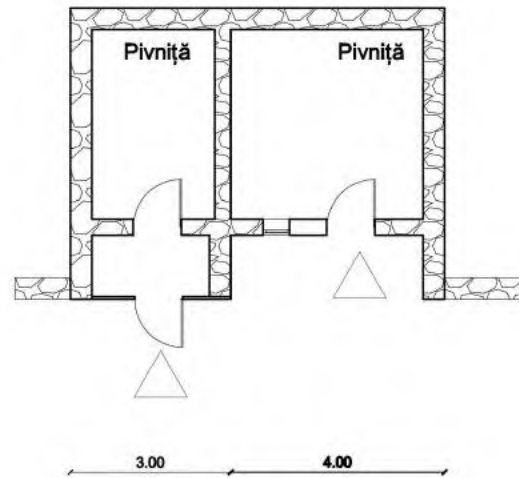
L - Locuință



Plan Parter sc. 1:100
Locuință



Plan Subsol sc. 1:100
Locuință



Perspective
Locuință



Fațade sc. 1:200
Locuință



7 Poșaga Gospodaria familiei Chirica



Descriere

Tipul categorial

Locuință

Localitatea și localizare

Țișu, Hotarul Runcului, Poșaga

Nume/prenume, poreclă

Chirica Ștefan (Chiper) / Borfota Luca Mihuț

Vârstă, ocupație, naționalitate

70 ani, țăran - pensionar, român

Suprafața parcelei

cca. 1.2 ha

Coordonate geografice

46.511177N 23.338732E

Alt.: 605 m

Număr de animale, pe specii

vaci

Forma de proprietate

Proprietate tabulară

Data confecționării :

Coliba a fost construită în jurul anului 1915.

Funcția:

Permanentă până în urmă cu 30 de ani, acum sezonieră.

Tehnica de construire:

Planul construcției

Construcție dreptunghiulară, și două grajduri de 5x6m, respectiv 3,7x6m.

Organizarea interiorului:

Existent

Șarpanta/ Materialul Învelitorii

Lemn și Păie

Pavimentul:

Pământ.

Temelia

Piatră

Peretii:

Lemn

Starea de conservare:

Bună;

Utilizarea actuală

În folosință.

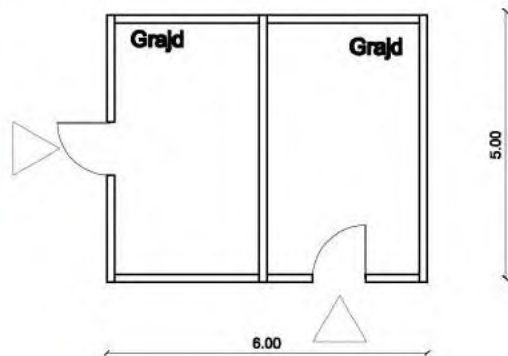


C - Colibă
G - Grajd



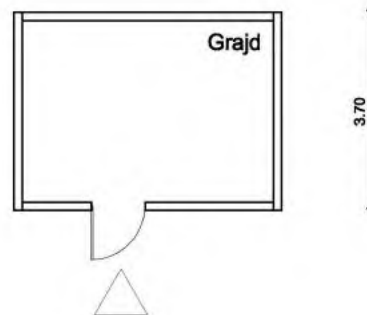
Plan Parter sc. 1:100

Grajd



Plan Parter sc. 1:100

Grajd



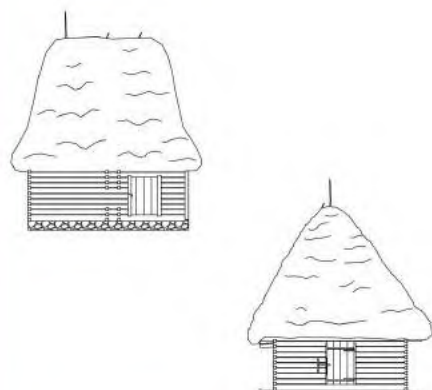
Perspective

Grajduri



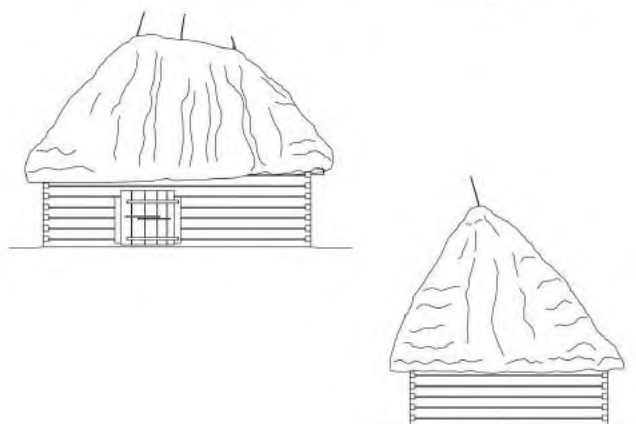
Fațade sc. 1:200

Grajd



Fațade sc. 1:100

Grajd



8 Priloagă, Sălciua Gospodăria familiei Ioaniciu



Descriere

Tipul categorial:

Acaret

Localitatea și localizare:

Priloagă, Sălciua

Coordonate geografice
46.412047 N 23.431811 E
Alt.: 576 m

Proprietarul:

Nume/ prenume/ poreclă:

Ioaniciu Gavrilă

Vârstă, ocupație, naționalitate

76 de ani, țăran, Român

Suprafața parcelei

30 ari

Număr de animale, pe specii

1 vacă

Forma de proprietate

Proprietate extratabulară.

Data confecționării:

Construcția are o vechime de peste 100 de ani.

Functia:

Permanentă.

Tehnica de construire:

Planul construcției

Construcție în plan dreptunghiular,
unicelulară și o suprafață de 1.45x3.45m

Temelia

Fundație din piatră.

Pereții

Pereții din lemn.

Organizarea interiorului: existent/reconstituit

Existent.

Șarpanta/Materialul Învelitorii

Lemn și paie

Paviment

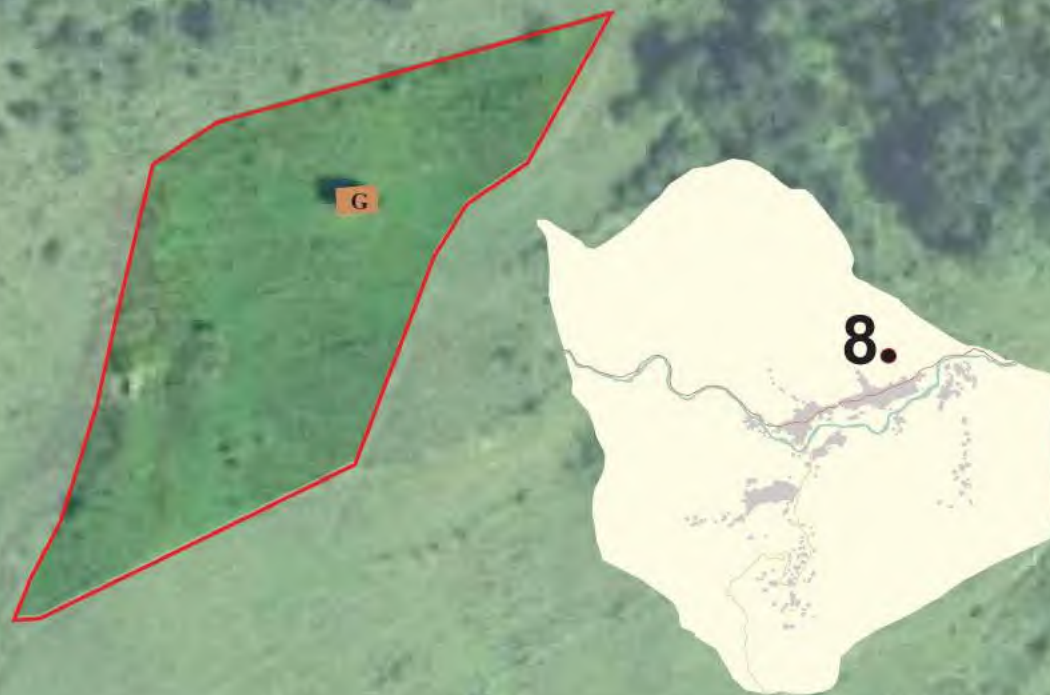
Pământ.

Starea de conservare:

Bună.

Utilizarea actuală:

În folosință.

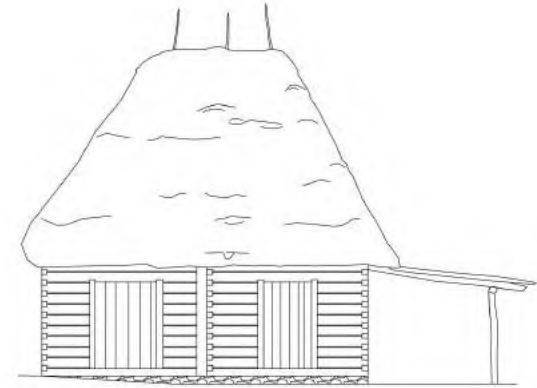
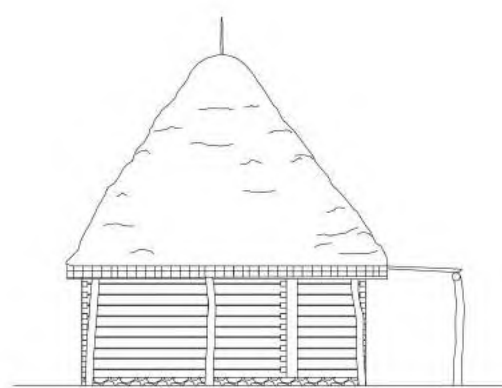
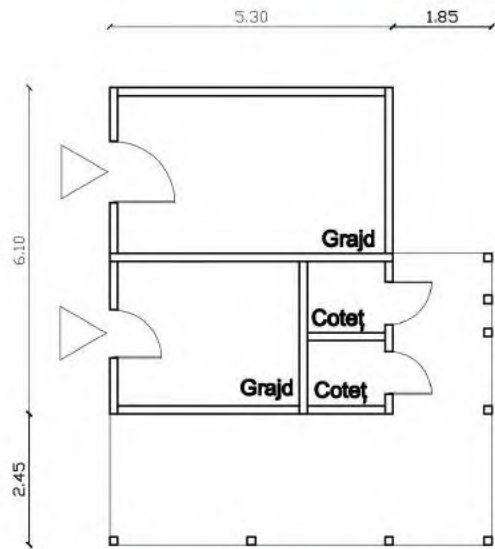


G -Grajd



Plan Parter sc. 1:100
Grajd

Fațade sc. 1:100
Grajd

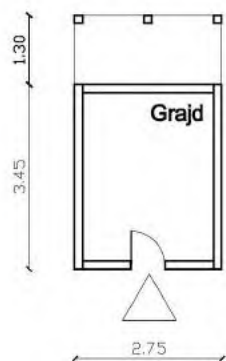


Perspective
Grajd



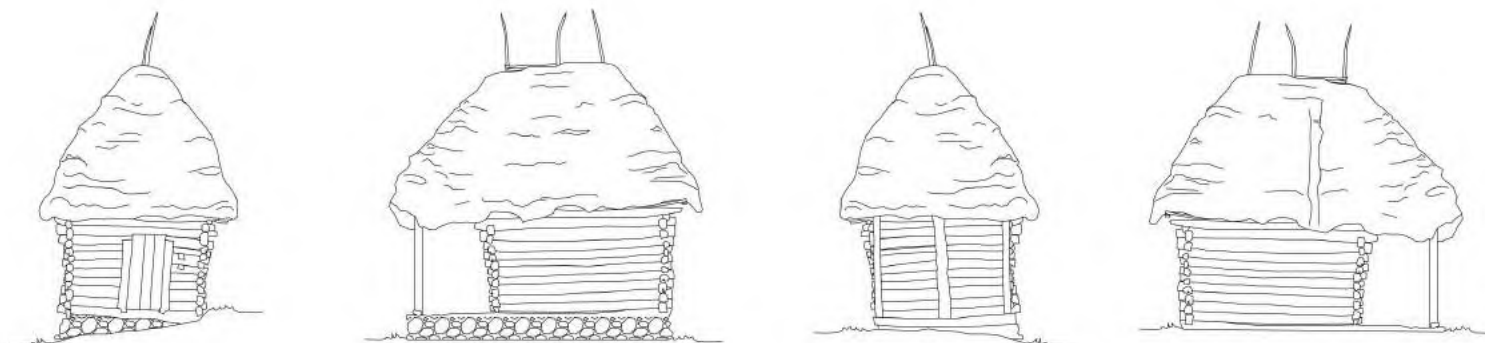
Plan Parter sc. 1:100

Grajd



Fațade sc. 1:100

Grajd



Perspective, detalii

Grajd



9 Sălciua Gospodăria familiei Turc



Descriere

Tipul categorial:

Acaret.

Localitate și localizare:

Locație, sat, comună
Priloagă, Sălciua

Coordonate geografice:
46.412644 N 23.436026 E
Alt.: 690 m

Proprietarul:

Nume/ prenume/ poreclă:
Turc Marin
Vârstă / ocupație / naționalitate
40 de ani, țaran, român.
Suprafață parcelă:
50 - 60 de ari.

Număr de animale, pe specii
12 vaci
Forma de proprietate
Proprietate extratabulară.

Data confecționării:

Construcțiile au o vechime de peste 100 de ani.

Funcția:

Permanentă.

Tehnica de construcție:

Planul construcției

Construcții în plan dreptunghiular, cu suprafețe de 2.92x4.20m (câmară) și 5.25x9.25m. Grajdul este format din trei încăperi și un coteț.

Temelia

Fundație de piatră

Pereții

Lemn.

Starea de conservare:

Bună.

Utilizarea actuală:

În folosință.

Organizarea interiorului: existent/reconstituit

Existent.

Șarpanta/Materialul Învelitorii

Paie.

Paviment

Pământ.

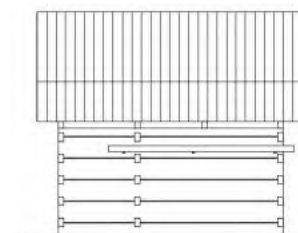
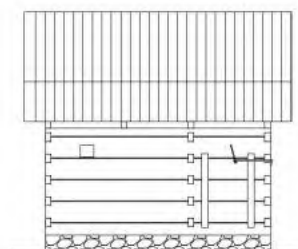
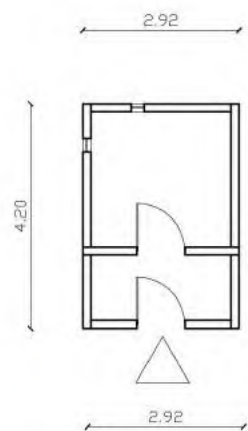


G - Grajd
C - Cămară



Plan Parter sc. 1:100

Cămară



Fațade sc. 1:100

Cămară

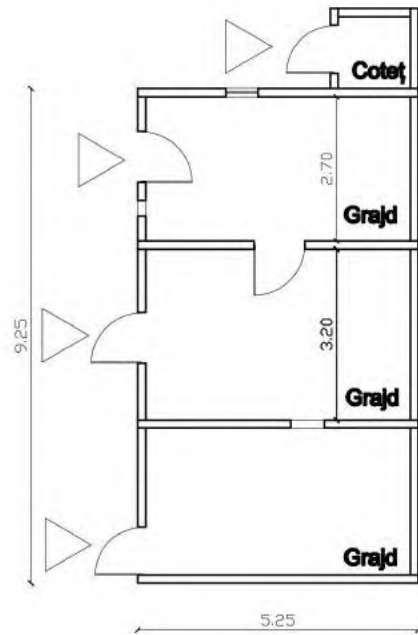
Perspective

Cămară



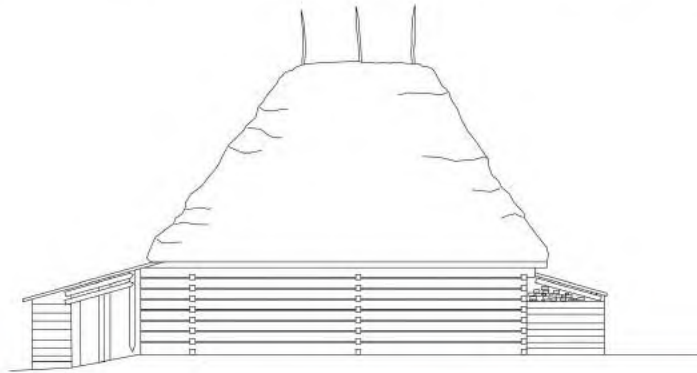
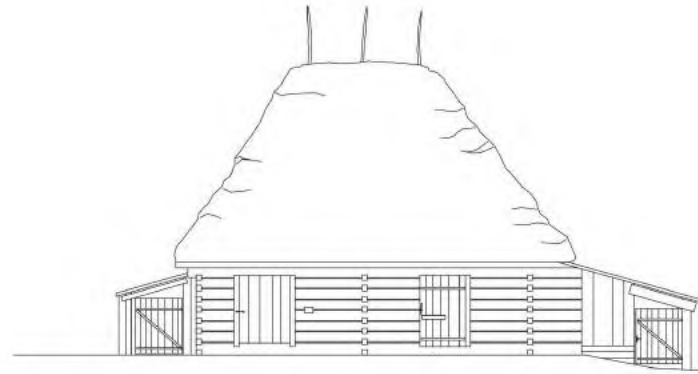
Plan Parter sc. 1:100

Grajd



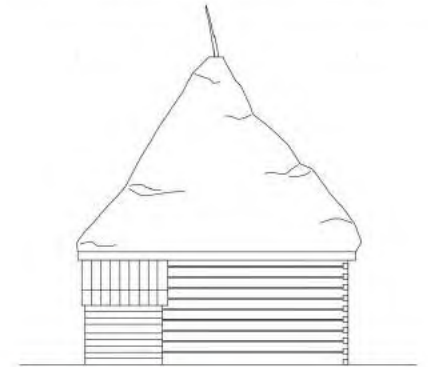
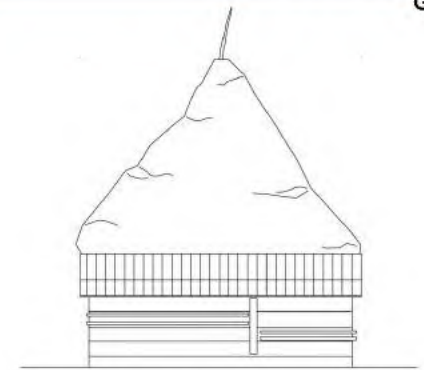
Perspective

Grajd



Fațade sc. 1:100

Grajd



10 Sălciua Gospodăria familiei Bendea



Descriere

Tipul categorial:

Acaret.

Localitate și localizare:

Priloagă, Sălciua

Coordonate geografice:

46.411287 N 23.433760 E

Alt.: 690 m

Proprietarul:

Nume/ prenume/ poreclă:

Negrea Vasile(decedat), Bendea Maria (Cioima)

Vârstă, ocupație, naționalitate:

64 de ani, țăran, român.

Suprafață parcelă:

50 - 60 de ari.

Data confecționării:

Construcția au o vechime de peste 100 de ani.

Functia:

Permanentă.

Tehnica de construcție:

Planul construcției

Construcția este în plan dreptunghiular, formată dintr-o încăpere și un târnaț închis, ambele cu intrare directă, cu dimensiunile de 2.65x5.80m

Temelia

Fundație de piatră

Pereții

De lemn.

Starea de conservare:

Bună.

Utilizarea actuală:

În folosință.

Număr de animale, pe specii

Forma de proprietate

Proprietate extratabulară.

Organizarea interiorului: existent/reconstituit

Existent.

Șarpanta/Materialul Învelitorii

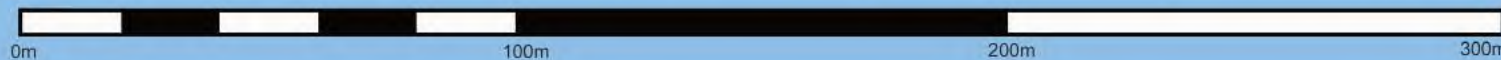
Paie.

Paviment

Pământ.

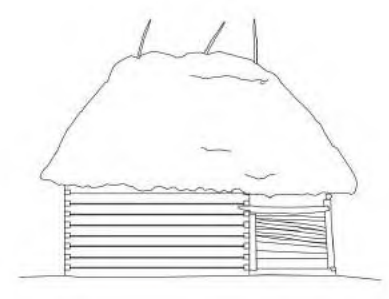
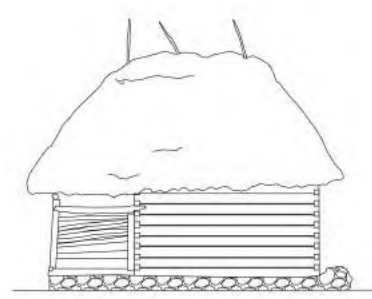
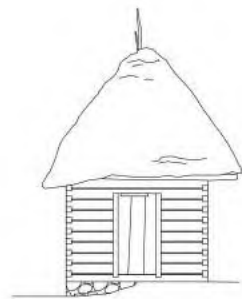
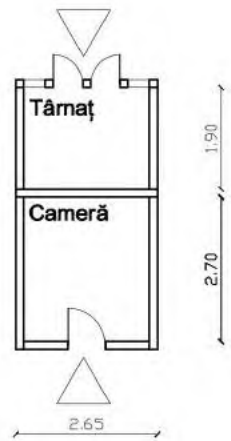


C - Cămară



Plan Parter sc. 1:100

Cămară



Fațade sc. 1:100

Cămară

Perspective

Cămară



11 Valea Lupșii, Lupșa Gospodăria familiei Căbudea



Descriere

Tipul categorial:

Instalație tehnică - Moară

Localitatea și localizarea:

Localitate, sat, comună
Valea Lupșii, Lupșa.

Coordonate geografice:
46.381584 N 23.225520 E
Alt.: 518 m

Proprietarul:

Nume / Prenume / Poreclă.

Căbudea Ioan (a cincea generație cu moară)

Vârstă, ocupație, naționalitate

63 ani, pensionar, Român

Suprafața parcelei
cca 26 ari

Număr de animale, pe specii

Fără animale.

Forma de proprietate

Proprietate tabulară.

Data confecționării:

Instalația are o vechime de peste 300 de ani.

Funcția:

Permanentă.

Tehnica de construcție:

Planul construcției

Construcție în plan dreptunghiular cu
o suprafață de 3,1x6m

Temelia

Fundație de piatră

Pereți

Pereți din piatră

Organizarea interiorului: existent/reconstituit

Existent.

Șarpanta/Materialul Învelitorii

Lemn și internit.

Paviment

Piatră.

Starea de conservare:

Bună.

Utilizarea actuală:

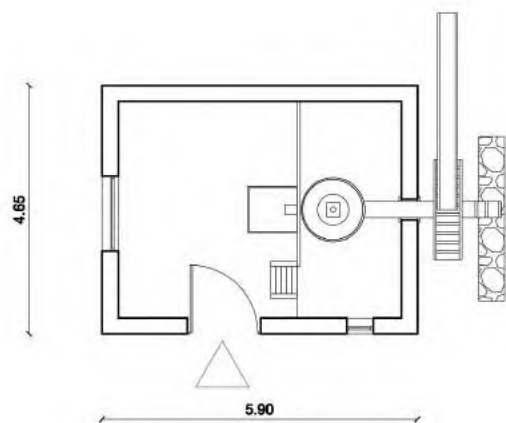
În folosință.



M - Moară

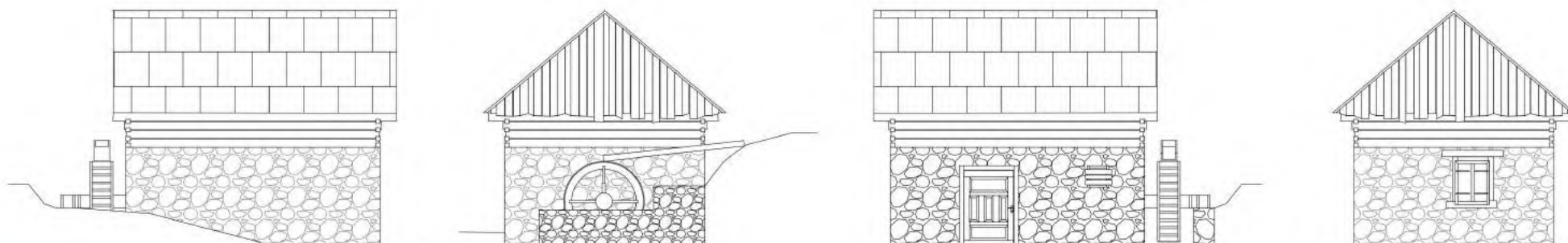


Plan Parter sc. 1:100
Moară



Perspective
Moară

Fațade sc. 1:100
Moară





Descriere

Tipul categorial

Adăpost sezonier - colibă

Localitatea și localizare

Valea Seșii, Lupșa

Nume/prenume, poreclă

Marcu Victoria, de-a lui Goia Petru (Dalicu)

Vârstă, ocupație, naționalitate

72 ani, pensionară, român

Suprafața parcelei

cca. 1.5 ha

Data confecționării :

Locuința a fost construită în jurul anilor 1915, acoperișul actual datând din anul 1935.

Funcția:

Permanentă.

Tehnica de construire:

Planul construcției

Temelia

Fundație de piatră.

Pereții:

Lemn

Starea de conservare:

Bună;

Utilizarea actuală

În folosință.

Coordonate geografice

46°21'46.7"N 23°14'06.7"E

Alt.: 552 m

Număr de animale, pe specii

-

Forma de proprietate

Proprietate extratabulară.

Organizarea interiorului:

Existent

Șarpanta/ Materialul învelitorii

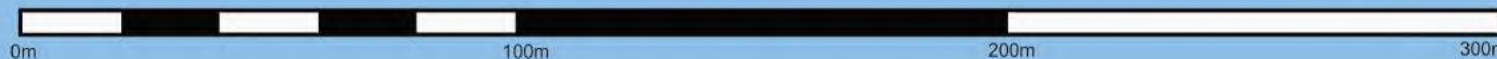
Paie / -

Pavimentul:

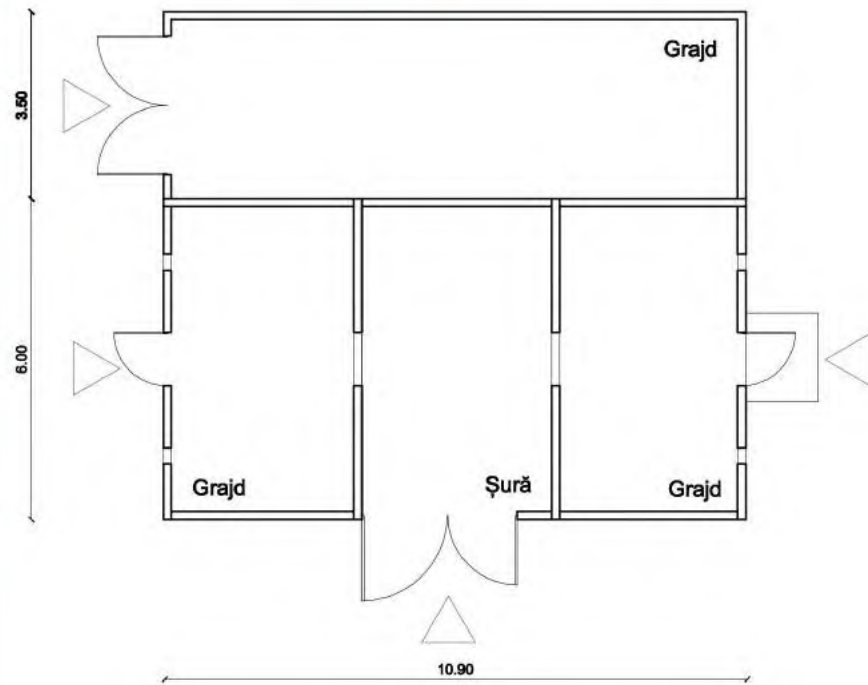
-



L - Locuință



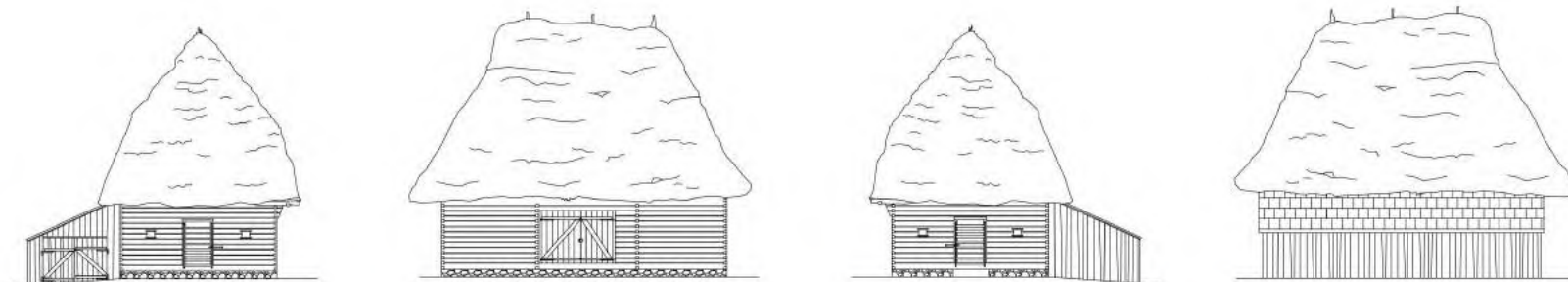
Plan Parter sc. 1:100
Grajd



Perspective
Grajd



Fațade sc. 1:100
Grajd



13 Valea Lupșii, Lupșa Gospodăria familiei Cristea



Descriere

Tipul categorial:

Locuință

Localitatea și localizarea:

Locație, sat, comună
Valea Lupșii, Lupșa

Coordonate geografice:
46.383602 N 23.224607 E
Alt.: 518 m

Proprietarul:

Nume/ Prenume/ Poreclă:
Cristea Nicolae
Vârstă, ocupație, naționalitate
94 ani, pensionar, Român
Suprafața parcelei
cca. 500mp

Număr de animale, pe specii

-

Forma de proprietate

Proprietate tabulară.

Data confecționării:

Existența a fost construită în urma cu aproximativ 60 de ani.

Functia:

Servea ca locuință permanentă.

Tehnica de construcție:

Planul construcției

Locuință în plan dreptunghiular, cu două
celule și suprafață de 3,5x6m.

Temelia

Fundație de piatră

Pereții

Pereți din piatră

Organizarea interiorului: existent/reconstituit

Existent.

Șarpanta/Materialul învelitorii

Paviment

Pământ

Starea de conservare:

Deficitară;

Utilizare actuală:

Abandonată



L - Locuință



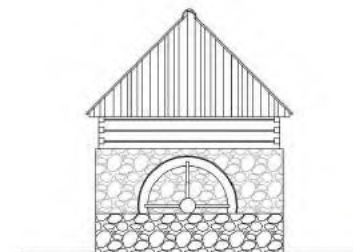
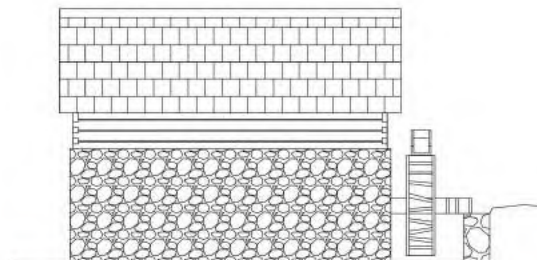
Plan Parter sc. 1:100
Moară



Perspective
Moară



Fațade sc. 1:100
Moară



14 Baia de Arieș Gospodăria familiei Pleșa



Descriere

Tipul categorial:

Acaret - Șură

Localitatea și localizarea:

Locație, sat, comună
Sartăș, Baia de Arieș

Coordonate stereo
46.39775 N 23.30042 E
Alt.: 472 m

Proprietarul:

Nume/ prenume/ poreclă:

Pleșa Vasile

Vârstă, ocupație, naționalitate:

77 de ani, țăran, român.

Suprafața parcelei
50 ari.

Număr de animale, pe specii

2 vaci + porci

Forma de proprietate

Proprietate extratabulară.

Data confecționării:

Construcția a fost ridicată înainte de anii 1900.

Funcția:

Permanentă.

Tehnica de construcție:

Planul construcției

Construcție în plan dreptunghiular,
cu dimensiunile 5.27x9.05m, formată
din șură și grajd.

Organizarea interiorului: existent/reconstituit

Existent.

Șarpanta/Materialul învelitorii

Lemn și paie.

Temelia

Fundație de piatră

Pereții

Pereți din lemn.

Paviment

Pământ

Starea de conservare:

Deficitară.

Starea actuală:

În folosință.



S - Sură

0m

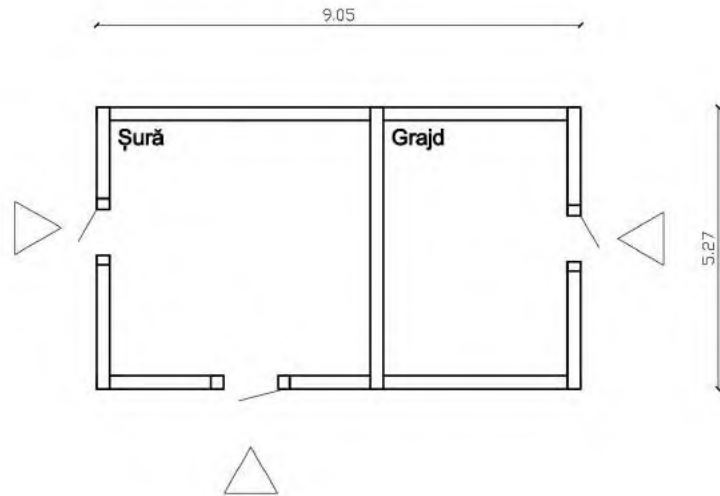
100m

200m

300m

50

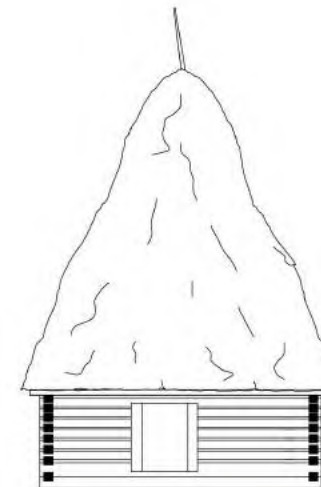
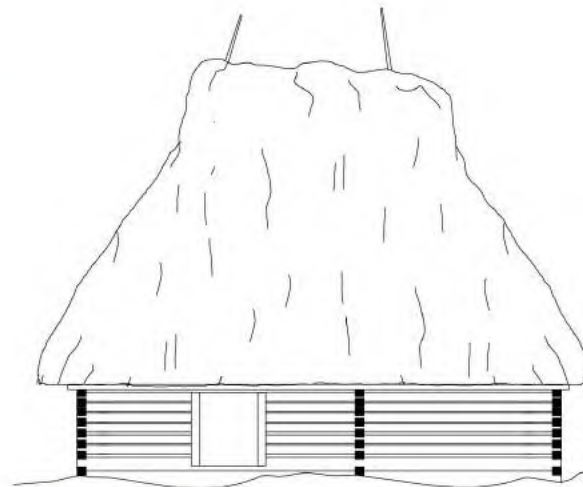
Plan Parter sc. 1:100
Șură



Perspectivă
Șură



Fațade sc. 1:100
Șură





Descriere

Tipul categorial:
Muzeu

Localitatea și localizarea:

Locație, sat, comună
Sartăș, Baia de Arieș

Coordonate geografice:
46.397750 N 23.300420 E
Alt.: 472 m

Proprietarul:

Nume/ prenume/ poreclă:
Ciulea Sima Nicolae

Număr de animale, pe specii
6 vaci, 4 porci, 30 găini, 3 viței

Vârstă, ocupație, naționalitate

32 de ani, Șef Serviciu Asistență Socială,
român.

Forma de proprietate
Proprietate tabulară.

Suprafața parcelei

60 arii

Data confecționării:

Construcția a fost ridicată în 2011.

Funcția:

Permanentă - Muzeu

Tehnica de construcție:

Planul construcției

Construcție în plan dreptunghiular, cu
dimensiunile 5.35x7.75m, formată din
două camere și târnaț.

Organizarea interiorului: existent/reconstituit

Existent.
Șarpanta/Materialul învelitorii
Lemn și șindrilă.

Temelia

Fundație din beton.

Paviment

Podină de lemn.

Pereți

Pereți lemn pe exterior și tencuială interior

Starea de conservare:

Bună, acoperișul necesită restaurare.

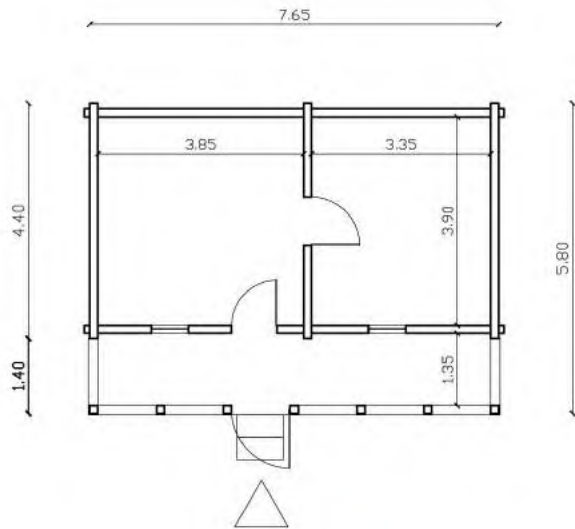
Utilizarea actuală:

În folosință.

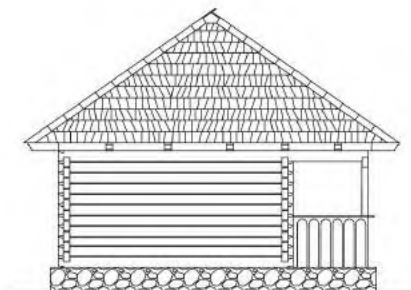
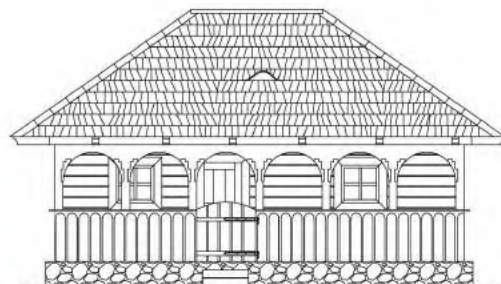


Plan Parter sc. 1:100
Locuință

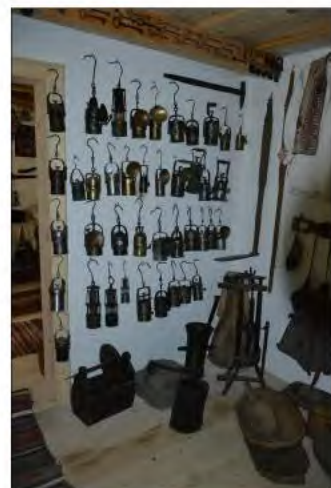
Perspective
Locuință



Fațade sc. 1:100
Locuință



Perspective
Locuință



Descriere

Tipul categorial:

Locuință + Acaret (Grajd)

Localitate și localizare:

Locație, sat, comună

Bistra, Bistra

Proprietarul:

Nume/ prenume/ poreclă:

Vințelor Ioan (Directorul)

66 de ani, pensionar, român.

Suprafață parcelă:

1ha și 30 de ari.

Data confecționării:

Construcțiile au o vechime de peste 45 de ani.

Functia:

Sezonieră.

Tehnica de construcție:

Planul construcției

Construcție în plan dreptunghiular, cu dimensiunile 4.15x14.60m, cu două camere și grajd atașat.

Temelia

Fundație de piatră

Pereții

Lemn.

Starea de conservare:

Deficitară.

Utilizarea actuală:

În folosință.

Coordonate geografice:

46.494404 N 23.142193 E

Alt.: 1187 m

Număr de animale, pe specii

Fără animale

Forma de proprietate

Proprietate extratabulară.

Organizarea interiorului: existent/reconstituit

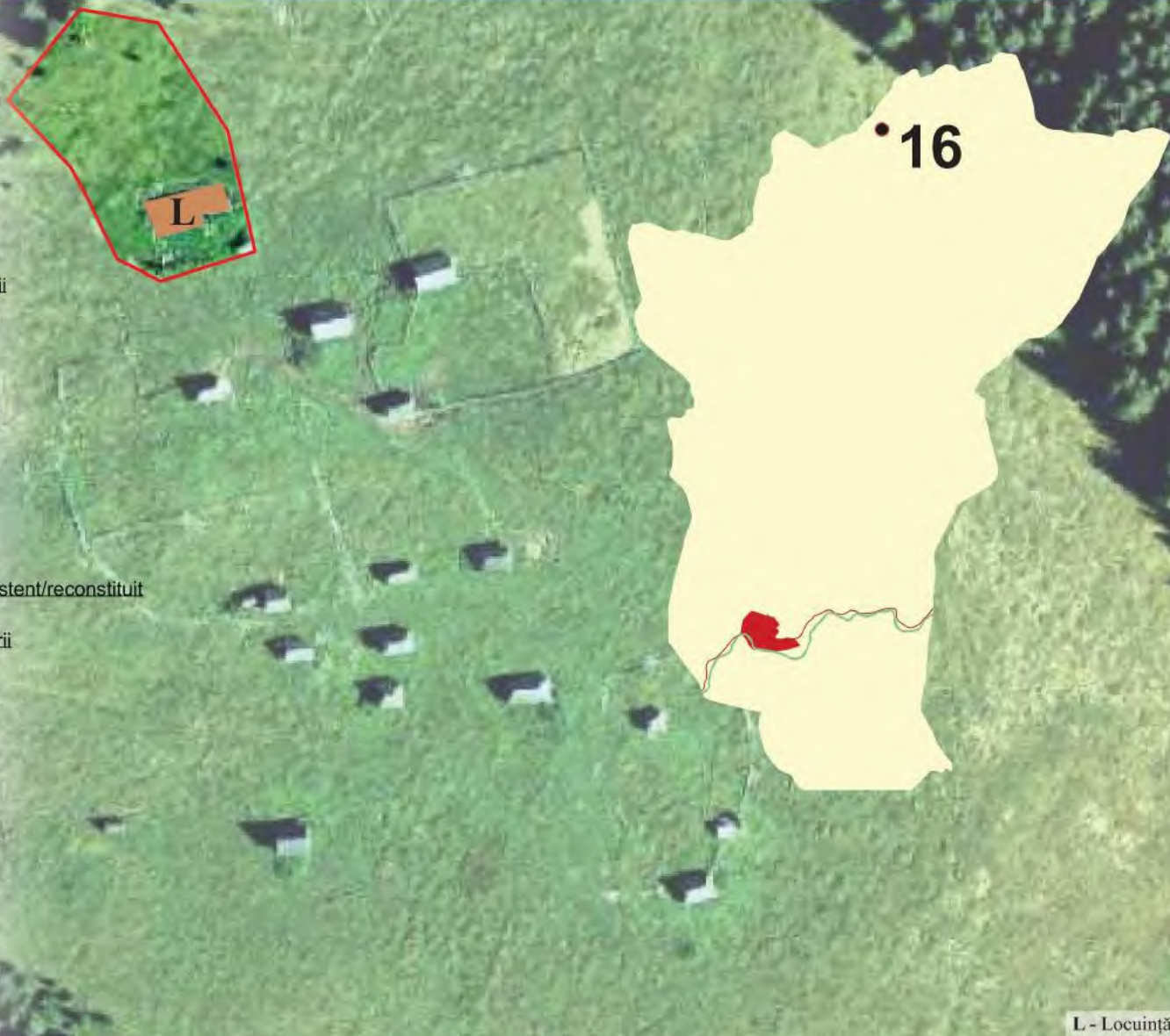
Existent.

Șarpanta/Materialul Învelitorii

Lemn și șită.

Paviment

Podină de lemn.

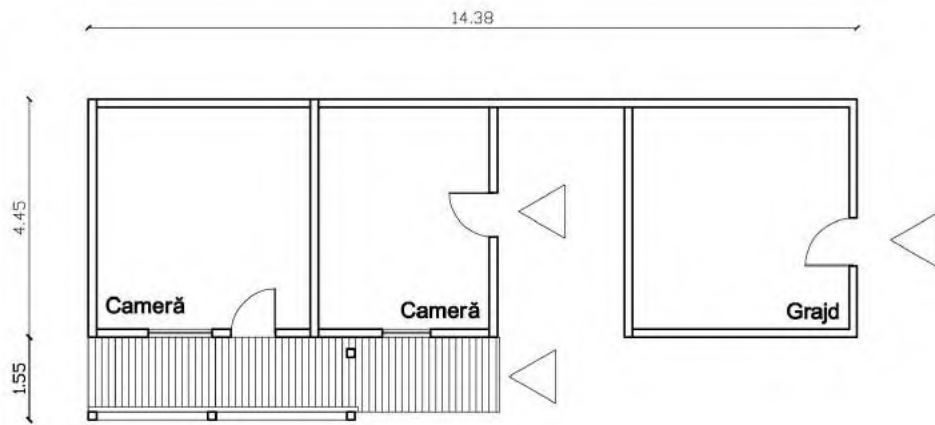


L - Locuință



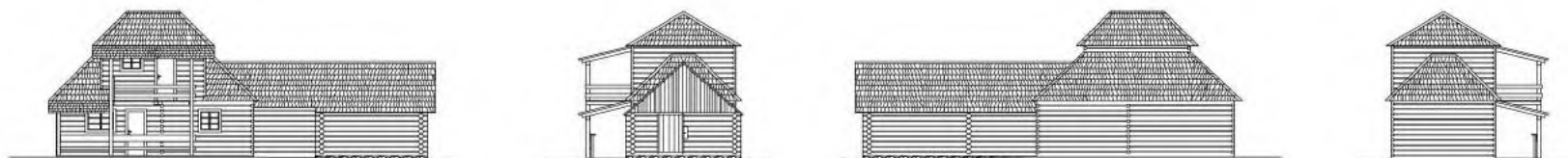
Plan Parter sc. 1:100

Locuință cu grajd



Fațade sc. 1:100

Locuință cu grajd



Perspective
Locuință cu grajd



17 Bistra, Bistra Gospodăria familiei Basa



Tipul categorial:

Locuință.

Localitate și localizare:

Locație, sat, comună

Bistra, Bistra

Coordonate geografice:

46.494055 N 23.142819 E

Alt.: 1187 m

Proprietarul:

Nume/ prenume/ poreclă:

Erwin Basa (Unguru)

Număr de animale, pe specii

Fără animale

Forma de proprietate

Proprietate extratabulară.

68 de ani, pensionar, maghiar.

Suprafață parcelă:

2 ari.

Data confecționării:

Construcțiile au o vechime de peste 100 de ani.

Funcția:

Sezonieră.

Tehnica de construcție:

Planul construcției

Construcție în plan dreptunghiular, cu suprafață totală de 4.00x6.00m, cu târnaț și cămară cu intrare din acesta, o cameră și coteț pe latura din spate.

Temelia

Fundație de piatră

Pereții

Lemn.

Starea de conservare:

Lemn.

Utilizarea actuală:

În folosință.

Organizarea interiorului: existent/reconstituit

Existent.

Șarpanta/Materialul învelitorii

Lemn și șită.

Paviment

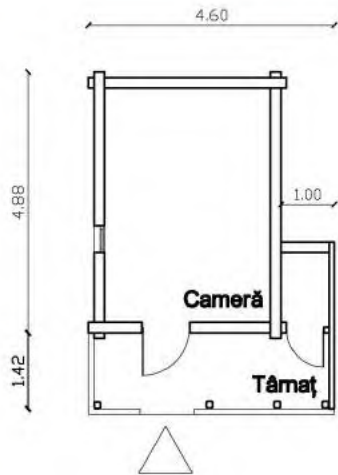
Pământ.



L - Locuință

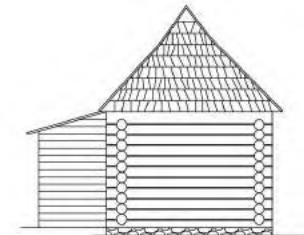
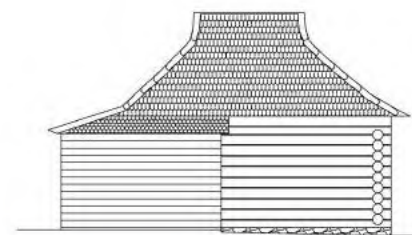
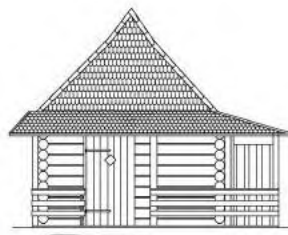


Plan Parter sc. 1:100
Locuință



Perspective
Locuință

Fațade sc. 1:100
Locuință



Perspective
Locuință



Descriere

Tipul categorial:

Locuință.

Localitate și localizare:

Locație, sat, comună
Bistra, Bistra

Coordonate geografice:
46.494055 N 23.142819 E
Alt.: 1187 m

Proprietarul:

Nume/ prenume/ poreclă:
Rece Ioan (a lui Lecu)
Vârstă / ocupație / naționalitate:
-, pensionar, român.
Suprafață parcelă:
2 ari.

Număr de animale, pe specii
Fără animale
Forma de proprietate
Proprietate extratabulară.

Data confecționării:

Construcțiile au o vechime de peste 100 de ani.

Functia:

Sezonieră.

Tehnica de construcție:

Planul construcției

Construcție în plan dreptunghiular, cu dimensiunile 4.00x5.30m, unicelulară, și cu cămară pe latura din spate, cu intrare din interiorul locuinței.

Organizarea interiorului: existent/reconstituit
Existent.

Șarpanta/Materialul Învelitorii
Lemn și șită.

Temelia

Fundație de piatră

Paviment
Pământ.

Pereții

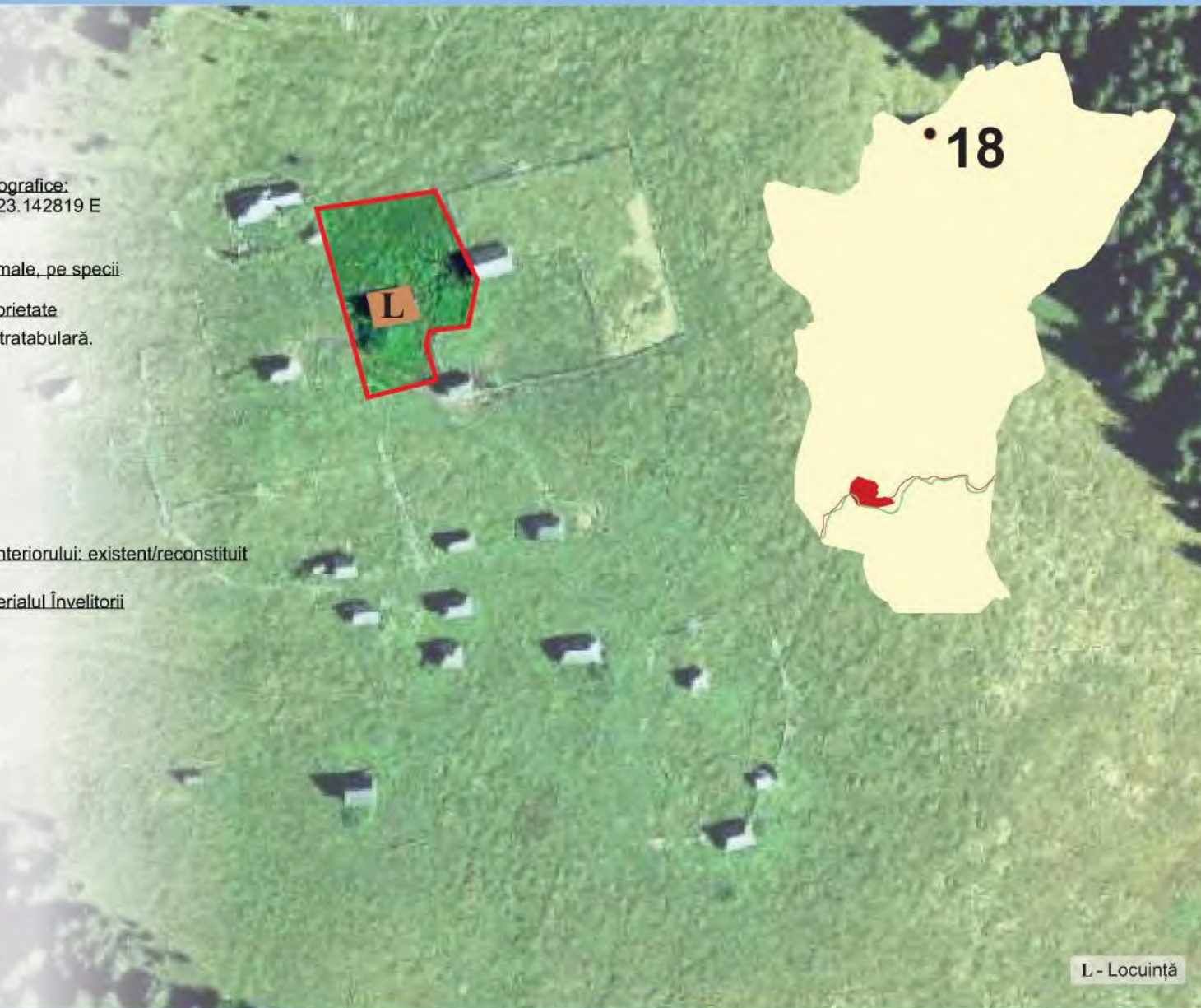
Lemn

Starea de conservare:

Bună.

Utilizarea actuală:

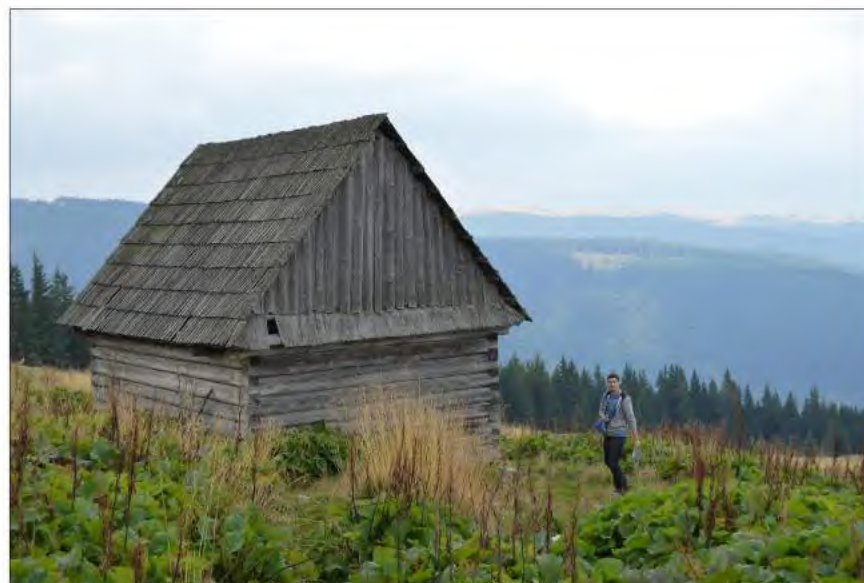
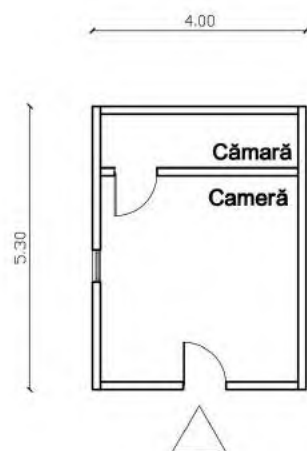
Abandonat.



L - Locuință

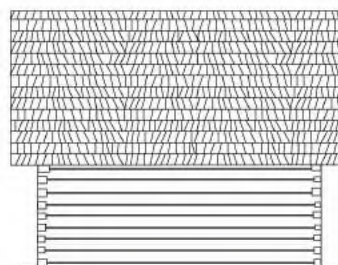


Plan Parter sc. 1:100
Locuință



Perspective
Locuință

Fațade sc. 1:100
Locuință





Descriere

Tipul categorial:

Locuință.

Localitate și localizare:

Locație, sat, comună

Bistra, Bistra

Proprietarul:

Nume/ prenume/ poreclă:

Aron Sabina

Vârsta/ ocupație/ naționalitate

81 de ani, țaran, român.

Suprafață parcelă:

3 ha.

Data confecționării:

Construcțiile au o vechime de peste 100 de ani.

Functia:

Sezonieră.

Tehnica de construcție:

Planul construcției:

Construcție în plan dreptunghiular, cu dimensiunile 4.00x6.00m, cu târnaț și cămară cu intrare din acesta, o cameră și coteț pe latura din spate.

Temelia

Fundație de piatră

Pereții

Lemn

Starea de conservare:

Bună.

Utilizarea actuală:

Abandonată.

Coordonate geografice:

46.493741 N 23.143091 E

Alt.: 1187 m

Număr de animale, pe specii

6 vaci, 2 boi.

Forma de proprietate

Proprietate extratabulară.

Organizarea interiorului: existent/reconstituit

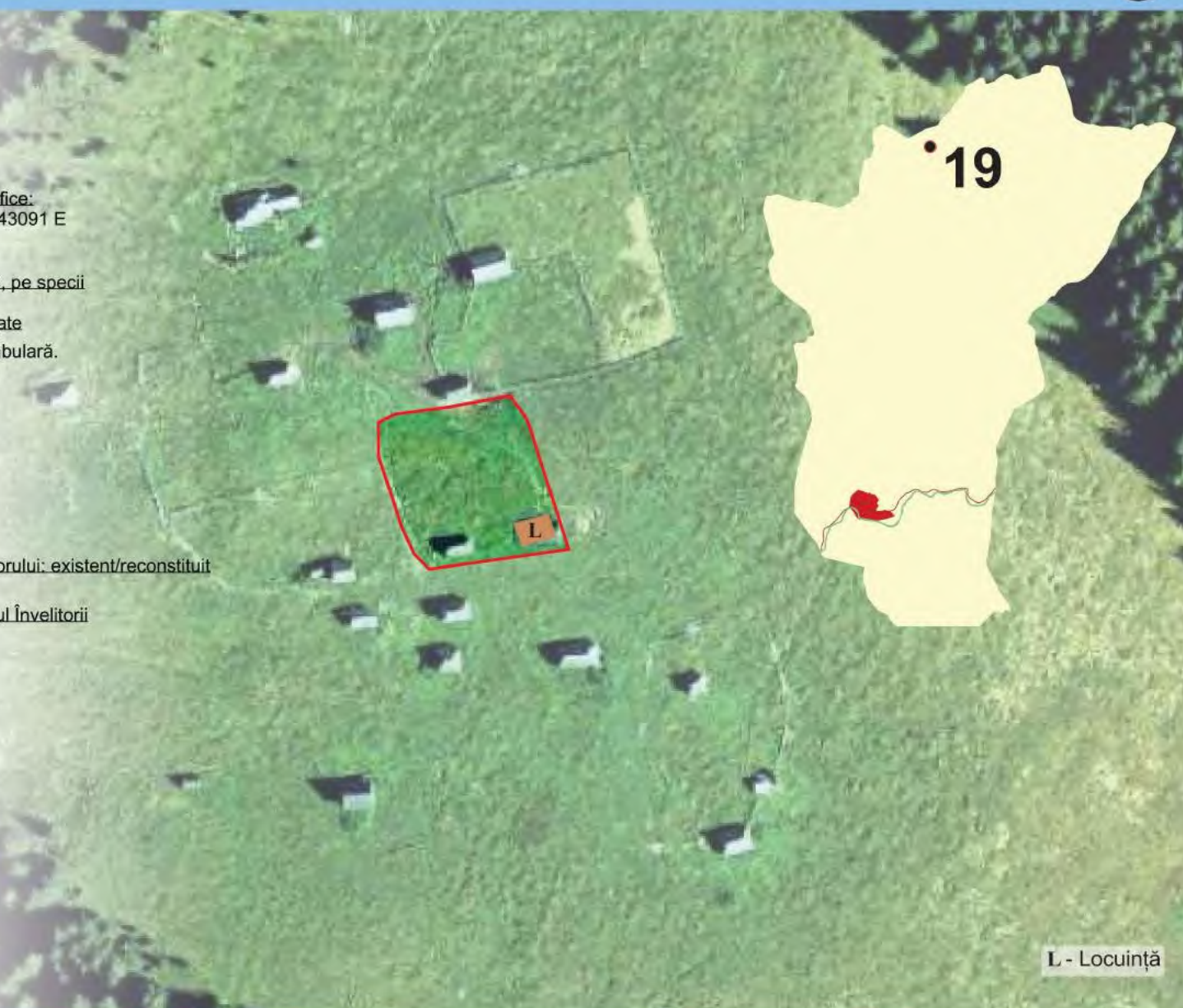
Existent.

Șarpanta/Materialul învelitorii

Lemn și șită.

Paviment

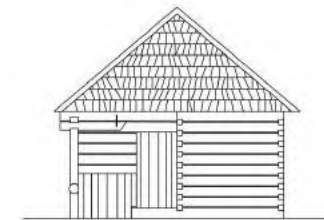
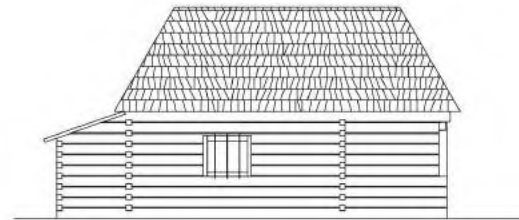
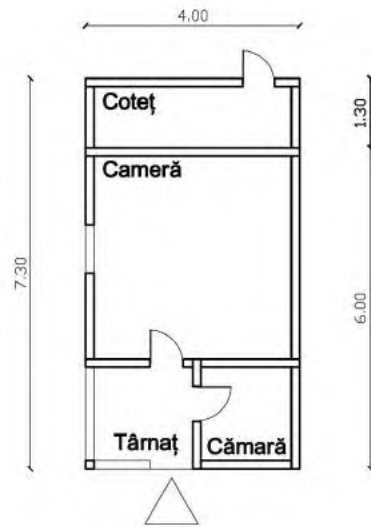
Pământ.



L - Locuință

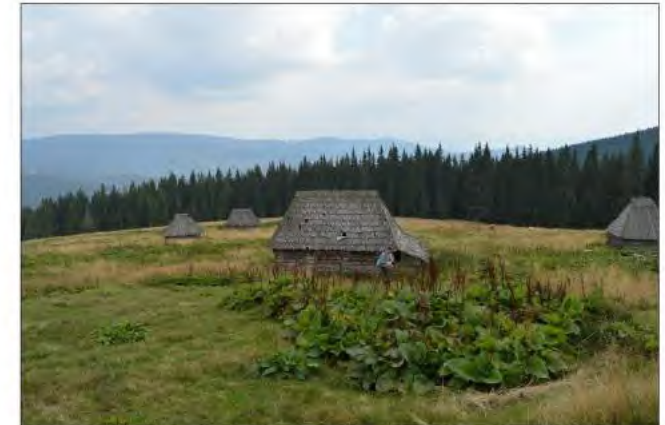
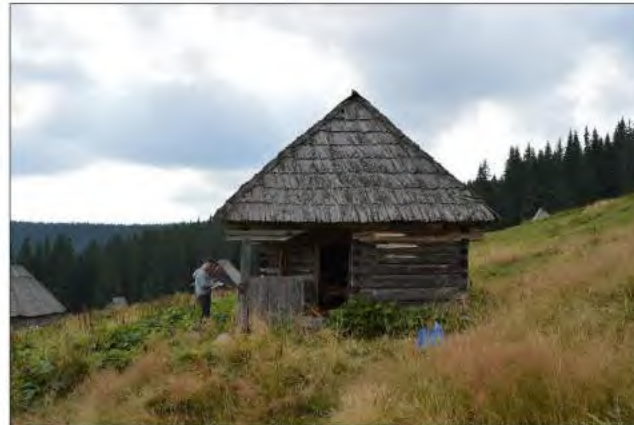


Plan Parter sc. 1:100
Locuință



Fațade sc. 1:100
Locuință

Perspective
Locuință





Descriere

Tipul categorial:

Locuință

Localitatea și localizarea:

Locație, sat, comună
Cătun Bălești, Bistra

Coordonate geografice:
46.418598 N 23.092506 E
Alt.: 908 m

Proprietarul:

Nume/ prenume/ poreclă:

Valea Dorel

Vârstă, ocupație, naționalitate
-, -, Român

Suprafața parcelei
50 ari

Număr de animale, pe specii

-

Forma de proprietate

Proprietate extratabulară.

Data confecționării:

Locuințele au o vechime de peste 100 de ani,
fiind construite în jurul anului 1900.

Functia:

Servea ca locuință permanentă.

Tehnica de construcție:

Planul construcției

Locuințele sunt în plan dreptunghiular, una
având o singură cameră și târnaț și o
dimensiunile 4,15x5,45 și cealaltă două
camere și târnaț, măsurând 5,35x7,00 m.

Temelia

Fundație de piatră

Pereții

Pereți din lemn.

Starea de conservare:

Bună.

Utilizarea actuală

Abandonată

Organizarea interiorului: existent/reconstituit

Existent.

Șarpanta/Materialul învelitorii

Lemn și șită.

Paviment

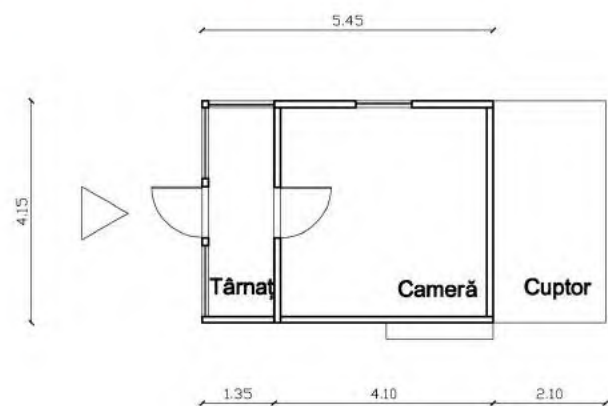
Pământ



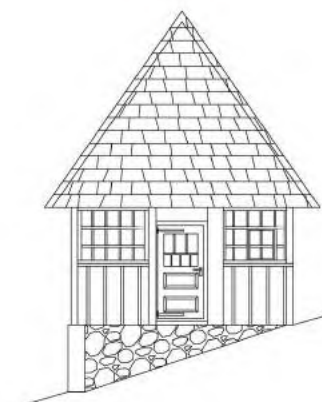
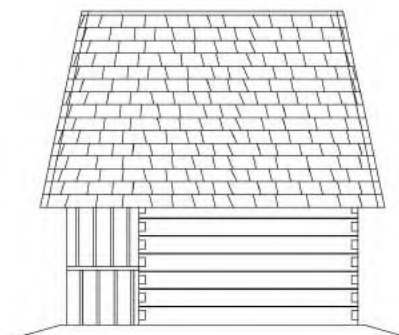
L - Locuință



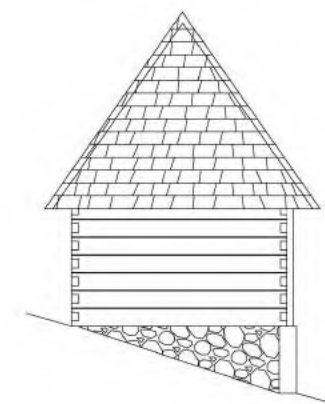
Plan Parter sc. 1:100
Locuință



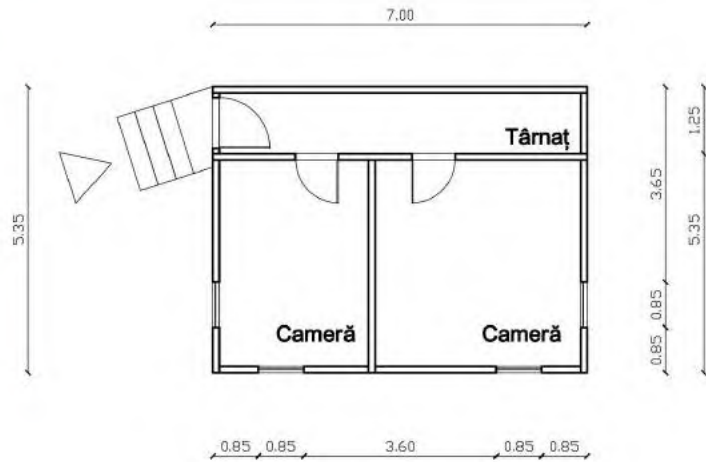
Fațade sc. 1:100
Locuință



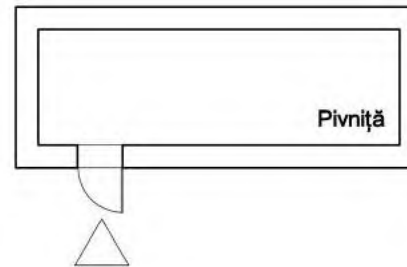
Perspectivă
Locuință



Plan Parter sc. 1:100
Locuință



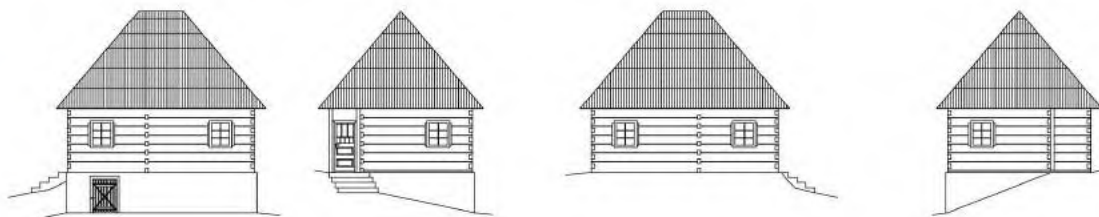
Plan Subsol sc. 1:100
Locuință



Perspective
Locuință



Fațade sc. 1:200
Locuință



Perspective
Locuințe



Descriere

Tipul categorial:

Acaret - Bucătărie de vară și grajd

Localitate și localizare

Locație, sat, comună
Cătun Bălești, Bistra

Coordonate geografice:
46.419529 N 23.095138 E
Alt.: 908 m

Proprietarul:

Nume/ prenume/ poreclă:
Balea Lucreția / De-a lui Pătrucă Andronic.
Vârstă, ocupație, naționalitate:
84 de ani, țăran, Român
Suprafața parcelei
2 ha

Număr de animale, pe specii
1 vacă
Forma de proprietate

Proprietate extratabulară.

Data confecționării:

Construcțiile au o vechime de 150 de ani.

Functia:

Permanentă

Tehnica de construcție:

Planul construcției

Bucătăria de vară este construită în plan dreptunghiular, cu dimensiunile 2.50x3.35m, alături de care există un cuptor de 1.50x1.90m

Temelia

Fundație de piatră

Pereții

Pereți din lemn.

Starea de conservare:

Bună.

Utilizarea actuală:

Abandonată

Organizarea interiorului: existent/reconstituit

Existent.

Șarpanta/Materialul Învelitorii

Lemn și șindrilă

Paviment

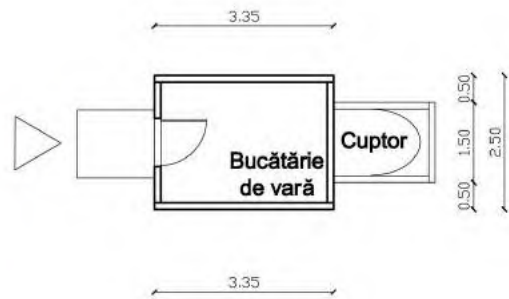
Pământ



G - Grajd
B - Bucătărie de vară

Plan Parter sc. 1:100

Bucătărie

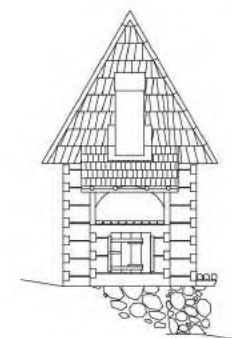
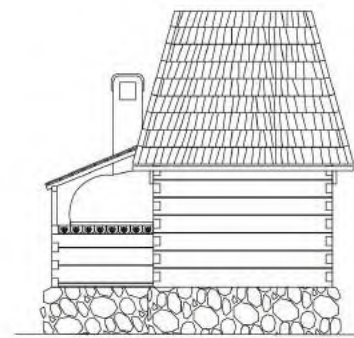
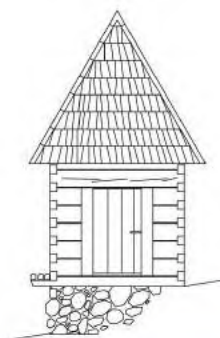
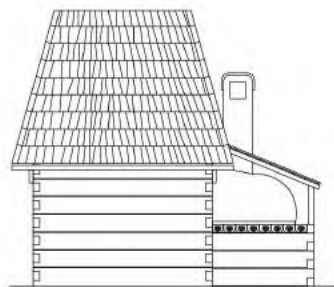


Perspectivă

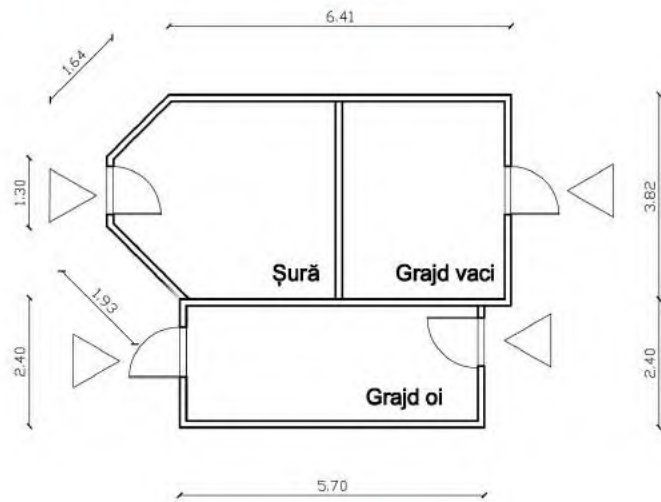
Bucătărie

Fațade sc. 1:100

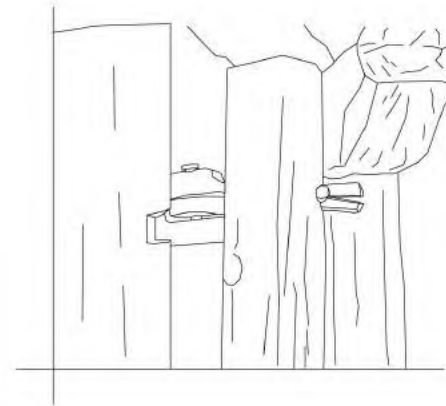
Bucătărie



Plan Parter sc. 1:100
Grajd



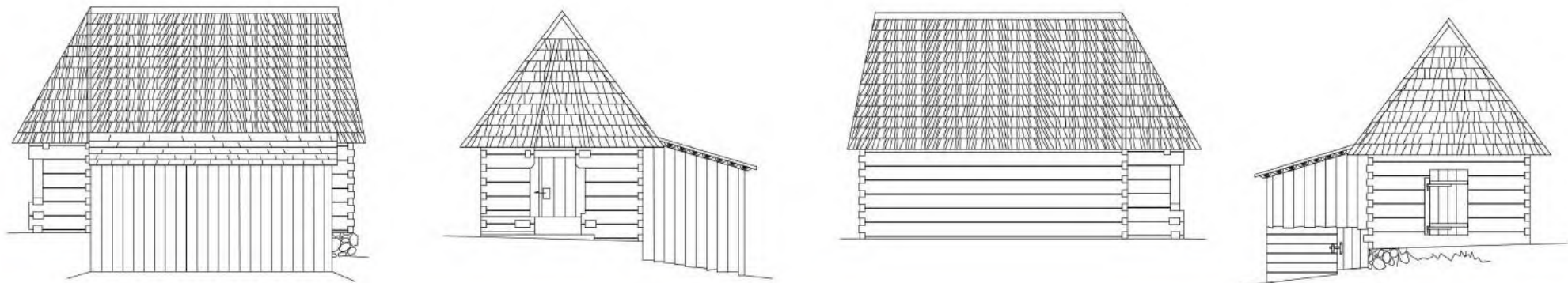
Detaliu sc. 1:10
Balama Grajd



Perspectivă
Grajd



Fațade sc. 1:100
Grajd





Descriere

Tipul categorial:

Locuință

Localitatea și localizarea:

Locație, sat, comună
Cătun Bălești, Bistra

Coordonate geografice:
46.419766 N 23.095061 E
Alt.: 908 m

Proprietarul:

Nume/ prenume/ poreclă:
Blondu Valea Ion (a lui Aurel)
Vârsta, ocupație, naționalitate
-, -, Român
Suprafața parcelei
- ;vândut

Număr de animale, pe specii
-
Forma de proprietate
Proprietate extratabulară.

Data confecționării:

Construite înainte de anul 1900.

Functia:

Servea ca locuința permanentă.

Tehnica de construcție:

Planul construcției

Construcțiile sunt în plan dreptunghiular, locuința având două camere și un târnaț, cu pivniță sub acesta și dimensiunile 5.60x7.00m

Organizarea interiorului: existent/reconstituit
Existent.

Șarpanta/Materialul învelitorii

Lemn și șită.

Temelia

Fundație de piatră

Pereții

Pereți din lemn

Paviment

Podină din lemn.

Starea de conservare:

Bună, acoperișul necesită restaurare.

Utilizarea actuală:

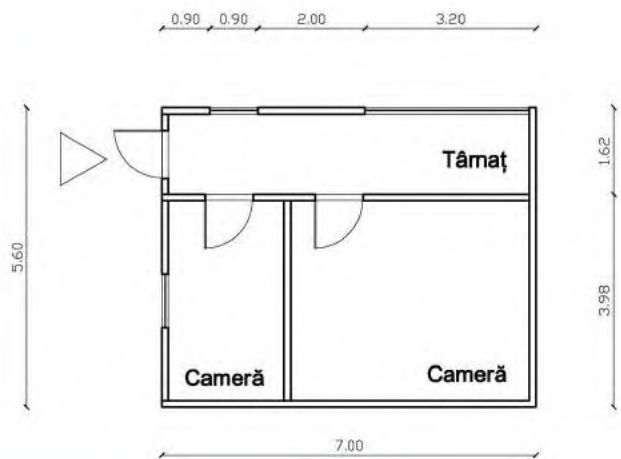
Abandonată



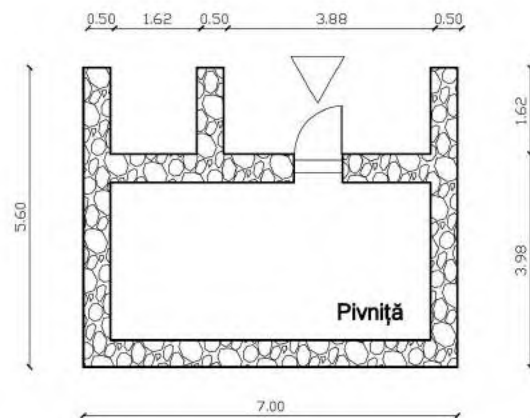
L - Locuință
G - Grajd
C - Cuptor



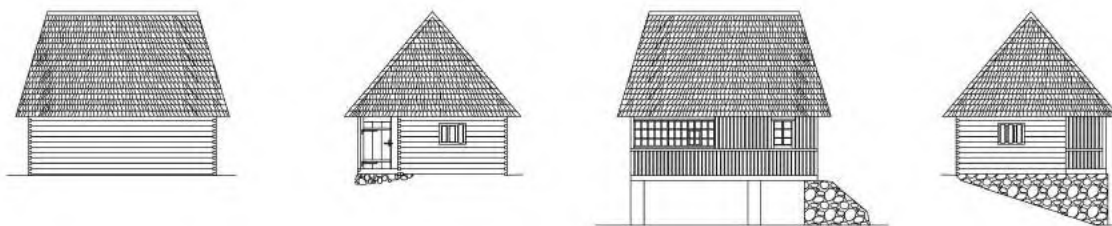
Plan Parter sc. 1:100
Locuință



Plan Subsol sc. 1:100
Locuință



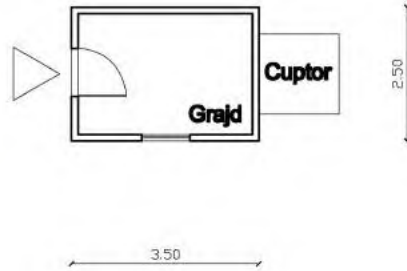
Fațade 1:200
Locuință



Perspective
Locuință

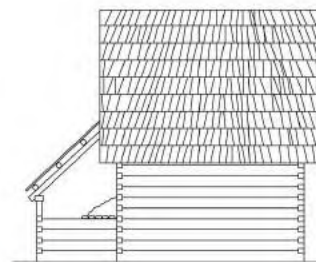
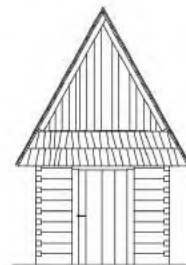
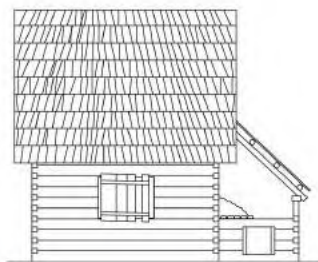


Plan Parter sc. 1:100
Grajd



Perspective
Grajd

Fațade 1:100
Grajd



23 După Deal, Ponor

Gospodăria familiei Bercea



Descriere

Tipul categorial

Locuință

Localitatea și localizare

Satul După Deal,
Comuna Ponor

Coordonate geografice

x(m):380267.58 y(m):537414.03
Alt.: 838 m

Proprietarul:

Nume/ Prenume, Poreclă
Bercea Ștefan

Vârsta, ocupație, naționalitate

- , - , român

Suprafața parcelei : cca 4 ha

Număr de animale, pe specii:

4 vite

Forma de proprietate

Proprietate extratabulară

Data confecționării :

Locuința a fost construită în sec. XIX, și în 1930 adusă pe actuala amplasare, din satul Ciorbești.

Funcția:

Servea ca locuință permanentă.

Tehnica de construire:

Planul construcției

Construcție dreptunghiulară, pe două niveluri.

Temelia

Fundație din piatră

Peretii:

Lemn

Organizarea interiorului:

Două camere și două beciuri

Șarpanta/ Materialul Învelitorii

Lemn și paie

Pavimentul:

Podină de lemn

Starea de conservare:

Necesită restaurare - acoperiș căzut

Utilizarea actuală

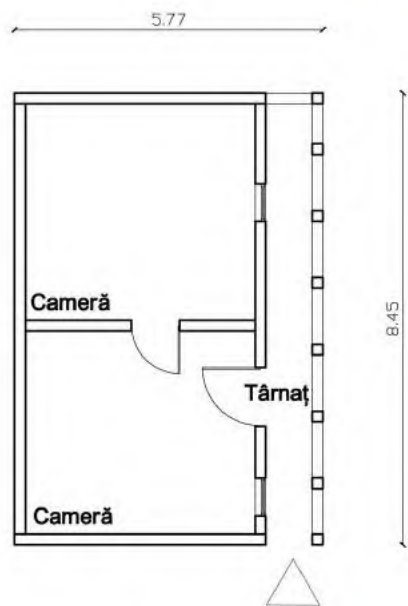
Abandonată.



L - Locuință
S - Șură
G - Grajd
C - Coteț



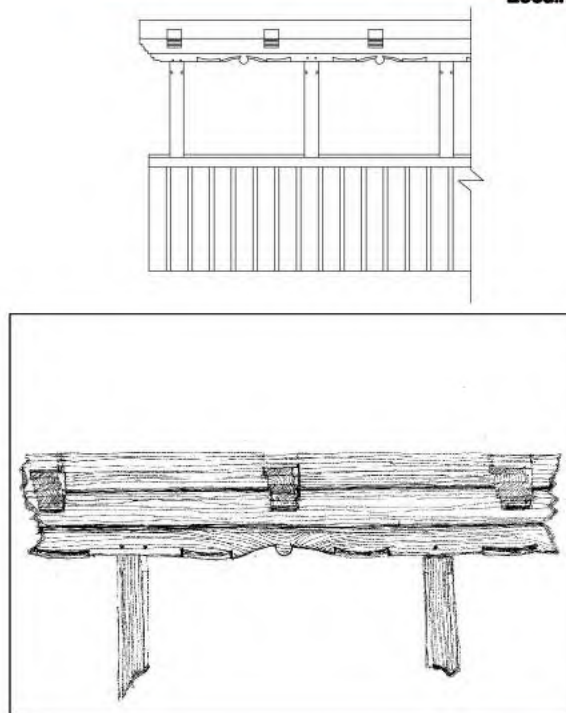
Plan Parter sc. 1:100
Locuință



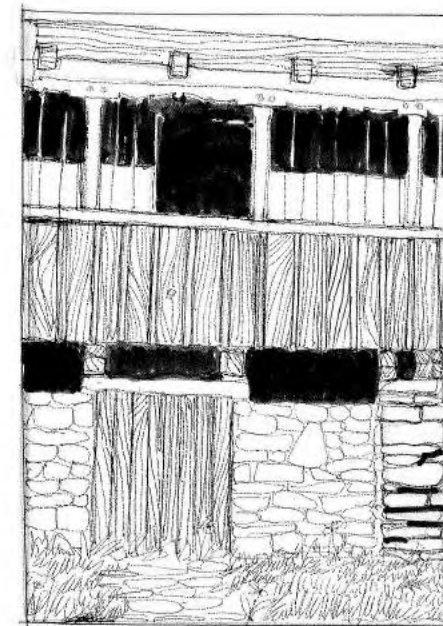
Perspective, detalii
Locuință



Detalii târnaț și streșină
Locuință

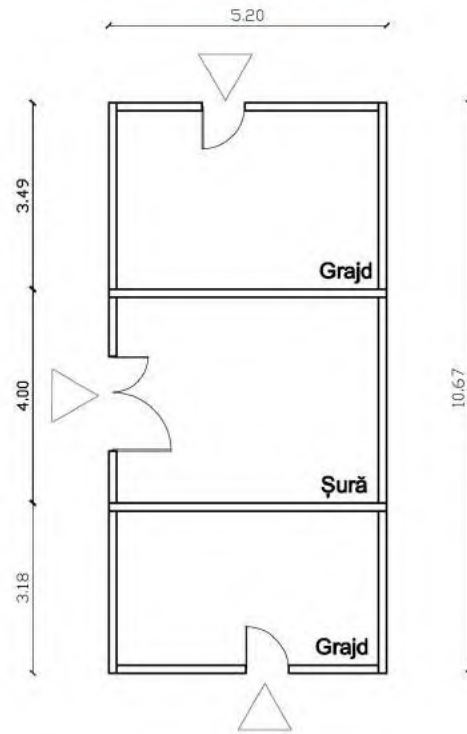


Perspectivă
Locuință



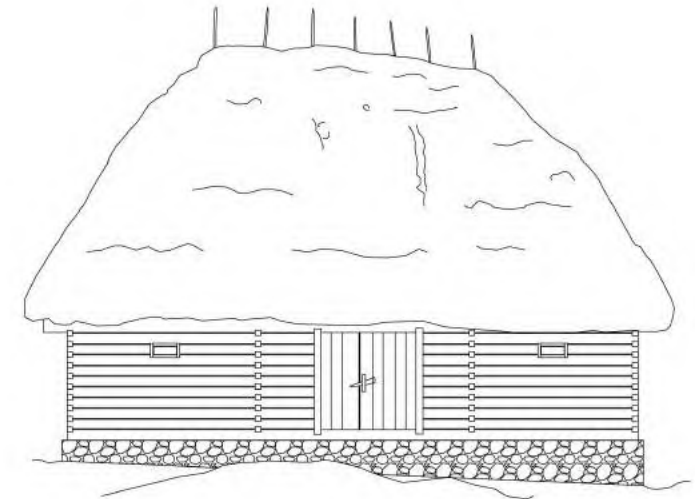
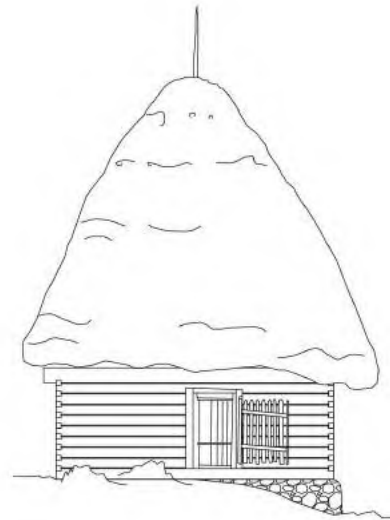
Plan Parter sc. 1:100

Grajd



Fațade sc. 1:100

Grajd



Perspective

Grajd





Descriere

Tipul categorial

Locuință

Localitatea și localizare

Satul După Deal,
Comuna Ponor

Coordonate geografice

38.0267.58 N 53.7414.03 E
Alt.: 838 m

Proprietarul:

Nume/ Prenume, Poreclă
Iurea Simion

Vârsta, ocupație, naționalitate

75, agricultor - pensionar, român

Suprafața parcelei : cca 4 ha

Număr de animale, pe specii:

4 vite

Forma de proprietate

Proprietate extratabulară

Data confecționării :

Locuința a fost construită în a doua jumătate a sec. XIX,
în 1950 adusă pe actuala amplasare, din satul Valea Bucurului, Ponor.

Funcția:

Servește ca locuință permanentă.

Tehnica de construire:

Planul construcției

Construcție dreptunghiulară, pe
două niveluri,
cu două beciuri.

Temelia

Fundație din piatră

Pereții:

Lemn

Organizarea interiorului:

Două camere

Șarpanta/ Materialul învelitorii

Lemn și țiglă

Pavimentul:

Podină de lemn

Starea de conservare:

Slabă; Necesită restaurare

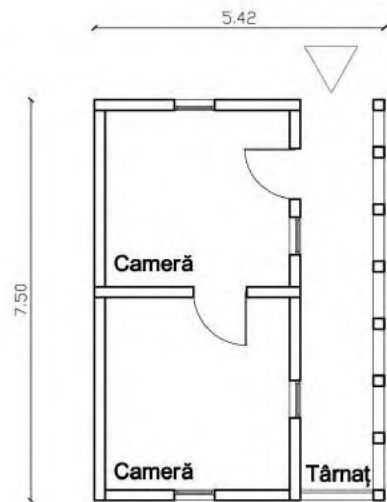
Utilizarea actuală

În folosință

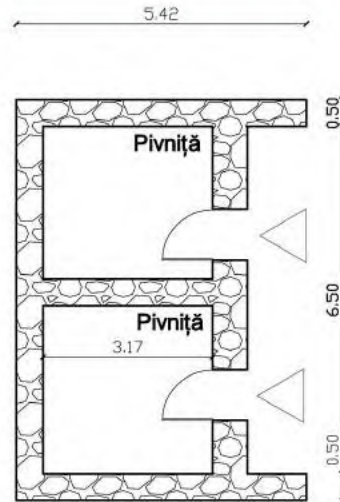


L - Locuință
S - Șură
C - Cămară

Plan Parter sc. 1:100
Locuință



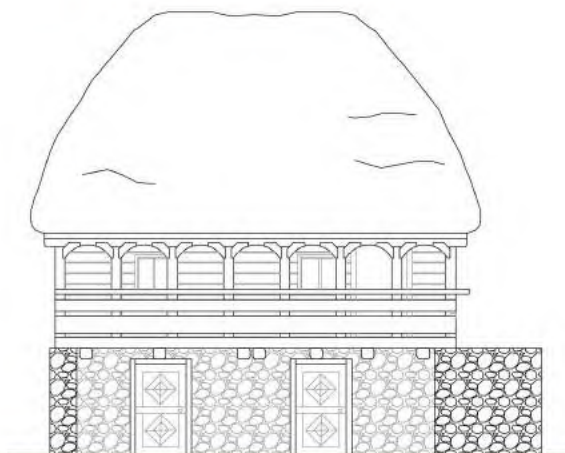
Plan Subsol sc. 1:100
Locuință



Perspective
Locuință



Fațade sc. 1:100
Locuință





Descriere

Tipul categorial:

Locuință

Localitatea și localizarea:

Locație, sat, comună
Sat Ponor, comuna Ponor

Coordonate geografice:
46.33348 N 23.41681 E
Alt.: 821 m

Proprietarul:

Nume/ prenume/ poreclă:
Cordea Nistor
Vârsta, ocupație, naționalitate
-, -, Român
Suprafața parcelei

Număr de animale, pe specii
fără animale
Forma de proprietate
Proprietate extratabulară.

Data confecționării:

Construcția a fost ridicată la începutul sec. XX.

Funcția:

Astăzi îndeplinește funcția de locuință permanentă, în trecut funcționând și ca moară de apă și atelier de prelucrare a fierului.

Tehnica de construcție

Planul construcției

Locuința este în plan dreptunghiular, cu târnaț deschis dublu (la parter și demisol), la demisol având și o cameră destinată morii și un atelier.

Temelia

Fundație de piatră, tencuită cu pământ.

Pereții

Pereți din bârne de lemn.

Starea de conservare:

Foarte bună

Starea actuală:

În folosință.

Organizarea interiorului: existent/reconstituit

Existent.

Șarpanta/Materialul Învelitorii

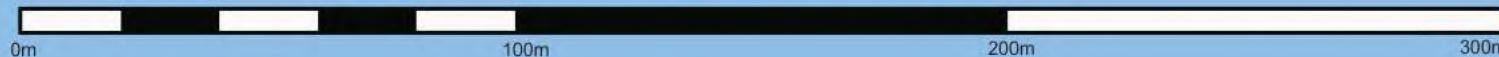
Lemn și paie.

Paviment

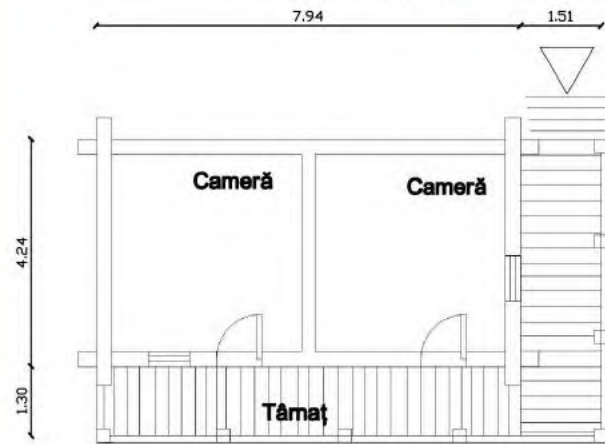
Pământ

L - Locuință

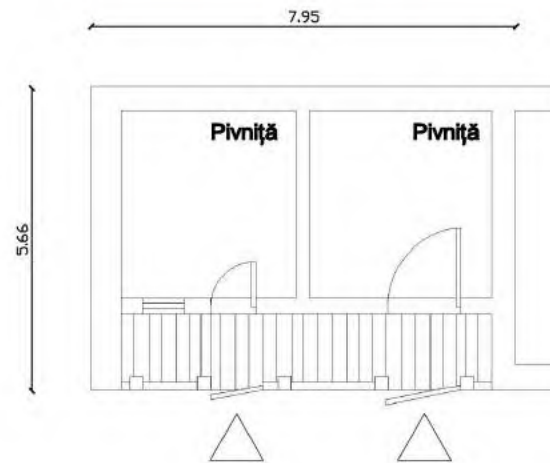
L



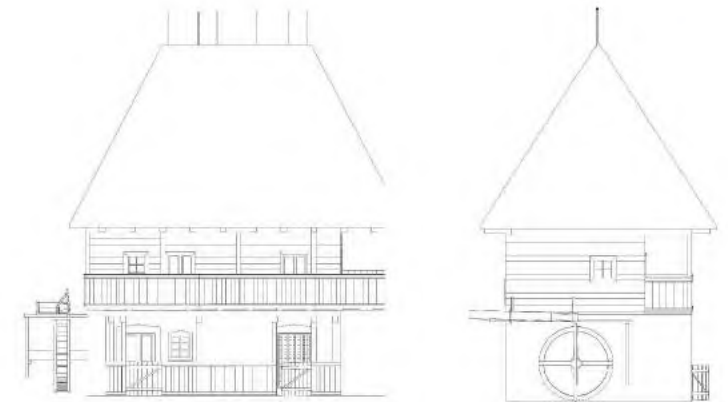
Plan Parter sc. 1:100
Locuință



Plan Subsol sc. 1:100
Locuință



Fațade sc. 1:200
Locuință



Perspective
Locuință





Descriere

Tipul categorial:

Locuință

Localitatea și localizarea:

Locație, sat, comună

Sat Ponor, comuna Ponor

Proprietarul:

Nume/ prenume/ poreclă:

Onea Ioan

Vârstă, ocupație, naționalitate

- , - , Român

Suprafața parcelei

cca 2 ha

Coordonate geografice:

46.34232 N 23.37709 E

Alt.: 944 m

Număr de animale, pe specii

fără animale

Forma de proprietate

Proprietate extratabulară.

Data confecționării:

Construcția a fost ridicată la începutul sec. XX.

Funcția:

Îndeplinește funcția de locuință permanentă.

Tehnica de construcție

Planul construcției

Locuința este specifică Apusenilor. Interesantă este evoluția planului locuinței de-a lungul timpului, de la casa de mutătură cu o singură încăpere și târnaț deschis poziționat pe latura scurtă, la casa cu cămară, mai târziu fiindu-i adăugat și un spațiu de depozitare. Astăzi prezintă un plan dreptunghiular, cu cameră, două spații de depozitare, o cămară și un târnaț deschis și o altă încăpere la demisol.

Existent.

Șarpanta/Materialul învelitorii

Lemn și paie.

Paviment

Pământ

Temelia

Fundație de piatră, tencuită cu pământ.

Pereții

Pereți din bârne de lemn.

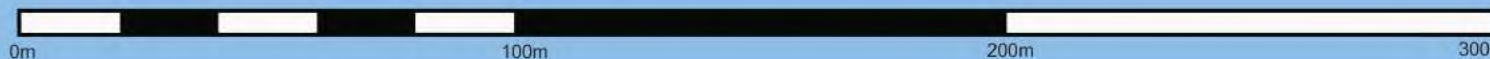
Starea de conservare:

Foarte bună

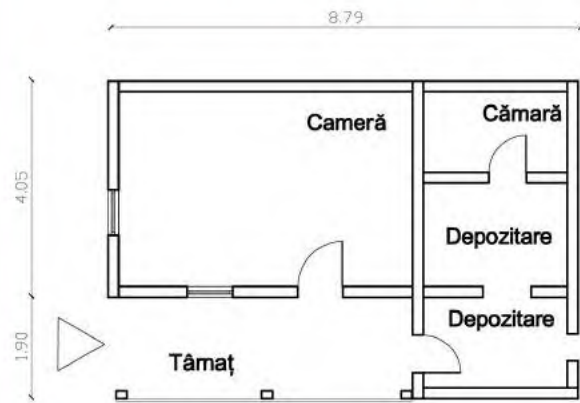
Starea actuală:

În folosință.

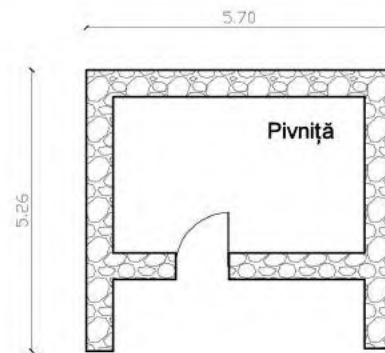
L - Locuință
A - Acaret
S - Șură



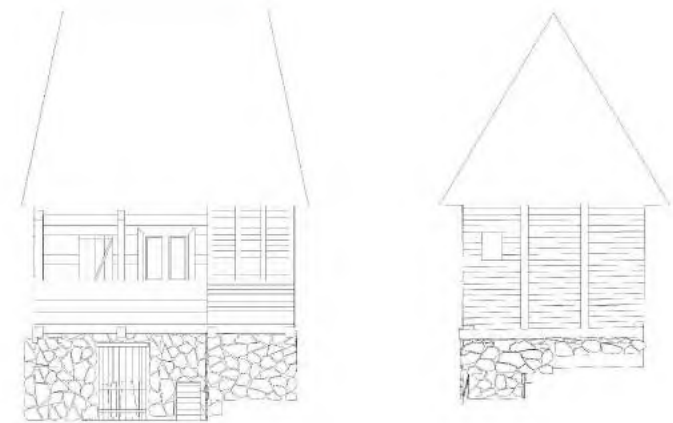
Plan Parter sc. 1:100
Locuință



Plan Subsol sc. 1:100
Locuință



Fațade sc. 1:100
Locuință



Perspective
Locuință



27 Hârbești, Întregalde

Gospodăria familiei Petric



Descriere

Tipul categorial

Locuință

Localitatea și localizare

Dealul Geoagiului,
comuna Întregalde

Coordonate geografice
46°16'43"N 23°23'46.1"E
Alt.: 1027 m

Proprietarul:

Nume/ Prenume, Poreclă
Petric Traian

Număr de animale, pe specii:
Fără animale.

Vârsta, ocupație, naționalitate
-, țăran, român

Forma de proprietate
Proprietate extratabulară

Suprafața parcelei : cca 1 ha

Data confecționării :

Locuința a fost construită în sec. al XIX-lea.

Funcția:

Servea ca locuință permanentă.

Tehnica de construire:

Planul construcției
Construcție dreptunghiulară, compusă din
2 camere, tindă și două pivnițe
Temelia
Fundatie din piatră
Peretii:
Lemn

Organizarea interiorului:
Existent
Șarpanta/ Materialul Învelitorii
Lemn și paie de grâu
Pavimentul:
Dușumea de lemn.

Starea de conservare:

Necesită restaurare.

Utilizarea actuală

Abandonată

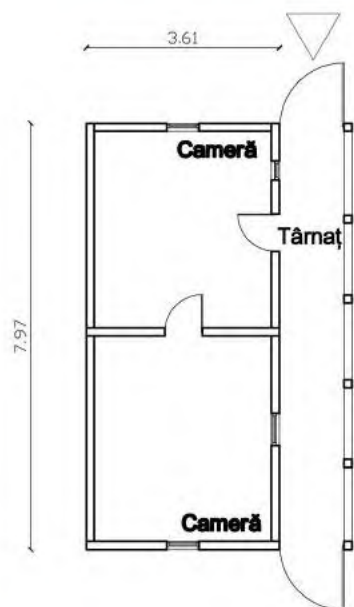


L - Locuință

0m 50m 100m 200m 300m

Plan Parter sc. 1:100

Locuință



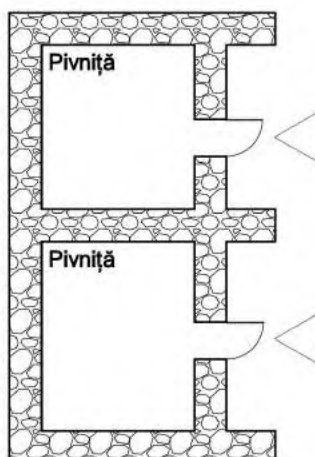
Perspective

Locuință



Plan Subsol sc. 1:100

Locuință



Fațadă sc. 1:100

Locuință



Fațadă sc. 1:100

Locuință



28 Dealu Geoagiului, Întregalde Gospodăria familiei Ciulea



Descriere

Tipul categorial

Locuință

Localitatea și localizare

Dealul Geoagiului, Nr. 7
comuna Întregalde

Proprietarul:

Nume/ Prenume, Poreclă
Ciulea Vasile

Vârsta, ocupație, naționalitate

85, țaran, zidar- pensionar, român

Suprafața parcelei : cca 1 ha

Coordonate geografice

46°16'43"N 23°23'46.1"E

Alt.: 1027 m

Număr de animale, pe specii:

2 vaci, 1 cal

Forma de proprietate

Proprietate tabulară

Proprietarul:

Locuința a fost construită în 1864.

Funcția:

Servea ca locuință permanentă.

Tehnica de construire:

Planul construcției

Construcție dreptunghiulară, compusă din
2 camere, 1 pivniță + târnaț pe două părți
și doua anexe.

Temelia

Fundație din piatră

Pereteii: lemn

Lemn (bârne de fag)

Organizarea interiorului:

Existent

Șarpanta/ Materialul Învelitorii

Lemn și paie de grâu

Pavimentul:

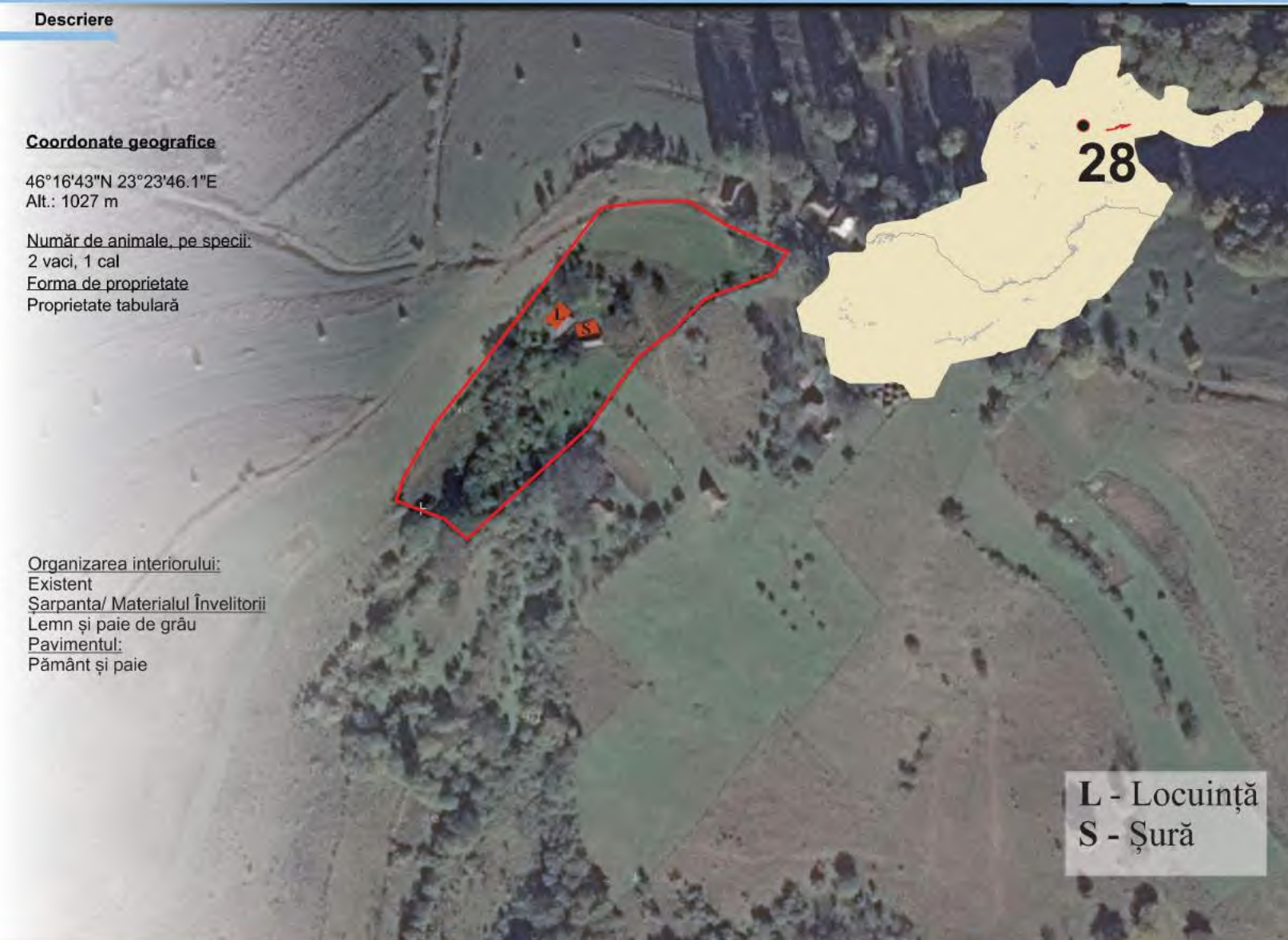
Pământ și paie

Starea de conservare:

Deficitară; Necesită restaurare

Utilizare actuală:

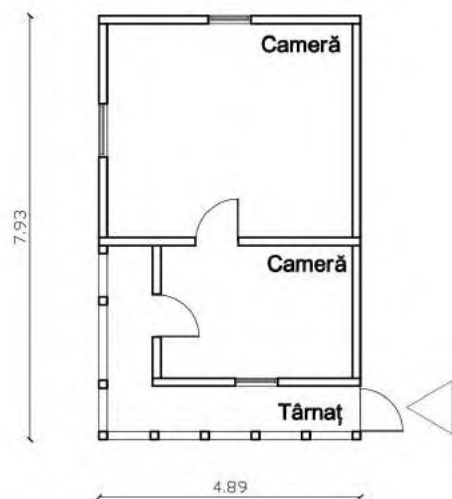
Abandonată



L - Locuință
S - Șură

0m 50m 100m 200m 300m

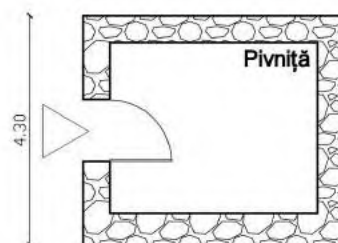
Plan Parter sc. 1:100
Locuință



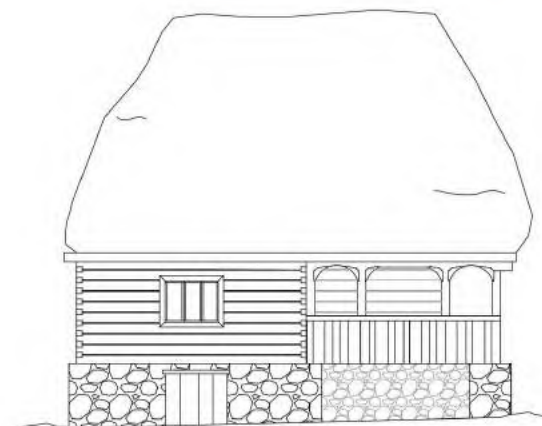
Perspective
Locuință



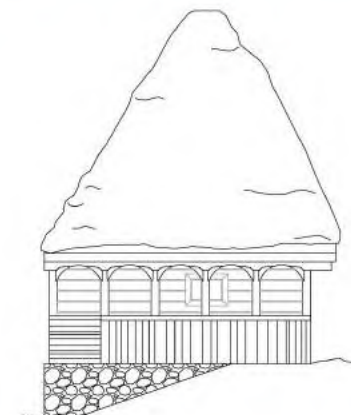
Plan Subsol sc. 1:100
Locuință



Fațadă sc. 1:100
Locuință



Fațadă sc. 1:100
Locuință



29 Dealu Geoagiului, Întregalde Gospodăria familiei Hârbea Aurelia



Descriere

Tipul categorial

Locuinșă

Localitatea și localizare

Hârbești, Dealu Geoagiului,
comuna Întregalde

Coordonate geografice

46°16'43"N 23°23'46.1"E

Alt.: 1027 m

Proprietarul:

Nume/ Prenume, Poreclă

Hârbea Aurelia (a Popeștilor)

Vârstă, ocupație, naționalitate

71, Șaran, român

Suprafașă parcelei : cca 2 ha

Număr de animale, pe specii:

4 vaci, 2 porci, 5 găini, 2 oi

Forma de proprietate

Proprietate extratabulară

Data confecționării :

Locuinșă a fost construită la sfârșitul sex. XIX - lea.

Funcția:

Servește ca locuinșă permanentă

Tehnica de construire:

Planul construcției

Construcție unicelulară, cu târnaț

Temelia

Fundație din piatră

Peretii:

Lemn (bârne de fag)

Organizarea interiorului:

O cameră + târnașinchiș

Șarpanta/ Materialul învelitorii

Paie de grâu

Pavimentul:

Dușumea de lemn

Starea de conservare:

Bună; Necesită restaurare

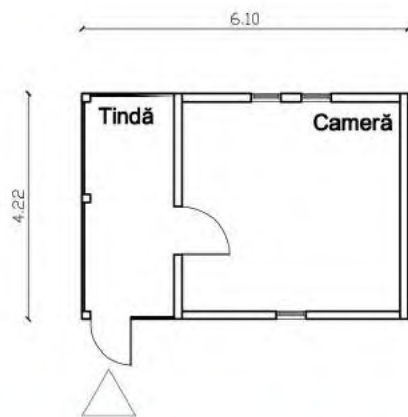
Utilizarea actuală

În folosinșă



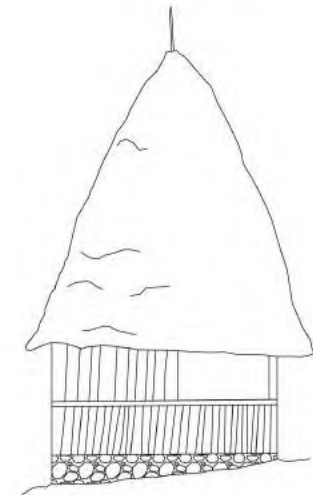
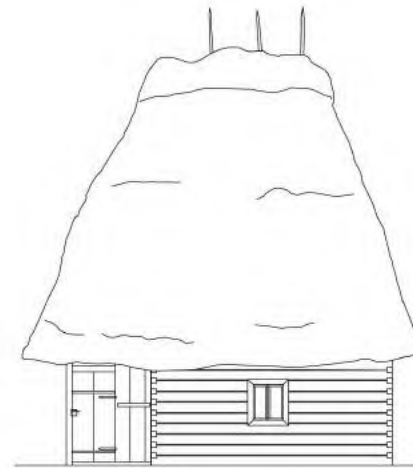
Plan Parter sc. 1:100

Locuință

Fațade
Locuință

Fațade sc. 1:100

Locuință



Perspective

Locuință

30 Iliești, Întregalde

Gospodăria familiei Hârbea Viorica



Descriere

Tipul categorial:

Locuință

Localitatea și localizarea:

Locație, sat, comună

Sat Iliești, Comuna Întregalde

Coordonate stereo '70 și altimetrice

46°16'28.82"N 23°23'9.06"E

Alt.: 696 m

Proprietarul:

Nume/prenume, poreclă

Hârbea Viorica, a Morușcanilor

Vârstă, ocupație, naționalitate

78 ani, agricultor, Român

Suprafața parcelei

cca. 3 ha

Număr de animale, pe specii

cornute mari

Forma de proprietate

-

Data confecționării:

Primii proprietari păstrați în istoria familiei sunt Morușca Constantin și fiul, Antoniu. De la aceștia ajunge la familia Hârbea, bunica actualei proprietare, născută în 1889.

Funcția:

Servea ca locuința permanentă.

Tehnica de construcție:

Planul construcției

Construcție compusă din 2 camere 4x4, cu târnaț spre R, pe toată lungimea acesteia, cu beci de 3x4 fără gârlici și anexe:

cămară de lemn 4x5m, bucătărie de 3x3m, acoperită cu șindrilă și cu beci la subsol, coteț de porci din bârne și o poiată de lemn, utilizată pentru cal, cu deschidere în pod pentru fân.

Temelia

Fundație de piatră locală, legată cu pământ.

Pereții

Inițial din trunchiuri rotunde de brad, vâcălite la exterior cu pământ, dar în 1960 cioplite și transformate în bârne.

Starea de conservare:

Bună, acoperișul necesită restaurare.

Utilizarea actuală:

În folosință

Organizarea interiorului: existent/reconstituit
Modificări în 1960: tinda a fost trasformată în cameră, târnațul închis cu geamuri pe partea de sus și geamurile mărite de la 1,20 la 1,80.

În camera de nord sunt două paturi simple, de lemn cu „străjac” umplut cu paie, o masă cu două lavițe simple, o spă de fontă și o lampă cu petrol. Pe pereți se păstrează icoane fără importanță artistică sau istorică, o cruce mare de lemn, câteva blide și un blidar, astăzi descompletat.

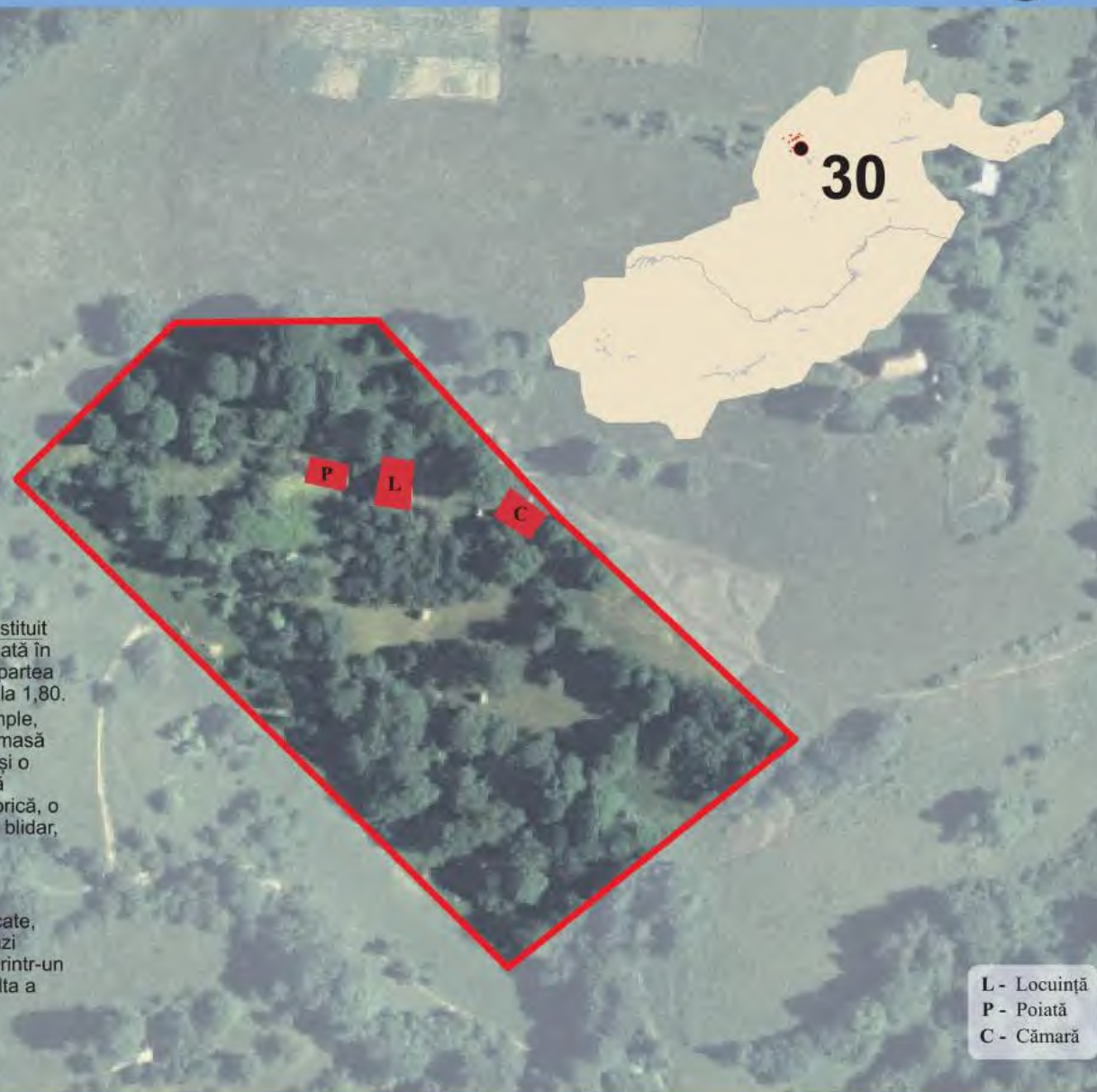
Șarpanta/Materialul Învelitorii

Șarpantă e în 4 ape, fără conți centrali.

Învelitoarea e din paie scuturate și călcate, alternate cu nuiele de mesteacăn. Astăzi acoperișul este protejat de intemperii printr-un șir de șindrilă dispus de o parte și de alta a vârfului casei.

Pavimentul

Toate camerele au pământ bătătorit.

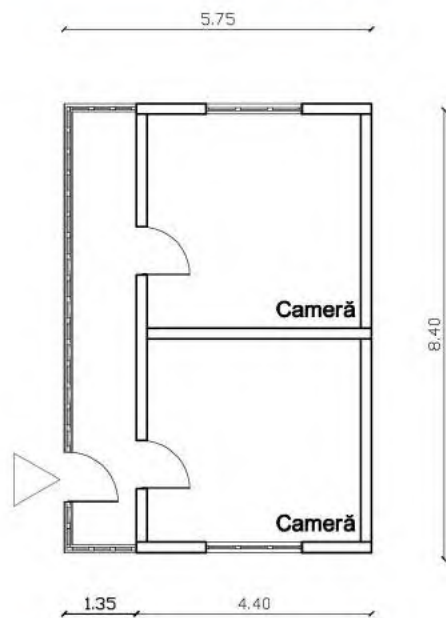


L - Locuință
P - Poiată
C - Cămară

0m 100m 200m 300m

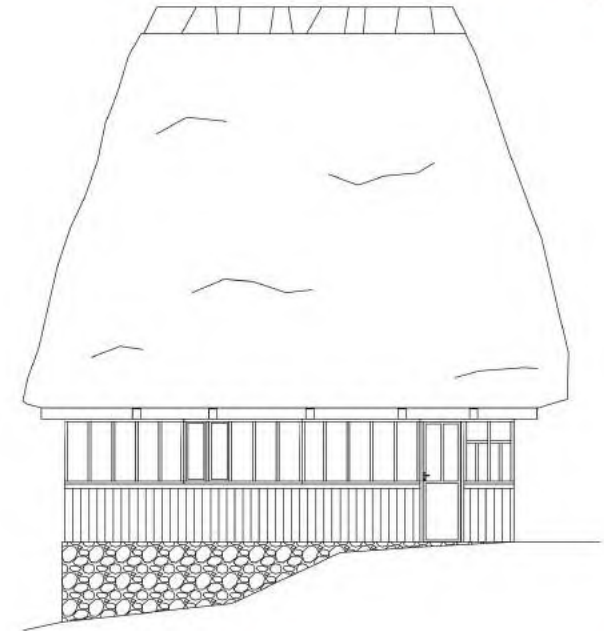
Plan Parter sc. 1:100

Locuință



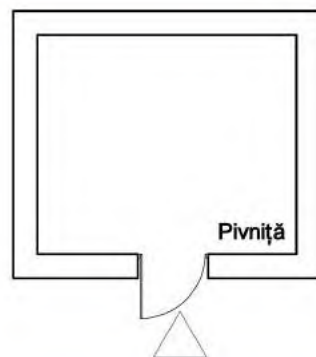
Fațade sc. 1:100

Locuință



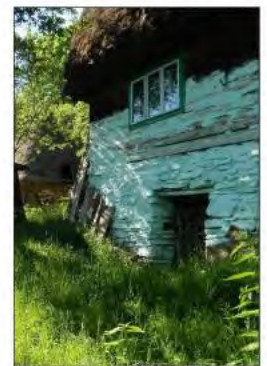
Plan Subsol sc. 1:100

Locuință



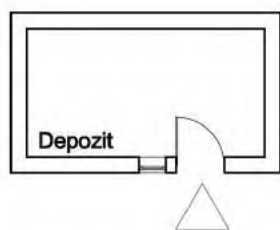
Perspectivă

Locuință



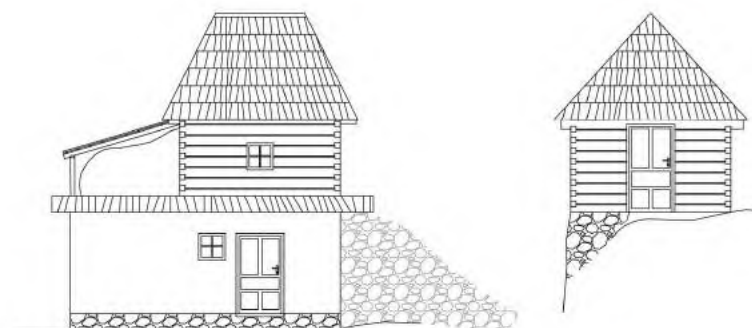
Plan Parter sc. 1:100

Bucătărie



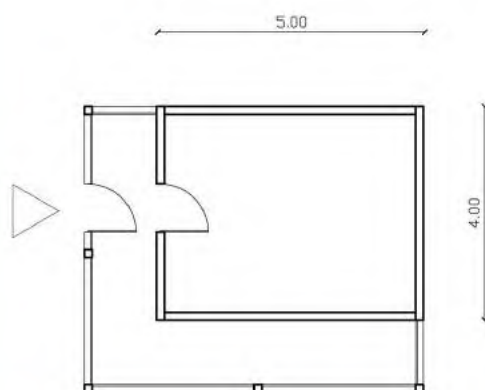
Fațade sc. 1:100

Bucătărie



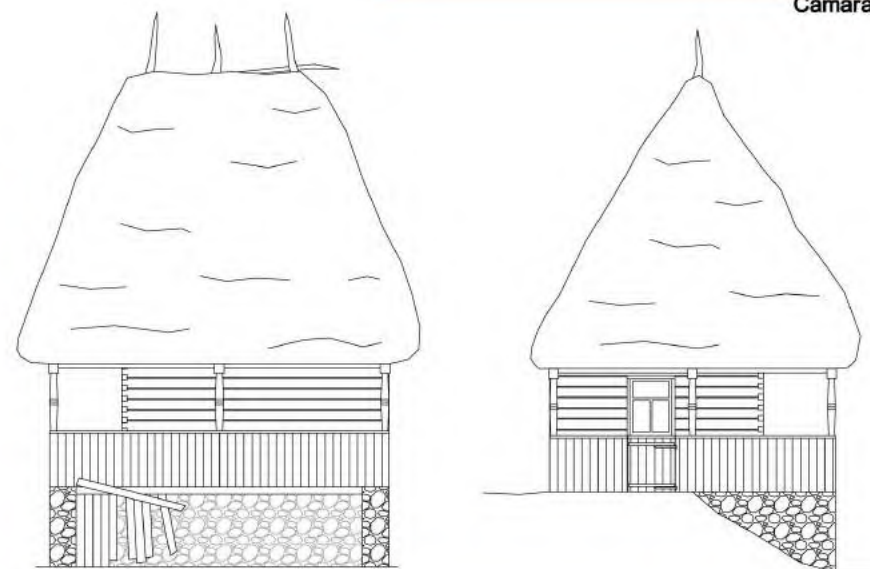
Plan Parter sc. 1:100

Cămară

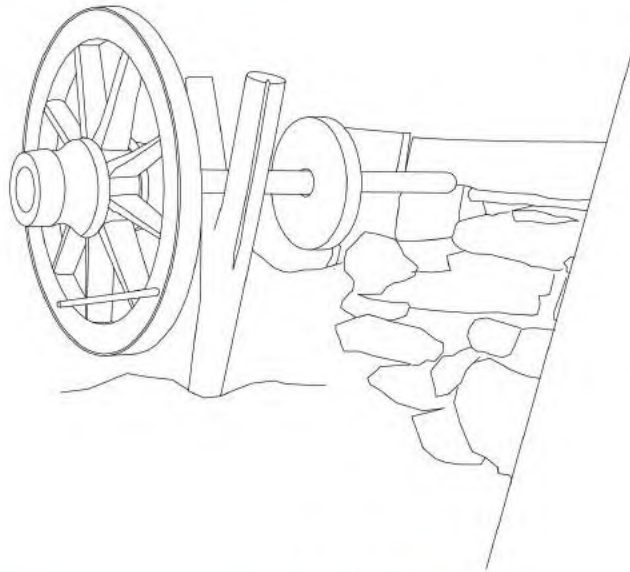


Fațade sc. 1:100

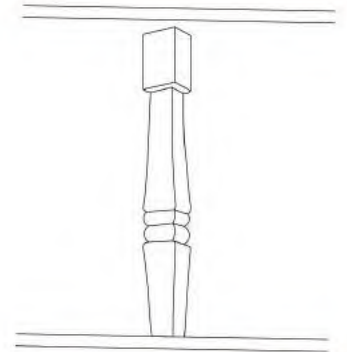
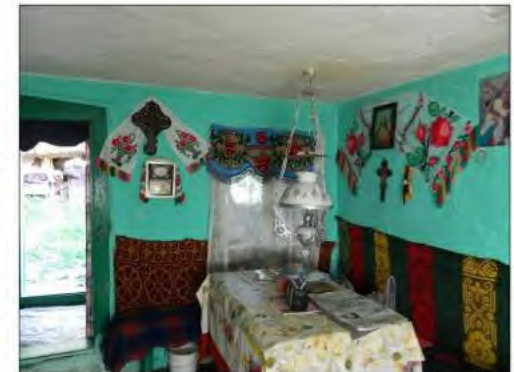
Cămară



Detaliu tociță



Detaliu stâlp sc. 1:20

Perspective
Gospodărie

31 Valea Poenii, Râmeț Gospodăria familiei Buta



Descriere

Tipul categorial:

Locuință

Localitatea și localizarea:

Locație, sat, comună

Valea Poenii, Râmeț

Coordonate geografice:

37.5761.55 N 53.1852.03 E

Alt.: 696 m

Proprietarul:

Nume/prenume, poreclă

Buta Maria

Vârstă, ocupație, naționalitate

- , pensionară , Român

Suprafața parcelei

4 ha

Număr de animale, pe specii

Fără animale

Forma de proprietate

Proprietate extratabulară.

Data confecționării:

-

Functia:

Servea ca locuință permanentă.

Tehnica de construcție:

Planul construcției

Construcție dreptunghiulară cu două camere și târnaț.

Organizarea interiorului: existent/reconstituit

Existent.

Temelia

Fundație de piatră

Pereți

Pereți din lemn.

Șarpanta/Materialul învelitorii

Lemn și țiglă.

Paviment

Podină de lemn.

Starea de conservare:

Bună.

Utilizarea actuală.

În folosință.

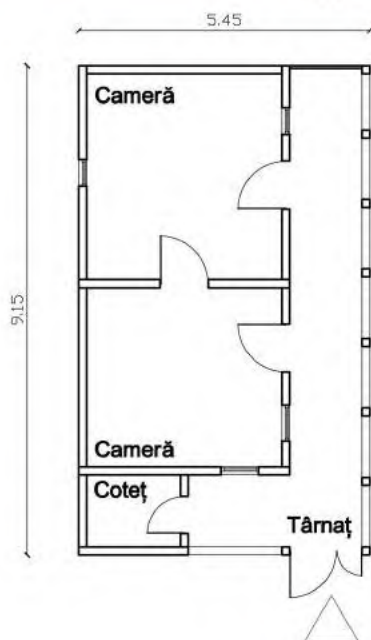


L - Locuință
G - Grajd
C - Coteț



Plan Parter sc. 1:100

Locuință



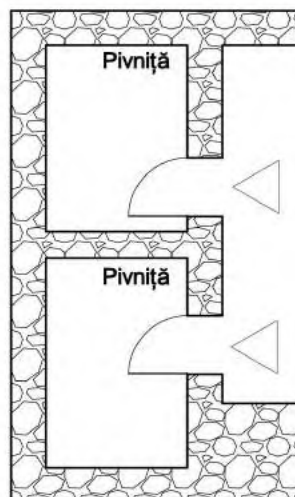
Perspective

Locuință



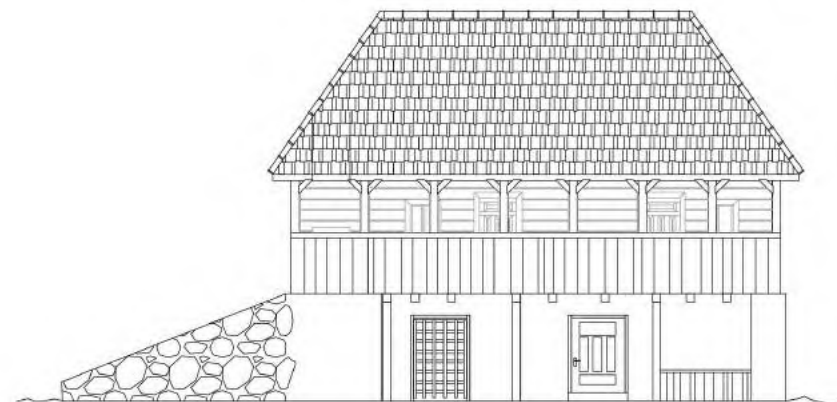
Plan Subsol sc. 1:100

Locuință



Fațadă sc. 1:100

Locuință



Fațadă sc. 1:100

Locuință





Descriere

Tipul categorial:

Locuință

Localitatea și localizarea:

Locație, sat, comună
Valea Poenii, Ponor

Coordonate geografice:
46.345636 N , 23.461667 E
Alt.: 881 m

Proprietarul:

Nume/prenume, poreclă
Hârbea Viorica, a Morușcanilor
Vârsta, ocupație, naționalitate
- , - , Român
Suprafața parcelei
cca. 4 ha

Număr de animale, pe specii

Forma de proprietate

Proprietate extratabulară.

Data confecționării:

-

Funcția:

Servea ca locuință permanentă.

Tehnica de construcție:

Planul construcției

Construcție în plan dreptunghiular, cu dimensiunile 5.30x8.70m, cu două camere și tânaț.

Organizarea interiorului: existent/reconstituit

Existent.

Șarpanta/Materialul învelitorii

Lemn și țiglă

Paviment

Pământ

Temelia

Fundație de piatră

Pereții

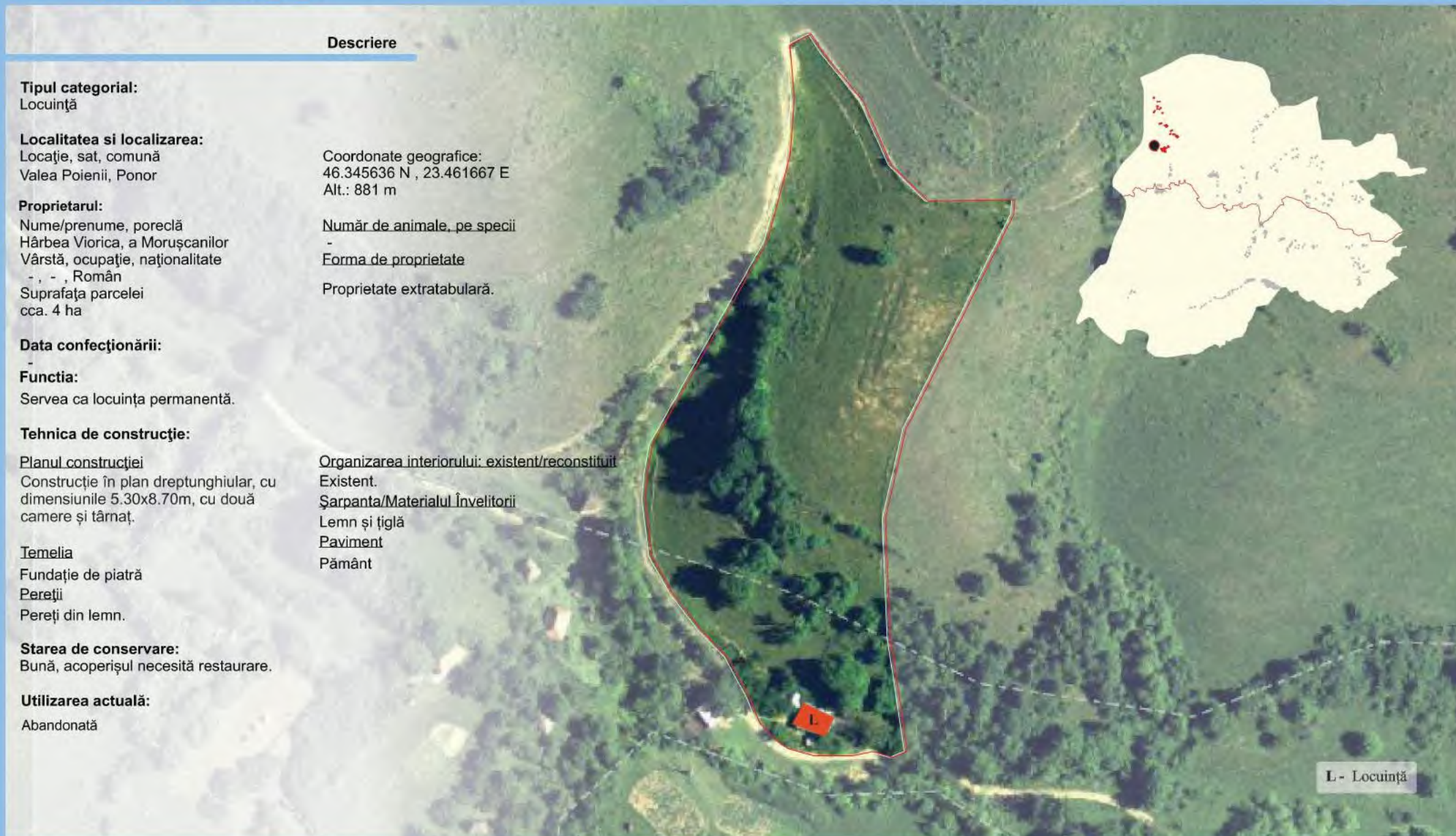
Pereți din lemn.

Starea de conservare:

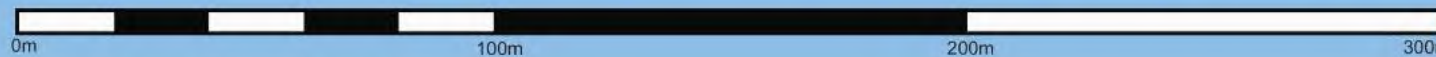
Bună, acoperișul necesită restaurare.

Utilizarea actuală:

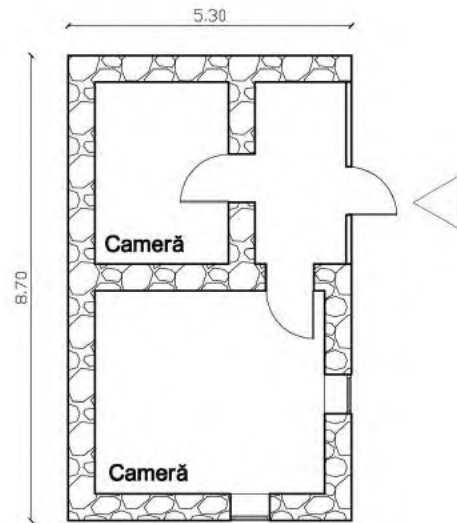
Abandonată



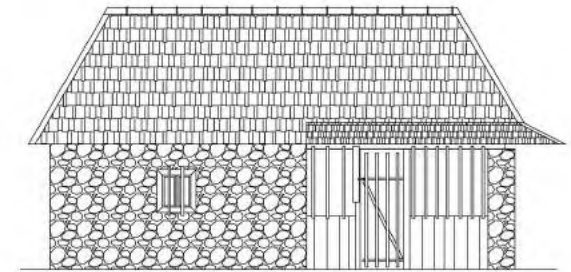
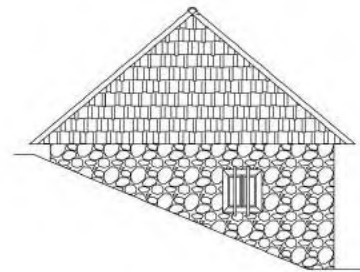
L - Locuință



Plan Parter sc. 1:100
Locuință



Fațade sc. 1:100
Locuință



Perspective
Locuință





Descriere

Tipul categorial:

Locuință

Localitatea și localizarea:

Locație, sat, comună

Valea Uzei, Râmeț

Coordonate geografice:

46.31686 N 23.51666 E

Alt.: 935 m

Proprietarul:

Nume/ prenume/ poreclă:

Mătarângă Lucreția

Vârstă, ocupație, naționalitate

73, pensionară, Român

Suprafața parcelei

2 ha

Număr de animale, pe specii

1 vacă

Forma de proprietate

Proprietate extratabulară.

Data confecționării:

Construcția a fost ridicată în sec. XX.

Funcția:

Servește ca locuință permanentă.

Tehnica de construcție

Planul construcției

Locuința este o construcție în plan dreptunghiular, cu două camere și târnaț, cu o intrare din exterior și un beci la subsol.

Temelia

Fundație de piatră

Pereți

Pereți din lemn, la exterior cu tencuială.

Starea de conservare:

Slabă, necesită restaurare structurală imediată

Starea actuală:

În folosință.

Organizarea interiorului: existent/reconstituit

Existent.

Șarpanta/Materialul învelitorii

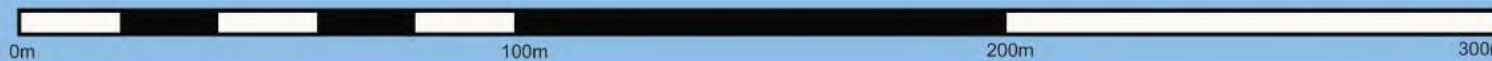
Lemn și paie.

Paviment

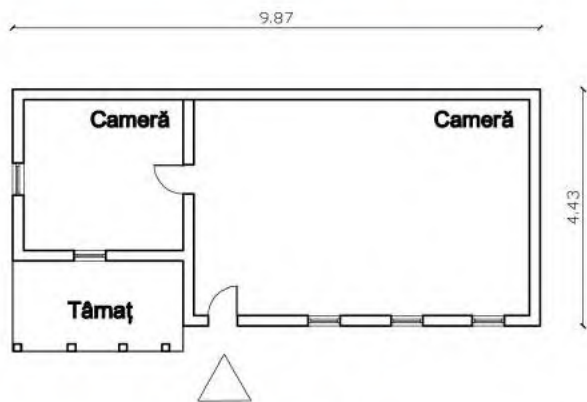
Pământ



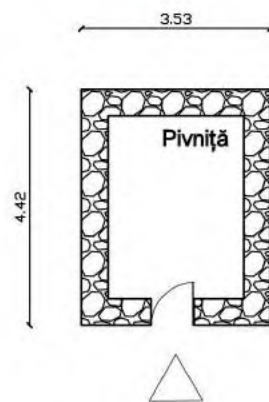
L - Locuință
B - Bucătărie de vară
C - Coteț de animale mici
S - Șură cu grajd



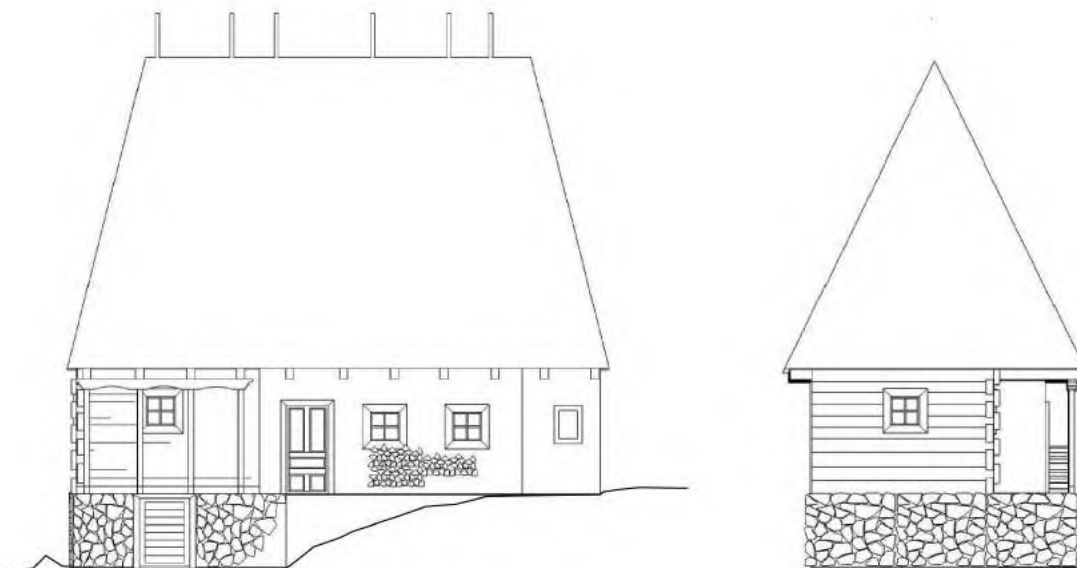
Plan Parter sc. 1:100
Locuință



Plan Subsol sc. 1:100
Locuință



Fațade sc. 1:100
Locuință

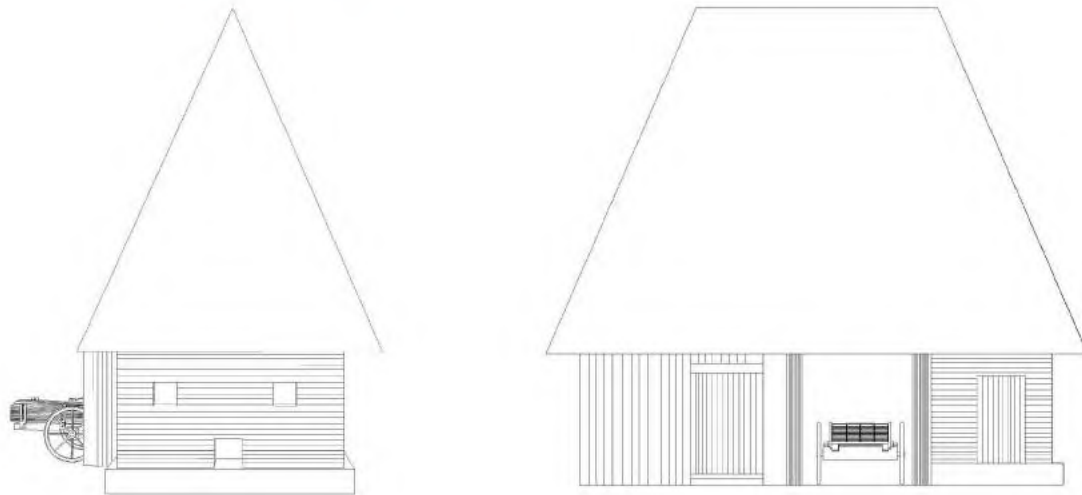


Perspective
Locuință



Fațade sc. 1:100

Grajd



Perspectivă

Grajd



Perspective

Gospodărie





Descriere

Tipul categorial:

Locuință

Localitatea și localizarea:

Locație, sat, comună

Cotărăști, Râmeț

Proprietarul:

Nume/ prenume/ poreclă:

Muntean Ioan (Peliuț)

Vârstă, ocupație, naționalitate

60, pensionar, Român

Suprafața parcelei

3 ha

Coordonate geografice:

46.32354 N 23.53369 E

Alt.: 967 m

Număr de animale, pe specii

fără animale

Forma de proprietate

Proprietate extratabulară.

Data confecționării:

Construcția a fost ridicată în sec. XX.

Funcția:

Servește ca locuință permanentă.

Tehnica de construcție**Planul construcției**

Construcție cu plan tradițional, evoluat din casa cu cămară și târnaț, la care se mai adaugă o cameră. Datorită terenului accidentat, apare și un demisol cu două intrări separate.

Temelia

Fundație de piatră

Pereții

Pereți din bârne de lemn, cu lipitură de lut la exterior și vâruți mai târziu.

Starea de conservare:

Slabă; necesită restaurare.

Starea actuală:

Abandonată.

Existent.

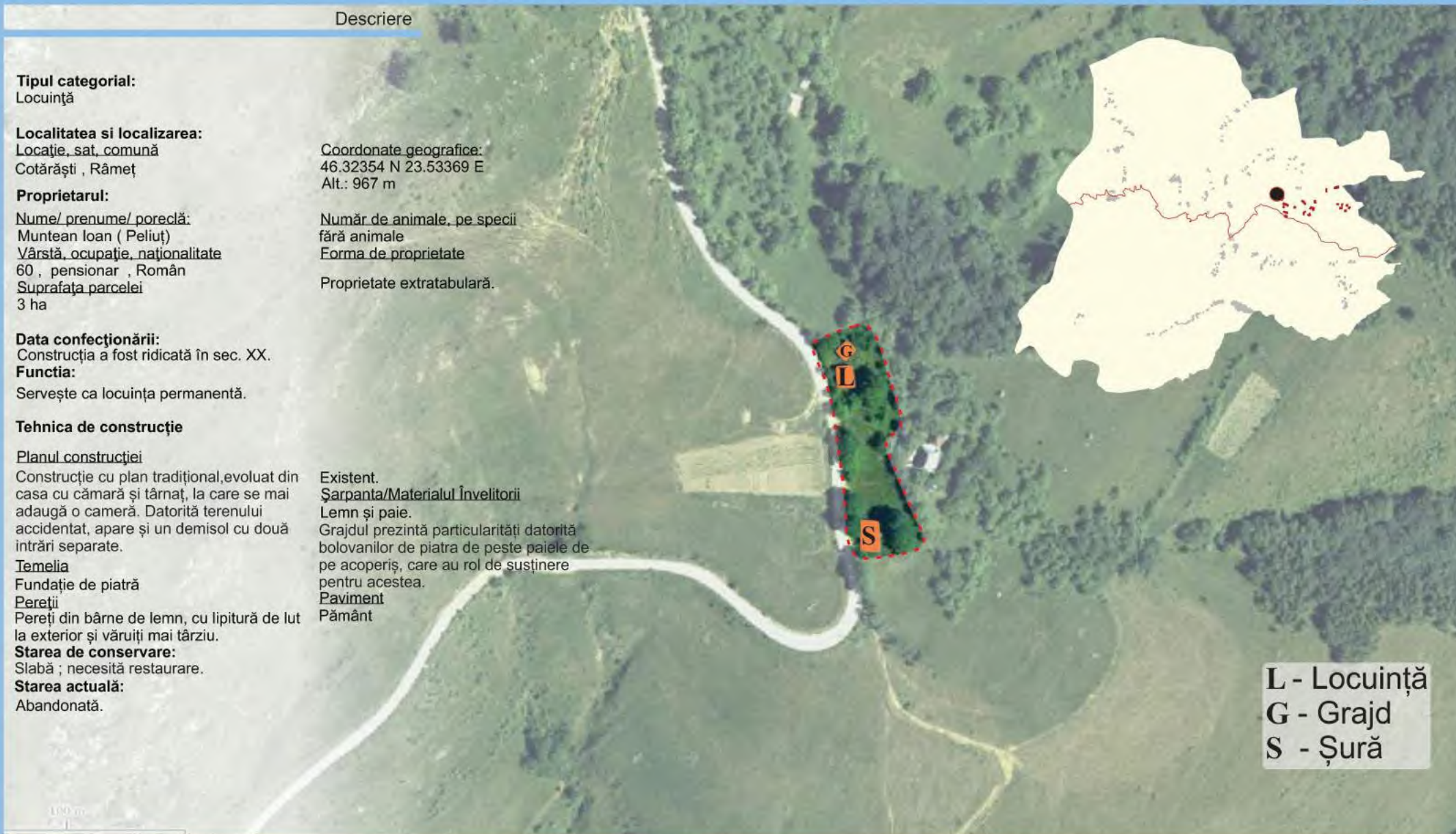
Șarpanta/Materialul învelitorii

Lemn și paie.

Grajdul prezintă particularități datorită bolovanilor de piatră de peste paietele de pe acoperiș, care au rol de susținere pentru acestea.

Paviment

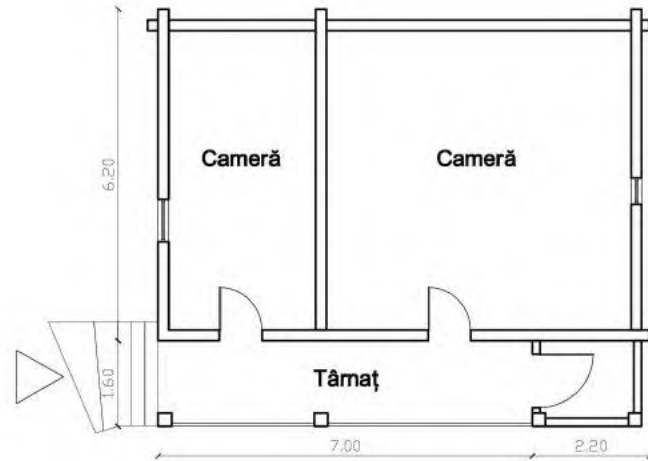
Pământ



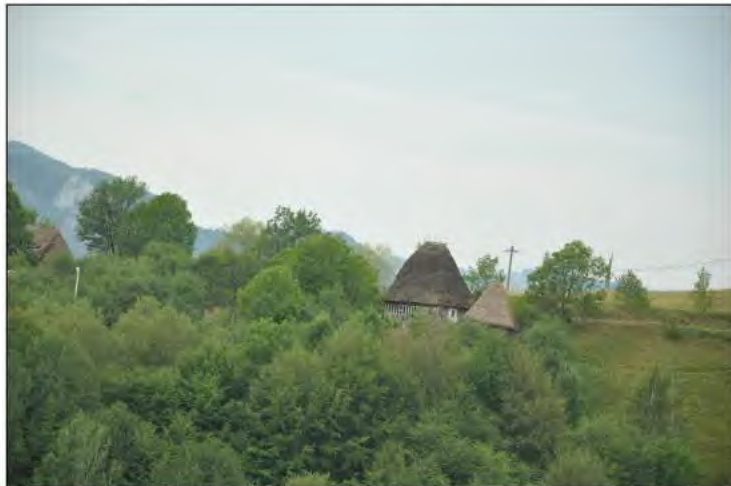
L - Locuință
G - Grajd
S - Șură



Plan Parter sc. 1:100
Locuință



Perspective
Locuință



Fațade sc.1:200
Locuință





Descriere

Tipul categorial:

Locuință

Localitatea și localizarea:

Locație, sat, comună

Sat Cheia, comuna Râmeț,

Proprietarul:

Nume/ prenume/ poreclă:

Suliman Gabriel (venit din București)

Vârstă, ocupație, naționalitate

- , - , Român

Suprafața parcelei

1 ha cumpărat

Coordonate geografice:

46.31326 N 23.43351 E

Alt.: 711 m

Număr de animale, pe specii

1 cal

Forma de proprietate

Proprietate tabulară - în curs

Data confectionării:

Construcțiile au fost ridicate în sec. XX.

Funcția:

Îndeplinește funcția de locuință permanentă.

Tehnica de construcție

Planul construcției

Ansamblul gospodăresc se remarcă prin numărul mare de construcții și anume, o casă de locuit, bucătărie de vară cu cuptor, trei șuri cu grajd, un coteț de animale mici și o latrină.

Existent.

Șarpanta/Materialul învelitorii

Lemn și paie.

Paviment

Pământ

Temelia

Fundație de piatră.

Pereții

Pereți din bârne de lemn.

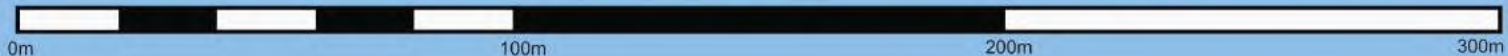
Starea de conservare:

Foarte bună

Starea actuală:

În folosință.

L - Locuință
S - Șură cu grajd
B - Bucătărie de vară
C - Coteț pentru animale mici
A - Acaret



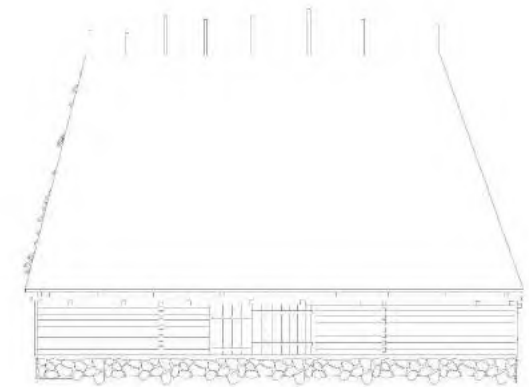
Fațade sc. 1:100

Locuință



Fațade sc. 1:100

Grajd



Perspective

Locuință





Descriere

Tipul categorial:

Locuință

Localitatea și localizarea:

Locație, sat, comună
Mogoș, comuna Mogoș.

Coordonate geografice:
46.27683 N 23.28451 E
Alt.: 831 m

Proprietarul:

Nume/ prenume/ poreclă:

Miclea Silvia/Ion Marișcă

Vârstă, ocupație, naționalitate

79 de ani, pensionar, Român
Inițial a unui preot, după care a intrat în posesia familiei Miclea.

Număr de animale, pe specii
Vaci

Forma de proprietate

Proprietate extratabulară.

Suprafața parcelei
cca. 1000mp

Data confecționării:

Locuința inițială a fost construită în secolul XVIII, în a doua jumătate a secolului XIX fiind extinsă.

Funcția:

Servea ca locuință permanentă.

Organizarea interiorului: existent/reconstituit

Tehnica de construcție:

Planul construcției

Clădirea este în plan dreptunghiular, pe două niveluri. La subsol dispune de două beciuri și o cămară, la etaj având 3 camere și un târnaț.

Șarpanta/Materialul învelitorii

Lemn și paie.

Paviment

La nivel inferior pământ, la etaj podină de lemn.

Temelia

Fundație de piatră

Pereții

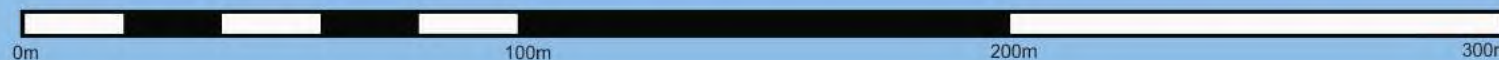
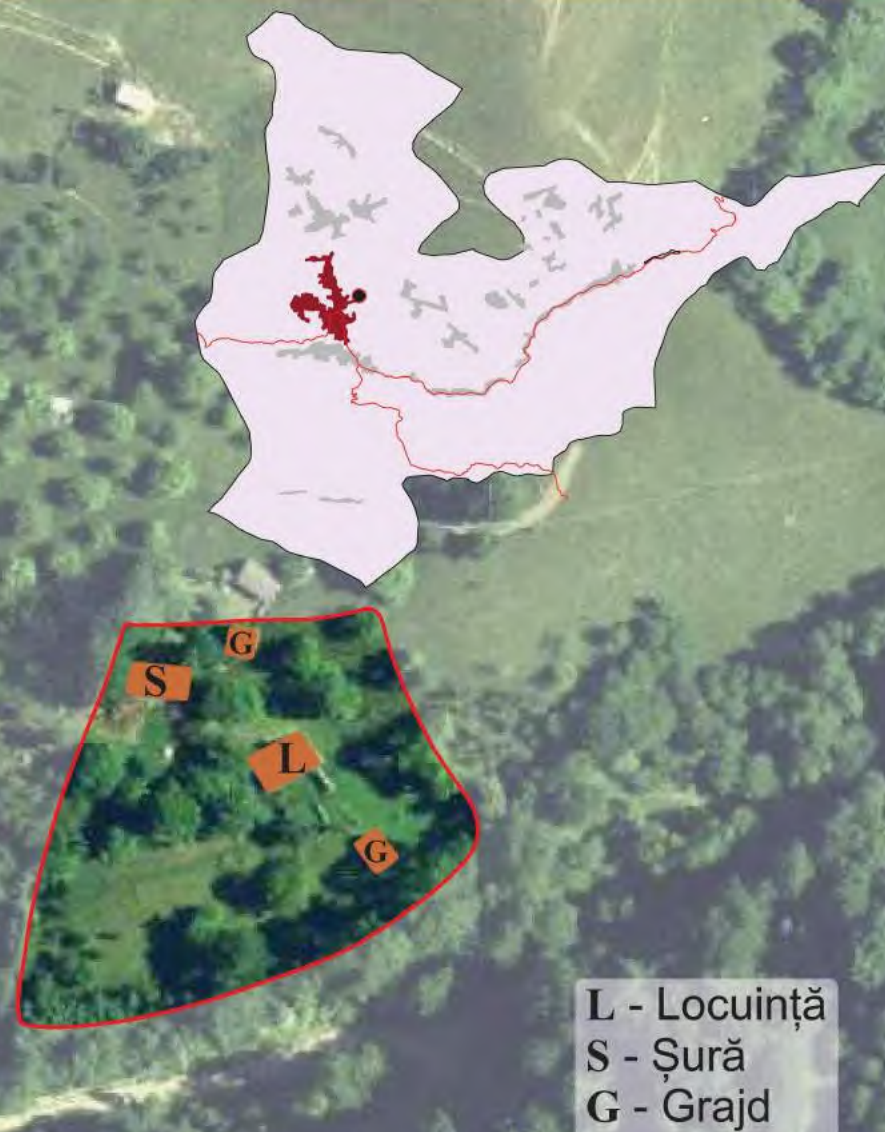
Pereți din lemn.

Starea de conservare:

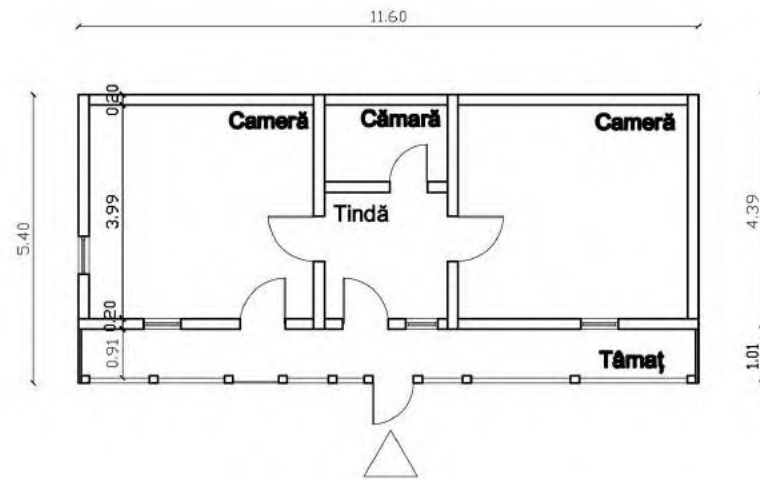
Slabă.

Starea actuală:

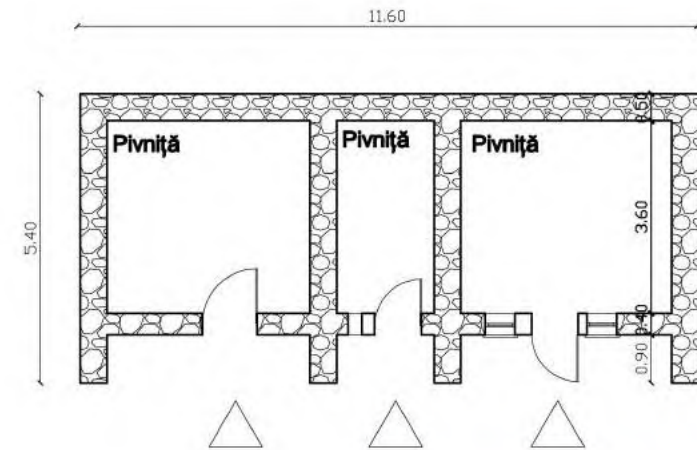
Abandonată



Plan Parter sc. 1:100
Locuință

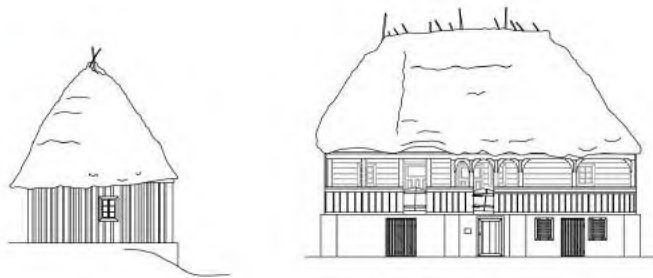


Plan Subsol sc. 1:100
Locuință

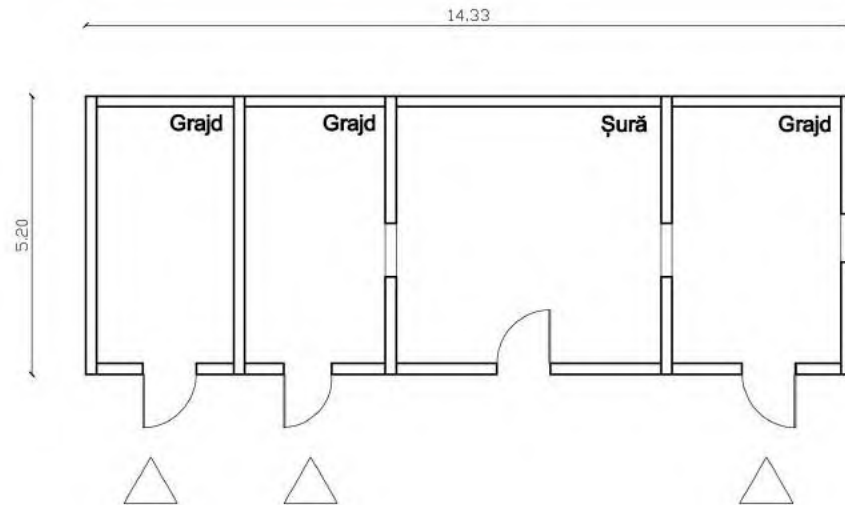


Perspective
Locuință

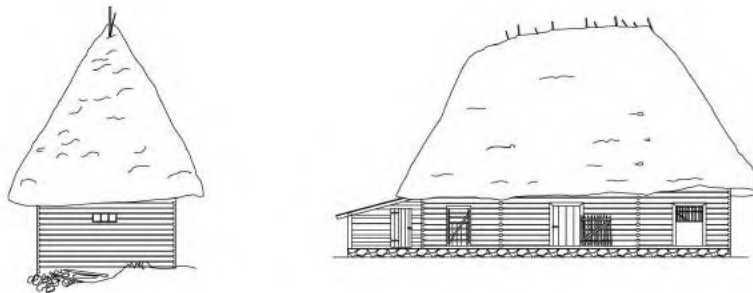
Fațade sc. 1:200
Locuință



Plan Parter sc. 1:100
Grajd



Fațade sc. 1:200
Grajd



Perspective
Grajduri





Descriere

Tipul categorial:

Locuință

Localitatea si localizarea:

Locație, sat, comună
Bârlești, Mogoș

Coordonate geografice:
46.26336 N 23.28675 E
Alt.: 771 m

Proprietarul:

Nume/ prenume/ poreclă:
Bârlea Vasile (Moșu Lică)
Vârstă, ocupație, naționalitate
decedat , - , Român
Suprafața parcelei
1 ha

Număr de animale, pe specii
-
Forma de proprietate
Proprietate extratabulară.

Data confecționării:

Locuința a fost construită în sec. XVIII.

Functia:

Servea ca locuința permanentă.

Tehnica de construcție:

Planul construcției

Construcția este în plan dreptunghiular,
formată din două camere, camera de
locuit și tindă.

Organizarea interiorului: existent/reconstituit

Existent.

Șarpanta/Materialul învelitorii

Lemn și paie.

Temelia

Fundație de piatră

Paviment

Pereții

Pereți din lemn.

Pământ în tindă, podină de lemn, în rest.

Starea de conservare:

Deficitară; Este afectat stratul de paie
plouă în pod și în tindă.
Necesită restaurare;

Starea actuală:

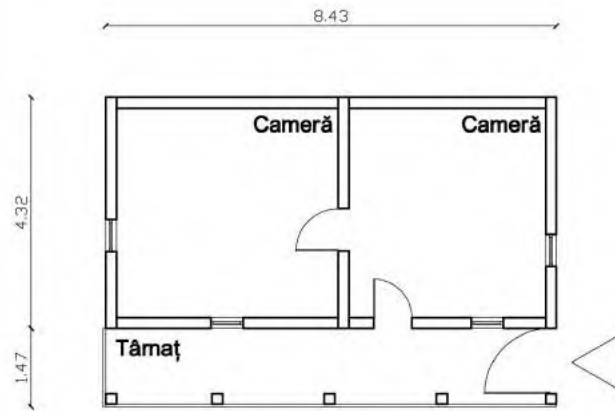
Abandonată



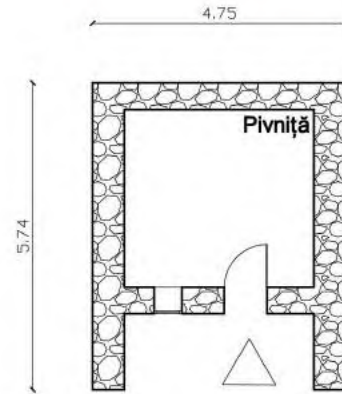
L - Locuință



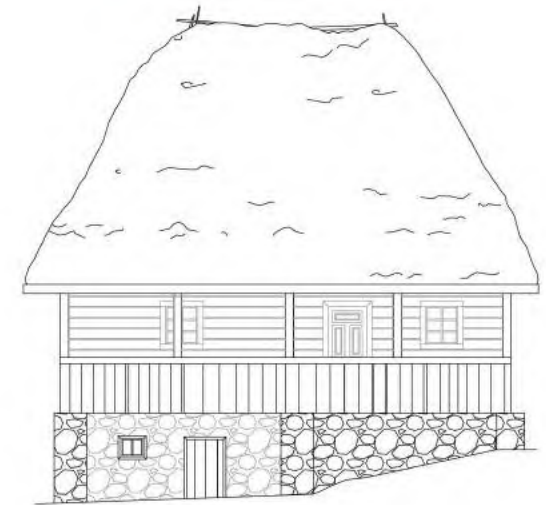
Plan Parter sc. 1:100
Locuință



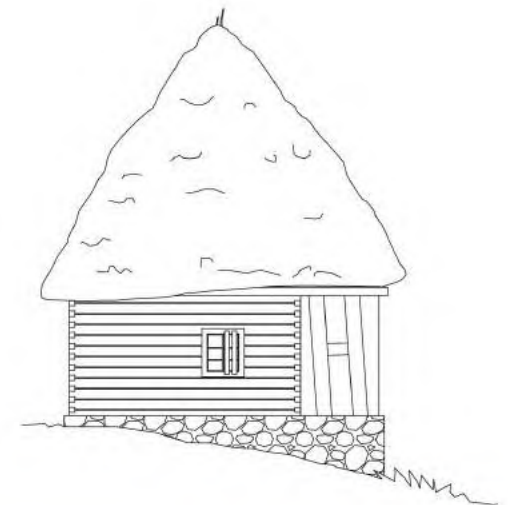
Plan Subsol sc. 1:100
Locuință



Fațade sc. 1:100
Locuință

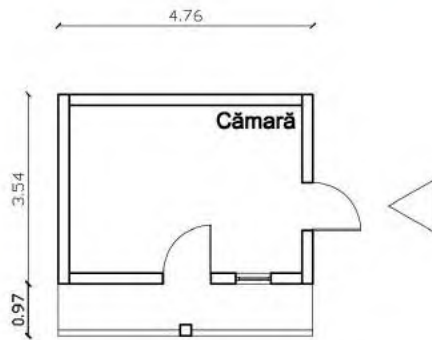


Perspective
Locuință



Plan Parter sc. 1:100

Cămară



Perspectivă

Cămară

Fațade sc. 1:100

Cămară

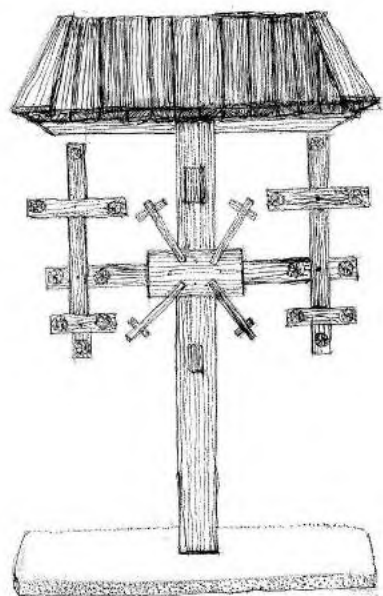


Perspectivă

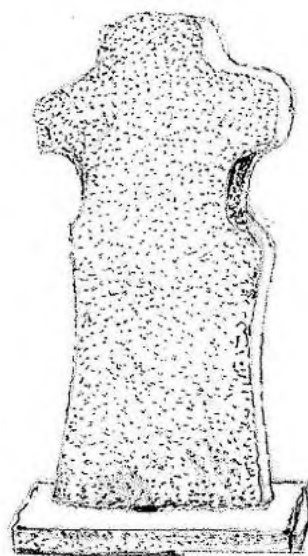
Grajd + Cămară



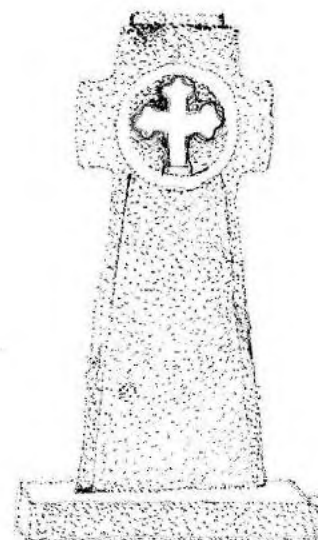
Troiță - Popești, Întregalde



Cruce de hotar, Ponor - Sălcia



Cruce - Ponor



Troiță - Valea Poienii

